

170 μέρες στά ΝΥΧΙΑ τους

ΑΘΗΝΑΙ
1945

ΡΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

ΕΚΑΤΟΝ ΕΒΔΟΜΗΝΤΑ ΜΕΡΕΣ ΣΤΑ ΝΥΧΙΑ ΤΟΥΣ!!

ΑΘΗΝΑΙ 1945

'Αφιερώνεται στὶς ἅγιες σκιὲς τῶν θυμάτων τῆς 'Εαμοκομμουνιστικῆς 'Αναρχίας.

ΡΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στὶς 23 Σεπτεμβρίου 1944, ὁ γράφων, καθηγητὴς στὴν Ἐμπορικὴ Σχολὴ «Π. Βαλλιάνου» Ἀργοστολίου, ὡδηγήθηκε ἀπὸ δύο «ἀλκίμους ἐπίτες» — ὁ ἕνας ἦταν ἀποτυχημένος μαθητής του καὶ ὁ ἄλλος γνωστὸς «παραπόντζης»* — στὸ οἴκημα τῆς Ἐθνικῆς Πολιτοφυλακῆς (!!) γιὰ μιὰ «μικρούλα ἀνάκριση».

Ἀπὸ τότε, ἀφοῦ περιηγήθηκε μὲ ἔξοδα τῆς ἴδιας Πολιτοφυλακῆς τὶς φυλακές, τὰ κρατητήρια, τὰ στρατόπεδα συγκεντρώσεως καὶ τὸ χιονισμένα βουνὰ τῆς Κεφαλλονιᾶς καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, ἐλευθερώθηκε, οὐσιαστικά, στὶς 10 Μαρτίου 1945, ποὺ ἦλθεν ἡ Ἐθνοφυλακὴ στὸ νησί, καὶ στὶς 20 τοῦ ἴδιου μῆνα βγῆκε ἀπὸ τὶς Ἐγκληματικὲς Φυλακὲς Ἀργοστολίου — τελευταῖο σταθμὸ τῆς περιπέτειας — μαζὺ μὲ 103 ἄλλους «δοσίλογους» διὰ διαταγῆς τοῦ κ. Εἰσαγγελέως Κεφαλληνίας (πιστοποιητικὸν τῆς διευθύνσεως τῶν Φυλακῶν ὑπ' ἀριθ. 24)26-3-45). Δηλαδὴ ἡ μικρούλα ἀνάκριση βάστηξε ἐπάνω-κάτω ἔξη μῆνες. Κι' ἂν τέλειωσε, ὅπως τέλειωσε, μὲ τὴν πανηγυρικὴ ἔξοδο ἀπὸ τὶς φυλακὲς καὶ μὲ τὴν ἐλευθερία, σ' αὐτὸ δὲν φταῖνε καθόλου οἱ «συναγωνιστές», πρέπει νὰ τὸ ὁμολογήσω. Αὐτοὶ εἶχαν ἑτοιμάσει καλὰ τὴν δουλίτσα τους κι' αὐτὴ τὴν στιγμήν, ἂν δὲν τοὺς χάλαγε τὰ σχέδια ὁ Σκόμπυ, τὰ κόκκαλα τοῦ γράφοντος καὶ πολλῶν ἄλλων ἑκατοντάδων ἀπὸ τὴν Κεφαλλονιά, θὰ γέμιζαν τὰ φαράγγια τῆς Ρούμελης...

Θὰ ἐρωτήσῃ ὅμως ὁ μὴ μεμυημένος στὰ μυστήρια τῆς ἑαμιτιᾶς ἀναγνώστης: Γιατὶ ἡ σκληρὴ αὐτὴ καταδίωξη καὶ ἡ ἀμείλικτη τιμωρία; Τί ἔκανε, λοιπόν, ὁ γράφων, γιὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν χωρὶς οἶκτο μῆνιν τῶν περιφήμων ἐλευθερωτῶν τοῦ γλυκοῦ νεροῦ; Ἀπὸ τὴν ἐπίσημη δικογραφία

του, πού εἶχαν τὴν σχιζοφρενῆ ἀναίδειαν νὰ παρουσιάσουν στὸν κ. Εἰσαγγελέα Κεφαλληνίας, φαίνεται καθαρά. Διότι εἶχε δημοσιεύσει μερικὰ χρονογραφήματα-εὐθυμογραφήματα στὴν ἐφημεριδούλα «ΑΦΥΠΝΙΣΙΝ», πού ἔβγαινε τότε στὸ Ἀργοστόλι. Τὰ ἐπιλήψιμα αὐτὰ δημοσιεύματα θὰ τὰ διαβάσῃ ὁ ἀναγνώστης ἐν συνεχείᾳ. Ἀπ' ἐκεῖ θὰ κρίνῃ ἂν ἄξιζε τὸν κόπο ν' ἀσχοληθῇ μαζύ του ὁλόκληρους ἕξη μῆνες τὸ θρυλικὸν Κ.Κ.Ε. μὲ ὅλα τὰ μπασταρδέλια του (ἄς μοῦ συγχωρήσουν οἱ ἀναγνῶστες τὴν λέξη) ΕΑΜ, ΕΛΑΣ, ΕΛΑΝ, ΕΠΟΝ, ΕΤΑ, ΕΠ, ΕΑ κλπ. κλπ.

Τώρα στὶς γραμμὲς τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, γραμμένου χωρὶς ἀξιώσεις οἱουδήποτε εἴδους, ὡς ἐλάχιστη συμβολὴ στὸ ἔργο τοῦ μέλλοντος ἱστορικοῦ, πού θὰ καταπιαστῇ μὲ τὴν συγγραφὴ τῆς ἐπίσημης ἱστορίας τῆς φοβερῆς, γιὰ τὴν Πατρίδα μας, καὶ ἄνευ προηγουμένου ἐαμοκομμουνιστικῆς τρομοκρατίας, βιβλίου, πού θὰ τοὔστεκε καλά, μοῦ φαίνεται, κι' ὁ τίτλος «ΟΜΗΡΩΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑ», θὰ παρελάσουν οἱ περιπέτειες τῆς «μικρούλας ἀνάκρισης». Πολλὰ πράγματα, πολλὰ γεγονότα καὶ λεπτομέρειες πιθανὸν νὰ ἔχουν διαφύγει ἀπὸ τὴν μνήμην τοῦ γράφοντος καὶ νὰ ἔχουν παραλειφθῇ. Ἂς μοῦ συγχωρηθοῦν οἱ ἐλλείψεις αὐτές. Ἐκεῖνο, ὅμως, γιὰ τὸ ὁποῖον κανεὶς δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ μὲ κατηγορήσῃ, κι' αὐτοὶ ἀκόμη οἱ «ἄσπονδοι φίλοι» μου, οἱ κουκουέδες, εἶνε ὅτι μέσα στὶς γραμμὲς αὐτὲς ὑπάρχει ἔστω καὶ μία ὑποψία ὑπερβολῆς· ἔστω καὶ ἡ ἐλάχιστη ἰδέα διαστροφῆς τῆς ἀπολύτου ἀληθείας. Ἡ ἀλήθεια χωρὶς φόβον καὶ χωρὶς πάθος, ἀντικειμενική, ὠμή, ἀπόλυτη. Τίποτε περισσότερο. Νὰ τί θὰ εἶνε τὸ βιβλίο αὐτό.

Ὡς πρὸς τὸν γράφοντα, ἡ μόνη ἱκανοποίησίς του θὰ ἦτο νὰ μὴ κουράσῃ τοὺς ἀναγνῶστες, πού θὰ εἶχαν τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν καλωσύνη νὰ τὸ διαβάσουν.

Ἀργοστόλιον, Μάρτιος 1945. ΡΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

*** Παραπόντζης.— Ὄνομα μὲ τὸ ὁποῖον ἦταν γνωστοὶ οἱ ἀλητόπαιδες πού ἐπὶ Ἰταλικῆς κατοχῆς τριγύριζαν μὲ τὰ τενεκεδάκια τους (τὰ περίφημα συκ λάκια) γύρω ἀπ' τὰ Ἰταλικὰ καζάνια.**

ΤΑ ΠΡΟΚΑΛΕΣΑΝΤΑ ΤΗΝ ΣΥΛΛΗΨΙΝ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

ΜΕ ΤΟΝ ΦΑΚΟΝ ΤΗΣ ΑΛΗΘΕΙΑΣ **29-7-44**

"ΚΑΛΑ ΤΟΥ ΚΑΝΑΝΕ!!,,

Τοῦ σκότωσαν τὸ γυιό του. Ἕνα παλληκάρι 19—20 χρονῶν, τὴ χαρὰ τῆς μάννας τὸ καμάρι τῆς φαμίλιας, τὸ στήριγμα τῶν γηρατειῶν του. Κι' ὁ πατέρας, ὁ πονεμένος αὐτὸς ἄνθρωπος, ποὺ ξαφνικὰ βλέπει νὰ χάνεται μέσα ἀπ' τὴν ἀγκαλιά του τὸ λεβεντόπαιδο αὐτό, ποὺ τὸ ἐξέθρεψαν 20 χρονῶν λαχτάρες κι' ἀγωνίες, χωρὶς νάχῃ οὔτε κἂν τὴν παρηγοριὰ νὰ τὸ θάψῃ, στάθηκε γιὰ μιὰ στιγμὴ μεγαλόπρεπα τραγικὸς μέσα στὴ βαρειὰ σιωπή, ποὺ ἔγινε στὴν ταβέρνα, ὅταν ἄρχισε νὰ μιλάῃ γιὰ τὸ φοβερὸ δρᾶμά του. Νὰ τὰ λόγια του. Τὰ μεταφέρω στὶς γραμμὲς αὐτές, χωρὶς στολίδια, χωρὶς φιλολογικὲς ἐξάρσεις, χωρὶς λυρικὲς φιοριτοῦρες.

— Τὸν εἶχα πιάσει πενῆντα, ἑκατὸ φορὲς καὶ τοῦ εἶχα μιλήσει ὄχι σὰν πατέρας, ἀλλὰ σὰν κάτι καλλίτερο, ἂν μπορῇ νὰ γίνῃ· σὰν ἀληθινὸς μεγαλείτερος φίλος, ποὺ ἤξερε περισσότερα ἀπὸ κεῖνον... Δὲν ξέρω τί κατάρα, τί διάολος εἶχε μπῆ μέσα στὸ κεφάλι του καὶ δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ τίποτε. Σκεφτήκαμε μὲ τὸν μεγαλείτερο γυιό μου νὰ τὸν πιάσουμε, νὰ τὸν δέσουμε, ὅπως κάνουν μὲ τοὺς τρελλούς, καὶ νὰ τὸν παρουσιάσουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι στὶς Ἀρχές. Νὰ τοὺς πῶ: Φυλακίστε τον, ἀπομονῶστέ τον, για-

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΜΙΑ ΜΙΚΡΟΥΛΑ ΑΝΑΚΡΙΣΗ

I. Σύμφωνα καὶ λόγοι τιμῆς

Οἱ Γερμανοὶ φεύγουν ἀπ' τὸ νησί!..

Αὐτό, ποὺ ἀπὸ μέρες τώρα ψυθιρίζονταν δειλὰ καὶ συνεσταλμένα σ' ὅλους τοὺς κύκλους τοῦ Ἀργοστολίου, γινόταν, ἐπὶ τέλους, πραγματικότης. Οἱ δεύτεροι κατακτητὲς τῆς Κεφαλλονιᾶς, πιὸ ἀπαίσιοι, πιὸ θηριώδεις ἀπὸ τοὺς πρώτους, τοὺς Ἰταλούς, μᾶς ἄδειαζαν τὴ γωνιά.

Ἦταν ἡ ἀνάστασις ποὺ περιμέναμε, λοιπόν, τόσα χρόνια; Ἦταν ἡ ποθητὴ λευτεριά; Ἀλλοίμονον!

Ἕνας καινούργιος κατακτητής, ποὺ μπροστά του οἱ δυὸ πρῶτοι θἄπρεπε νὰ θεωρηθοῦν ἀθῷοι ἐπισκέπτες, ἁπλοῖ καὶ εἰρηνικοὶ περιηγητές, ἑτοίμαζε ἀπὸ καιρὸ τὰ ματοβαμμένα νύχια του, μέσα στὰ ὁποῖα σὲ λίγο θὰ σφάδαζε ἀπὸ πόνο καὶ φρίκη, ἀπὸ ἀπελπισία καὶ ἐρήμωση, ὄχι μόνο τ' ὄμορφο νησὶ τοῦ Ἰονίου, ἡ μαρτυρικὴ Κεφαλλονιά, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρη ἡ χιλιοβασανισμένη Πατρίδα μας!

Ὁ κομμουνισμός, τὸ καινούργιο αὐτὸ τέρας τῆς Ἀποκαλύψεως, ποὺ ἀπὸ χρόνια ἑτοιμαζόταν, περίμενε τὴν εὐκαιρία. Κι' ἡ εὐκαιρία, μοναδικὴ στὴ ματωμένη ἱστορία του, παρουσιάστηκε μὲ τὴν ὑποχώρηση τῶν Γερμανῶν....

Τὸ κατασκεύασμά του, ὁ «θρυλικὸς» ΕΛΑΣ, ἔρριξε μερικὲς τουφεκιὲς στὸν ἀέρα ἔτσι γιὰ τὰ μάτια, ὅταν καὶ οἱ τελευταῖοι Γερμανοὶ ἀπομακρυνόνταν ἀπ' τὴν παραλία τοῦ νησιοῦ· ἔπρεπε νὰ δικαιολογηθῇ κάπως ὁ πομπώδης τίτλος — Ἐθνικο-Ἀπελευθερωτικὸ-Μέτωπο.

Κι' ὕστερα φανέρωσε καθαρὰ πιὰ τὸ παιγνίδι του.

Στὶς 14 Σεπτεμβρίου 1944, οἱ τελευταῖοι Οὗνοι ἄφησαν τὸ νησί. Στὶς 15, ἑβδομῆντα περίπου ἐλασίτες ἀποβιβάστηκαν μὲ ἀρχηγοὺς τὸν λοχαγὸ Διομήδη* καὶ τὸν καπετὰν-Θάνο** καὶ ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε καμμία ἀντίσταση,

κατέλαβαν «ἡρωϊκὰ» τὴν κωμόπολη. Ἡ δύναμη Χωροφυλακῆς τοῦ ησιοῦ καὶ μερικοὶ ἐθελοντὲς τῆς Πατριωτικῆς Ὀργανώσεως Κεφαλληνίας (ΠΟΚ) ἑτοιμάστηκαν ν' ἀποδιώξουν τοὺς εἰσβολεῖς.

Θὰ τὰ κατάφερναν;

Θὰ συνέφερε νὰ ἐμπλακοῦν σ' ἕνα τέτοιο ἀγῶνα οἱ ὑπερασπιστὲς τοῦ νησιοῦ μὲ τὴν ἀποβιβασθεῖσαν μικρὴ δύναμη τοῦ ΕΛΑΣ;

Αὐτὴ ἦταν τότε προβλήματα δύσκολα νὰ λυθοῦν.

Σήμερα, ὕστερ' ἀπὸ ἕξη μῆνες, μποροῦμε νὰ ποῦμε ἀδίστακτα, ὅτι τὸ νησὶ ἔπρεπε ν' ἀμυνθῇ λυσσασμένα καὶ νὰ μὴ πέσῃ στὰ νύχια τῶν ἐαμοκομμουνιστῶν. Ἀλλὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ὁ Νομάρχης, ὁ Διοικητὴς τῆς Χωροφυλακῆς, οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς Συμμαχικῆς Στρατιωτικῆς Ἀποστολῆς καὶ πολλοὶ πρόκριτοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύοντα ρόλον ἔπαιζεν ὁ κ. Γεώργ. Πινιατῶρος, προτίμησαν, σύμφωνα καὶ μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς ἀπὸ ραδιοφώνου διδομένας ὁδηγίας τῆς Κυβερνήσεως Παπανδρέου, μιὰ εἰρηνικὴ λύση.

Καὶ ἡ Κεφαλλονιὰ παραδόθηκε ἀμαχητεὶ σὲ 70—100 ἀντάρτες.

Πρὶν παραδοθῇ ὅμως οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἀνταρτῶν ποὺ ἀνέφερα στὶς παραπάνω γραμμές, ἔδωσαν τὸν λόγο τῆς τιμῆς τους καὶ ὑπέγραψαν ἕνα ἐπίσημο σύμφωνο, στὸ ὁποῖον συνυπέγραψαν ὅλες οἱ ἀρχὲς τῆς νήσου, ὁ ἀρχηγὸς τῆς Συμμαχικῆς Ἀποστολῆς καὶ μέλη τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς ΠΟΚ, ὅτι «οὐδεμία δίωξις θὰ ἐλάμβανε χώραν», καμμία σύλληψις ἀντιδραστικῶν καὶ είδικώτερα μελῶν τῆς Πατριωτικῆς Ὀργανώσεως καὶ καμμία προγραφή. Ὑπήρξαμε τότε πολλοὶ ποὺ γελαστήκαμε καὶ πιστέψαμε στὴν ὑπογραφὴ καὶ στὸ λόγο τῆς τιμῆς τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ποὺ δὲν ὑποχωροῦν μπροστὰ σὲ τίποτε γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τοὺς σκοποὺς ποὺ ἐκ τῶν προτέρων ἔ-

---

* Τὸ ὄνομα Καραγιάννης, ἀπὸ τὴν Ἄρταν πλασιὲ τὸ ἐπάγγελμα, λοχαγὸς ἐλέῳ ΕΛΑΣ.

** Ἀγνώστου ἐπωνύμου, κτίστης, πρώην λιποτοφυγόδικος.

χουν προδιαγράψει καὶ καθορίσει.

Ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἑβδομάδα, ἀφοῦ ἐπέτυχαν μὲ τὸ τέχνασμα τοῦ συμφώνου καὶ τῶν λόγων τιμῆς ν' ἀφοπλίσουν τὴν Χωροφυλακὴ καὶ τὸ μεγαλείτερο μέρος τῶν πατριωτῶν ἐθελοντῶν τῆς ΠΟΚ, ἄρχισαν τὶς συλλήψεις.

Στὶς 23 Σεπτεμβρίου, Σάββατο μεσημέρι, ἐνῷ ὁ γράφων πήγαινε μὲ μερικὰ ψώνια στὸ σπίτι του, τὸν σταμάτησαν οἱ δυὸ ἐπίτες τοῦ προλόγου.

— Κύριε καθηγητὰ» (τὸ «συναγωνιστὴς» δὲν εἶχε πάρει ἀκόμα τὴν ἔκταση ποὺ πῆρε ἀργότερα) «ὁ διοικητὴς τῆς Πολιτοφυλακῆς σᾶς θέλει πέντε λεπτὰ γιὰ μιὰ ἡμικρούλα ἀνάκριση».

Ἐζήτησα νὰ πάω τοὐλάχιστον τὰ ψώνια στὸ σπίτι μου, ποὺ ἀπεῖχε μόλις 20 μέτρα ἀπὸ τὸν τόπο τῆς συλλήψεως. Δὲν μοῦ τὸ ἐπέτρεψαν. Ἡ ἀνάκριση εἶχε μορφὴν ἐπείγουσαν.

— Πέντε λεπτὰ καὶ θὰ τελειώσετε».

Κι' ἔτσι ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς δυὸ ἐπίτες ἀνέλαβε τὰ ψώνια κι' ἐγὼ ἀκολούθησα τὸν ἄλλον στὸ οἴκημα τῆς Ἐθνικῆς Πολιτοφυλακῆς.

II. Τὸ κρατητήριον τῆς ΕΠ. Ἀργοστολίου

Ἡ Ἐθνικὴ Πολιτοφυλακή, ἡ λαϊκὴ αὐτὴ ἀστυνομία, ποὺ εἶχε βγῆ κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, γιατὶ ἡ παληά, ἡ Χωροφυλακὴ καὶ ἡ Ἀστυνομία Πόλεων, εἶχε τὴν καταγωγή της ἀπὸ τὰ παρισινὰ σαλόνια καὶ ἀπετελεῖτο ἀπὸ πρίγκηπας, μαρκησίους καὶ βαρώνους! στεγαζόταν στὸ ἴδιο οἴκημα ποὺ παλαιότερα φιλοξενοῦσε τοὺς Ἰταλοὺς βασιλικοὺς καραβινοφόρους κι' ἀργότερα τοὺς Γερμανοὺς ἀγχονοφόρους.

Ὅταν, μαζὺ μὲ τὸν συνοδόν μου, ἀνέβαινα τὰ σκαλιὰ τοῦ ἄντρου αὐτοῦ τῶν διαφόρων κατακτητῶν, ἔνοιωθα κάποια ἀγωνία νὰ μοῦ σφίγγη τὴν καρδιά... Σὰν σὲ διαίσθηση καταλάβαινα ὅτι οἱ καινούργιοι κατακτητὲς εἶχαν ἀν-

τικαταστήσει τοὺς παληούς, μὲ μόνη τὴ διαφορά, ὅτι μ᾽ αὐτοὺς δὲν ἦταν ἀάνγκη νὰ ξέρῃς ξένη γλῶσσα γιὰ νὰ συνεννοηθῇς. Ἀργότερα κατάλαβα, ὅτι σὲ καμμιὰ ἀνθρώπινη γλῶσσα δὲν ἦταν δυνατὴ ἡ συνεννόηση μὲ τοὺς «ἐ-ἐλευθερωτὲς» μας. Δυστυχῶς, ὅμως, πολὺ ἀργότερα.

Διάφοροι «συναγωνιστὲς» ἀνεβοκατέβαιναν τὶς σκάλες βιαστικοί, πολυάσχολοι, μὲ τὶς Ἰταλικὲς ἀρραβίδες ἢ τὰ γερμανικὰ αὐτόματα στὸν ὦμο. Ποῦ εἶχα δῆ τὶς φάτσες αὐτές; Ἄδικα ἔσπαζα τὸ κεφάλι μου νὰ θυμηθῶ. Μοῦ φαινόταν ἕνας κόσμος καινούργιος, ἄγνωστος, ποὺ ξεφύτρωσε ξαφνικὰ ἐκεῖ μπροστά μου, βγαλμένος κι᾽ ἐγὼ δὲν ξέρω ἀπὸ τί ὕποπτες πηγές.

Μᾶς πατοῦ, μᾶς σπρώχνουν, ἀνταλλάσσουν βωμολοχίες καὶ βρισιὲς μὲ μιὰ... λεπτότητα συγκινητική.

— Ρέ, συναγωνιστή, ποῦ τὸν πᾶς τὸν γυαλάκια;»

Ὁ γυαλάκιας ἤμουν ἐγώ.

Ὁ συνοδός μου δὲν ἀπαντάει. Ἀπὸ σεβασμὸ ἴσως στὸν καθηγητή του; Ποιὸς ξέρει! Πάντως συλλαμβάνω ἕνα σαρκαστικὸ χαμόγελό του, ποὺ λέει πολλά!

Προχωροῦμε στὸ διάδρομο καὶ σταματᾶμε μπορστὰ ἀπὸ μιὰ πόρτα. Ὁ πρώην μαθητής μου κι᾽ ἔνδοξος ἐπίτης μπαίνει καὶ συνεννοεῖται μὲ κάποιον. Χωρὶς πολλὲς διατυπώσεις, μὲ ὁδηγεῖ ἐν συνεχείᾳ στὸ δωμάτιο, ποὺ χρησιμεύει γιὰ προσωρινὸ κρατητήριο, καὶ μ᾽ ἀφήνει ἐκεῖ.

Καὶ ἡ ἀνάκριση, γιὰ τὴν ὁποίαν μ᾽ ἔφεραν τόσο βιαστικά; 1ὑ-γῦὰ

Φαίνεται, ὅτι εἶνε τὸ μόνο πρᾶγμα, γιὰ τὸ ὁποῖον δὲν βιάζεται ἡ λαϊκὴ ἀστυνομία...

Μέσα στὸ μικρὸ δωμάτιο, ποὺ θὰ ἦταν ζήτημα ἂν μποροῦσαν νὰ κυκλοφορήσουν κάπως ἄνετα πέντε ἄνθρωποι, βρίσκονται κυριολεκτικὰ τσουβαλιασμένοι τριάντα, ὁ ἕνας νας ἐπάνω στὸν ἄλλον. Ἐκεῖ βλέπω τὸν Νομάρχη τῆς νήσου συνταγματάρχην ἐν ἀποστρατείᾳ Δ. Νικολόπουλον, τὸν Διοικητὴν τῆς Χωροφυλακῆς ἀντισυνταγματάρχην Π. Κουμάνταρον, τὸν δικηγόρον καὶ πρώην βουλευτὴν Ι. Μα-

κρῆν, τὸν διευθυντὴν τοῦ Α.Σ.Ο. καὶ ἔφεδρον ἀξιωματικὸν Κ. Αὐγερόπουλον, τὸν γιατρὸ Κ. Ζαφειρόπουλον, τὸν γιατρὸ καὶ διευθυντὴ τοῦ ψυχιατρείου Μ. Μεταξᾶν, τοὺς ἐμπόρους Κ. 'Αποστολᾶτον, 'Ανδρ. Καππᾶτον καὶ Γ. Λυκούδην, τὸν ὁδηγὸν Φ. Μολφέταν κι' ἄλλους, ποὺ δὲν εχω πρόχειρα τὰ ὀνόματά τους αὐτὴ τὴν στιγμὴ στὴ μνήμη μου. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κυρίους αὐτοὺς ἔχουν ὑπογράψει, ὡς ἀρχαὶ ἢ ὡς μέλη τοῦ Δ. Συμβουλίου τῆς Π.Ο.Κ. ἢ ὡς πρόκριτοι τῆς πόλεως, τὸ σύμφωνον τιμῆς τοῦ λοχαγοῦ Διομήδη καὶ τοῦ καπετὰν-Θάνου περὶ μὴ συλλήψεων, διώξεών κλπ. 'Αλλὰ δὲν πρόκειται νὰ πάθῃ κανεὶς τίποτε.

"Ολοι ἔχουν ἔλθει γιὰ τὴν μικρούλα ἐκείνη ἀνάκριση, ἀδιάφορο ἂν τοὺς περισσότερους τοὺς ἔχουν συλλάβει τὶς πρωϊνὲς ὧρες, ξεσηκώνοντάς τους μέσα ἀπ' τὰ κρεββάτια τους μὲ αὐτόματα καὶ μεγαλοπρεπεῖς κουστωδίες...

Χαμηλόφωνα, προσπαθοῦμε ν' ἀνταλλάξουμε μερικὲς λέξεις, νὰ προσανατολισθοῦμε, νὰ δοῦμε, ἐπὶ τέλους, τί συμβαίνει. 'Ο σκοπὸς ὅμως φυλάει ἄγρυπνος στὴν πόρτα.

— Συναγωνιστὲς» (οἱ συναγωνιστὲς εἴμαστε ἐμεῖς, ἀλλὰ σὲ ποιὸν ἀγῶνα ἔχουμε συναγωνιστῆ μαζύ του, μοῦ εἶνε ἀδύνατο νὰ θυμηθῶ). «Μιλᾶτε δυνατὰ καὶ ἀπαγορεύεται νὰ συζητᾶτε πολιτικά».

Καὶ συνεχίζει τὸ τραγοῦδί του, ποὺ εἶχε διακόψει γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ τὴν παραπάνω διαταγή:

«Τὤχουμε γράψει βαθειὰ μέσ' τὴ καρδιά μας
θάνατος, θάνατος στὸ Βασιληᾶ!»

Προτιμοῦμε νὰ σιωπήσουμε καλλίτερα. Οὔτε δυνατά, οὔτε σιγά. Τί ἔχουμε νὰ ποῦμε, ἄλλως τε; Μέσα μας ἀρχίζει νὰ διαγράφεται, εἶνε ἀλήθεια κάπως ἀκαθόριστα ἀκόμα, ἡ τραγικὴ πραγματικότης. Δὲν μᾶς ἔχουν φέρει ἐδῶ οὔτε γιὰ πρόχειρες, οὔτε γιὰ μικρὲς ἀνακρίσεις. Κάτι ἄλλο τὸ σοβαρώτερο συμβαίνει, ποὺ δὲν θέλαμε οὔτε νὰ τὸ σκεφθοῦμε.

'Εν τῷ μεταξὺ οἱ ὧρες κυλᾶνε κι' ὁ ἀριθμός μας αὐξάνει Κατὰ τὸ κοντόβραδο, ἔχουμε γίνει 45. 'Ασφυκτιοῦ-

με ἀπὸ τὰ χνῶτα καὶ τοὺς καπνοὺς τῶν τσιγάρων. Τὰ παράθυρα πρὸς τὴν πλατεῖα Π. Βαλλιάνου εἶνε ἕνας σωστὸς πειρασμός.

— Κύριε σκοπέ» (τὸ συναγωνιστὴς δὲν ἔρχεται στὰ χείλη) «ν' ἀνοίξουμε κανένα παράθυρο; Θὰ σκάσουμε δῶ μέσα!»

Ὁ σκοπὸς χαμογελάει, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἀξιώνει καμμιᾶς ἀπαντήσεως· Συνεχίζει ἀπαθὴς τὸ τραγοῦδί του, πού, ἐν τῷ μεταξύ, ἔχει ἀλλάξει τόνο καὶ ρυθμό:

«Βόλγα, Ρούσσικο ποτάμι!»

Σὲ λίγο θὰ νυχτώση γιὰ καλὰ καὶ πρέπει νὰ σκεφτοῦμε ἀπὸ τώρα γιὰ ὕπνο· Ποῦ ὅμως; Οἱοσδήποτε συνδυασμὸς ἀποκλείεται, ἐκτὸς ἂν ἀποφασίσουμε νὰ σχηματίσουμε... πολυκατοικίες μὲ ἕξη τοὐλάχιστον πατώματα. Ξενυχτᾶμε στὸ πόδι.

Καὶ ἡ ζωὴ αὐτὴ συεχίζεται καὶ τὴν ἑπομένη, Κυριακή.

Τὴν Δευτέρα τὸ ἀπόγευμα ἀποφασίζεται ἡ μεταφορά μας στὸν ἐπάνω ὄροφο, σ' ἕνα κάπως μεγαλείτερο δωμάτιο. Ὁ ἀριθμός μας αὐξάνει διαρκῶς. Τὸ βράδυ τῆς Δευτέρας εἴμαστε ἑβδομῆντα· Στὶς τάξεις μας ἔχουν προστεθῆ ὁ πρώην νομάρχης, γιατρὸς Ν. Δελλαπόρτας, ὁ δήμαρχος Ἀργοστολίου Ἀντ. Βαλλιανάτος, ὁ μοίραρχος Σ. Τζάντζος, ὁ ἀνθυπομοίραρχος Α. Τσερνωτας καὶ πολλοί, ἄλλοι ἀπὸ διάφορα χωριά.

Καὶ στὰ καινούργιο διαμέρισμά μας ἂν καὶ μεγαλείτερο τοῦ πρώτου, εἶνε ἀδύνατο νὰ κινηθοῦμε. Ἔπειτα γεννιέται ζήτημα καθαριότητος καὶ ἀποχωρητηρίου. Τὸ ὑπάρχον μοναδικὸ εἶνε ἀπροσπέλαστο, χάρις στοὺς συναγωνιστές, ποὺ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀνύπαρκτες ἀρετές τους εἶνε καί... ἡ καθαριότης. Σκεπτόμαστε ὅτι πρέπει κάπου νὰ διαμαρτυρηθοῦμε, πρέπει κάπου νὰ τὰ ποῦμε αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ νὰ ζητήσουμε ἀνθρωπινώτερους ὅρους διαβιώσεως. Κάνουμε ὅμως ὑπομονή. Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ σκέπτωνται σοβαρὰ νὰ κρατήσουν ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμο στὴ φυλακή· Αὔριο, μεθαύριο, θὰ γίνῃ ἡ πρόχειρη ἀνάκριση

ἀνάκριση, γιὰ τὴν ὁποίαν μᾶς ἔχουν καλέσει, καὶ θὰ μᾶς ἀπολύσουν.

Ἔχουμε δυὸ μέρες ν κοιμηθοῦμε καὶ πρέπει ὁπωσδήποτε θὰ βολευτοῦμε γιὰ ὕπνο. Γίνονται μερικοὶ συνδυασμοὶ καὶ μαζευόμαστε ὁ ἕνας πλάϊ στὸν ἄλλο.

Κατὰ τὶς 11, φωνές, φασαρία, ἐγερτήριο.

Κάποιος καπετάνιος μπαίνει σὰν σίφουνας στὸ θάλαμο·

— Σὲ πέντε λεπτὰ νὰ εἴσαστε ὅλοι ἕτοιμοι. Πάρτε τὰ πράγματά σας καὶ κατεβῆτε κάτω».

III. Ἐγκληματικὲς φυλακὲς Κεφαλληνίας

Φορτωνόμαστε τὰ πράγματα καὶ κατεβαίνουμε. Πολλοὶ ἀπὸ μᾶς ἔχουν μεταφέρει ἀπὸ τὰ σπίτια τους στρώματα, μαξιλάρια, κουβέρτες. Τώρα τοὺς ἔρχεται κάπως δύσκολο νὰ τὰ φορτωθοῦν στὴ ράχη. Ὁ δήμαρχος, γέρων 70 ἐτῶν, ποὺ μόλις πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες εἶχε βγῆ ἀπὸ τὸ νοσοκομεῖο, ὕστερα ἀπὸ μιὰ σοβαρὴ ἐγχείρηση στὰ νεφρά, στενάζει ἀπὸ τὸ βάρος. Προθυμοποιοῦνται ὅμως ἄλλοι νεώτεροι καὶ τὸν ἐλαφρώνουν... Ἀλληλεγγύη ποὺ δὲν θἄπρεπε νὰ δείχνεται ἀπὸ τὸ ἀντίπαλο τοῦ κομμουνισμοῦ καθεστὼς σ' αὐτὲς τὶς παριστάσεις μόνον.

Γιὰ ποῦ προοριζόμαστε; Ἄγνωστο!

Ἀπόλυση; Πρέπει ν' ἀποκλεισθῆ τελείως.

Λοιπόν:

Εἶνε ζήτημα λίγης ὑπομονῆς, γιατὶ δὲν θ' ἀργήσουμε νὰ τὸ μάθουμε.

Μπροστὰ ἀπὸ τὸ οἴκημα τῆς ΕΠ, σαράντα-πενῆντα, λιγώτεροι, περισσότεροι, δὲν μπορῶ νὰ διακρίνω μέσα στὸ σκοτάδι τὰ ὡπλισμένα ἐκεῖνα φαντάσματα, μὰ ἐπάνω-κάτω τόσοι, μὲ τὰ ὅπλα «προτείνατε» μᾶς περιμένουν.

Ἡ πλατεῖα εἶνε ἔρημη. Ὁ ἴδιος βραχνᾶς ποὺ πιέζει τὰ στήθη μας καὶ πνίγει τὴν φωνὴ στὸ λαρύγγι, φαίνεται ὅτι ἔχει ἐπικαθήσει ἐπάνω στὴν κοιμισμένη πόλη.

Ὁ ἀρχηγὸς τῆς κουστωδίας, κάποιος λιποτάκτης χω-

ροφύλακας, αὐτοχειροτονηθεὶς σὲ καπετάνιο, μᾶς διατάζει νὰ σχηματίσουμε δυάδες. Ἐκτελοῦμε τὴ διαταγή, χωρὶς καμμιὰ συζήτηση, χωρὶς κἂν νὰ ρωτήσουμε ποῦ ἐπρόκειτο νὰ μᾶς μεταφέρουν. Τὰ ὅπλα στὴ θέση «προτείνατε» δὲν ἐπιτρέπουν τὶς ἀδιάκριτες ἐρωτήσεις.

Μέσα στὸ σκοτάδι κάποιος μοῦ ψιθυρίζει φοβισμένα στ' αὐτί:

– Λὲς νὰ εἶνε γιὰ ἐκτέλεση;»

Τὸν καθησυχάζω ὅσο μπορῶ, γιατὶ κι' ἐγὼ δὲν εἶμαι περισσότερο ἥσυχος ἀπὸ ἐκεῖνον. Αὐτὸ τὸ νυχτερινὸ ξεσήκωμα μὲ τόσο ἰσχυρὴ κουστωδίαί τί ἐχέγγυα ἀσφαλείας μποροῦσε νὰ μᾶς δώση;

Ἅμα, τέλος πάντων, κουτσὰ-στραβά, τὰ καταφέραμε νὰ σχηματίσουμε ὑποφερτὲς δυάδες, γιατὶ μᾶς ἐμπόδιζαν τὰ φορτία μας, ἐδόθη τὸ σύνθημα τῆς ἐκκινήσεως, ἀφοῦ προηγουμένως μας εἶχε συστηθῆ νὰ μὴν ἀπομακρυνθῆ κανένας ἀπὸ τὴ δυάδα του, γιατὶ οἱ συνοδοὶ ἐλασῖτες εἶχαν διαταγὴ νὰ χτυπήσουν στὸ ψαχνό.

Προχωροῦμε, διασχίζοντας τοὺς ἔρημους δρόμους τοῦ Ἀργοστολίου, τῆς πόλεως ποὺ δὲν ἔχει καθόλου τὸν τόνο ποὺ δίνει ἡ λευτεριά. Ἀπὸ τὴν κατεύθυνσῃ ποὺ ἔχουμε πάρει, δὲν μένει πιὰ καμμιὰ ἀμφιβολία γιὰ ποῦ προοριζόμαστε. Ὁ σκοτεινὸς ὄγκος τῶν Ἐγκληματικῶν Φυλακῶν Κεφαλληνίας διαγράφεται ἀπειλητικὸς στὸ βάθος. Ἀπὸ μέρες τώρα οἱ φυλακὲς εἶχαν ἀδειάσει ἀπὸ τοὺς ἐγκληματίες παντὸς φυράματος — ἀπὸ ποῦ θὰ ἐσχηματίζοντο τὰ στελέχη καὶ οἱ καπετανέοι τοῦ ΕΑΜ; — καὶ περίμεναν ἀνυπόμονα τὴν καινούργια λεία τους. Πραγματικά, σὲ λίγο σταματᾶμε μπροστὰ στὴν κεντρικὴ εἴσοδο καὶ οἱ συνοδοί μας πλησιάζουν περισσότερο, μὲ τὰ ὅπλα πάντοτε στὴν ἴδια θέση.

Κάποιος σκοπὸς ἐπάνω στὶς ἐπάλξεις, μέσα στὸ φῶς τῆς ἠλεκτρικῆς λάμπας τῆς εἰσόδου, ἀναγνωρίζει τὸν Διοικητὴ τῆς Χωροφυλακῆς. Ποιὸς ξέρει τί προηγούμενα τοῦ θυμίζει, τί παληὲς δοσοληψίες μὲ τὴν Χωροφυλακή, κι' ἀρ-

χίζει νὰ διαλαλῇ τὴ χαρά του μὲ ἀπαίσιες βωμολοχίες.

Κάτι ἄλλοι φωνάζουν:

— Καλῶς τὰ προβατάκια».

Οἱ συνοδοί μας γελᾶνε κι' ἐμεῖς δὲν... ἀκοῦμε

Ἕνας-ἕνας μπαίνουμε μὲ δυσκολία στὴ μικρὴ εἴσοδο, γιατὶ εἴμαστε φορτωμένοι, καὶ περιμένουμε. Ὁ ἀρχιφύλακας συνεννοεῖται μὲ τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνοδείας κι' ἀρχίζει ὁ καταμερισμός μας στὶς διάφορες ἀκτῖνες. Ἀκούω τ' ὄνομά μου κι' ἀκολουθῶ σὰν αὐτόματο τὸν φύλακα. Ἡ ἀϋπνία τῶν τριῶν ἡμερῶν, ἡ παγερὴ ἀτμόσφαιρα τῆς φυλακῆς μὲ τοὺς ξεροὺς κρότους τῶν σιδερικῶν, ποὺ χτυπᾶνε στὸ ἀνοιγοκλείσιμο τῶν θυρῶν, ἔχουν παραλύσει τὶς δυνάμεις μου καὶ δὲν μπορῶ οὔτε κἂν νὰ σκεφτῶ. Τὰ ἴδια συναισθήματα φαίνεται ὅτι θὰ νοιώθουν καὶ οἱ ἄλλοι συγκρατούμενοι, γιατὶ δὲν ἀκούεται ὁ ἐλάχιστος ψίθυρος.

Διασχίζουμε στ' ἄγνωστο αὐτὸ περιβάλλον — προθάλαμο ἴσως τοῦ νεκροταφείου — διαδρόμους ἀπέραντους καὶ περνᾶμε πόρτες σιδερένιες, ποὺ μοῦ φαίνονται ἀτέλειωτες. Καὶ φτάνουμε στ' ἀπομονωτήρια τῆς τρίτης ἀχτῖνος. Γιὰ κεῖ προορίζονται οἱ σοβαρώτεροι, οἱ μεγαλείτεροί οἱ φοβερώτεροι κακοῦργοι δηλαδὴ ὁ νομάρχης, ὁ διοικητὴς τῆς Χωροφυλακῆς οἱ ἀξιωματικοί, οἱ δημοσιογράφοι...

Μέσα στὸ σκοτάδι ἀνοίγεται μιὰ σιδερένια πορτούλα κι' ὁ φύλακας μὲ σπρώχνει μέσα. Ἀκούω τὸ κλείσιμό της σὲ λίγο μ' ἀνατριχίλα, ποὺ μοῦ παγώνει ὅλο τὸ κορμί. Προσπαθῶ νὰ προσανατολισθῶ ποῦ βρίσκομαι

Κελλί; Τάφος;

Δὲν ἔχω σπίρτα, οὔτε ἀναπτῆρα καὶ μέσα στὸ πυκνὸ σκοτάδι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ διακρίνῃ κανεὶς οὔτε τὸ δάκτυλό του. Πέφτω σὲ μιὰ γωνιὰ ἐξαντλημένος.

Λοιπόν, ἡ μικρούλα ἀνάκριση τῶν πέντε λεπτῶν ἔτσι ἔπρεπε νὰ τελειώσῃ; Στὴ φυλακή; Μὰ γιὰ ποιὸ ἔγκλημα;

Ποντίκια γύρω μου κυκλοφορον μέσα στὸ σκοτάδι καὶ

ἡ ἀηδία μὲ κρατάει ἄυπνο, ἂν καὶ εἶνε τὸ τρίτο βράδυ ποὺ δὲν κοιμᾶμαι.

Δὲν θὰ ξημερώσῃ, ἐπὶ τέλους, αὐτὴ ἡ βραδυά;

Τί ὥρα νὰ εἶνε;

Ξαφνικά, φοβεροὶ λυγμοὶ ἀκούονται ἀπὸ κάποιο κοντινὸ κελλί. Μιὰ γυναίκα, καθὼς ἔμαθα ἀργότερα, ἐλαφρῶν ἠθῶν, κρατεῖται γιὰ συνεργασία μὲ τὸν ἐχθρό. Φαίνεται ὅτι δεχόταν στὸ κρεββάτι της Ἰταλοὺς καὶ Γερμανοὺς στρατιῶτες. Τώρα κλαίει γιατὶ τὴν ἔχουν φυλακή. Κι' ἐγὼ συλλογίζουμαι πόσες γυναῖκες τῶν «σοβαρῶν ἠθῶν», ποὺ τώρα ἴσως νὰ έχουν πρωτοστατήσει γιὰ νὰ μπῇ στὴ φυλακὴ ἡ ὁμόφυλός τους Μαγδαληνή, δὲν θἄταν ἄξιες χειρότερης τύχης. Τί σημασία μπορεῖ νὰ ἔχῃ, ἂν στὰ κρεββάτια τους δὲν δεχόντάν στρατιῶτες, ἀλλ' ἀξιωματικοὺς μὲ μπόττες, ποὺ καμμιὰ φορὰ τὶς εὕρισκαν οἱ σύζυγοι κάτω ἀπὸ τὴ συζυγικὴ κλίνη...

Κάποιος ἄλλος κρατούμενος ψέλνει τὴν νεκρώσιμη ἀκολουθία καὶ συμπληρώνει τρίτος τὴν τραγικὴ συναυλία τῆς πόρνης καὶ τοῦ ψάλτη μὲ τὴν marche funèbre τοῦ Chopin:

Καὶ οἱ ὧρες περνοῦν τοσο ἀργά, τόσο ἀργά!

Θὰ ξημερώσῃ;...

Ξημέρωσε ἡ βραδυὰ αὐτὴ καὶ μ' αὐτὴν ἄλλες δέκα βραδυές, χωρὶς καμμιὰ ἐπαφὴ μὲ κάποια ἐπίσημη ἀρχή, ποὺ νὰ μας πῇ, ἐπὶ τέλους, γιατὶ εἶχε διαταχθῆ ἡ σύλληψη, ἡ φυλάκιση, ἡ ἀπομόνωσή μας.

Τὸ πρωῒ τῆς τετάρτης μέρας, ὁ ἀρχιφύλακας ἦλθε μ' ἕνα κατάλογο στὴν ἀχτῖνά μας καὶ ζήτησε ὀνομαστικῶς δέκα κρατούμενους γιὰ ἀγγαρεία ἔξω ἀπὸ τὴ φυλακή. Εἶχαν διαλέξει ὅλους ὅσους ἀντιπροσώπευαν τὶς πολιτικὲς καὶ στρατιωτικὲς ἀρχὲς τοῦ νησιοῦ, ἐπιστήμονας καὶ ἐμπόρους. Ὑπῆρχαν, βέβαια, κι' ἄλλοι μέσ' τὴ φυλακή· γιὰ τὴν ἀγγαρεία ὅμως προτιμήθηκαν αὐτοί. Μιὰ μικρὴ διαπόμπεψη στοὺς δρόμους τοῦ Ἀργοστελίου, ἦταν μέσα στὸ πρόγραμμα. Διασχίζουμε ὴν πόλη σὲ δυάδες, πλαισιω-

μένοι μὲ ὡπλισμένους ρακένδυτους ἀλῆτες, διπλάσιους σὲ ἀριθμὸ ἀπὸ μᾶς. Παρέλαση θεαματική· Μαθαίουμε ὅτι πρόκειται νὰ βγάλουμε ἀπ᾽ τὴν ἄκρη τῆς πόλης ἕνα τηλεγραφικὸ στύλο καὶ νὰ τὸν μεταφέρουμε στοὺς ὤμους μας στὴν ἄλλη ἄκρη. Ὁ κόσμος μᾶς βλέπει νὰ περνᾶμε καὶ ὁραματίζεται τὸν παράδεισο, μέσα στὸν ὁποῖο θὰ ζήση, ἂν κάποτε οἱ «συναγωνιστὲς» ἐπικρατήσουν... Ἡ ἀγγαρεία ὅμως δὲν πρόφτασε νὰ τελειώση· Δὲν ἐπρόκειτο, ἄλλως τε γι᾽ αὐτή. Ἀφοῦ ἐπέτυχε ὁ περίπατος καὶ ἡ θριαμβευτικὴ παρέλαση, ἔσπευσαν οἱ «πολιτικοὶ καθοδηγητὲς», οἱ ἰνστρούχτορες τοῦ κόμματος, νὰ τὴν διακόψουν καὶ νὰ μᾶς πληροφορήσουν, ὅτι δῆθεν «κατὰ λάθος» εἶχαν πάρει ἐμᾶς. Συνειθισμένα τερτίπια τῆς «διαφώτισης» Ἔτσι ἢ ἀλλοιῶς ὅμως, ἐμεῖς δὲν ἔχουμε καμμιὰ ἀντίρρηση κι᾽ ἐπιστρέφουμε στὰ κελλιά μας εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὸν πρωϊνὸ περίπατο.

Ἐν τῷ μεταξύ, καμμιὰ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἔξω κόσμο δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται. Τὸ ἐπισκεπτήριο, τὸ εὐεργέτημα αὐτό, ποὺ δίνεται καὶ στοὺς χειρόερους κακούργους, νὰ μπορέσουν νὰ μιλήσουν ἔστω κι᾽ ἕνα λεπτὸ μὲ τοὺς οἰκείους τους πίσω ἀπὸ τὸ πυκνὸ συρματόπλεγμα, ἔχει καταργηθῆ. Ἡ ἀλληλογραφία καὶ πάσης φύσεως σημειώματα ἀπαγορεύονται. Μιὰ-δυὸ ὧρες ἄνοιγμα τὰ κελλιὰ γιὰ καθαριότητα καὶ τὴν ἱκανοποίηση τῶν πλέον στοιχειωδῶν ἀναγκῶν κι᾽ ὕστερα πάλιν κλείσιμο κι᾽ ἀπομόνωση.

Κι᾽ ὅμως εἴχαμε τοὺς ἐπισκέπτες μας. Ἦταν διάφοροι συναγωνιστὲς, ποὺ εἶχαν τὸ ἐλεύθερο νὰ ἱκανοποιήσουν κάθε παλαιό τους μῖσος μὲ τὶς ἀρχὲς κι᾽ ἐρχόταν νὰ μας βρίσουν ἢ νὰ μᾶς ἀπειλήσουν ἢ κι᾽ ἄλλοι ἀπ᾽ αὐτούς, ποὺ ἁπλῆ ἠλιθιοσηρὴ περιέργεια τοὺς τραβοῦσε νὰ δοῦν μὲ τὰ μάτια τους τὰ μεγάλα θεριὰ στὰ κλουβιά!

Ὁπωσδήποτε, ὅμως, πρέπει νὰ ὁμολογήσω, ὅτι τὰ πράγματα δὲν εἶχαν στενέψει καὶ τόσο. Ἡ Κυβέρνηση Παπανδρέου, ἡ Κυβέρνηση τῆς «Ἐθνικῆς Ἑνότητας», ὅπως τὴν ρεκλαμάριζαν οἱ συναγωνιστὲς καὶ ὅπως αὐτοδι-

εφημίζετο ἡ ἰδία, συνεργαζόταν στενὰ μὲ τοὺς κομμουνιστὰς καὶ στὸ νησί μας περιμενόταν ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα ὁ Κυβερνητικὸς Ἐπίτροπος γιὰ τὰ Ἑφτάνησα, ὁ ὑπουργὸς Λ. Μακκᾶς. Κάποια σκιὰ νόμου ἔβανε ἀκόμα ἕνα εἶδος χαλινοῦ στὴν ἐπανάσταση, ποὺ ἀπὸ τότε ἑτοιμαζόταν κατὰ τοῦ νόμιμου κράτους. Ἐμεῖς τοὐλάχιστο ζούσαμε μὲ τὴν ἐλπίδα αὐτή: Πότε θὰ ἔλθῃ ὁ Κυβερνητικὸς Ἀντιπρόσωπος γιὰ νὰ βάλῃ μιὰ τάξη στὸ ξεχαρβάλιασμα αὐτὸ καὶ ν' ἀποκαταστήσῃ τὶς Ἀρχὲς το νησιοῦ. Γιατί, ἐν τῷ μεταξύ, οἱ «θρυλικοὶ ἐλευθερωτές μας» εἶχαν καταργήσει κάθε ἔννοια κράτους. Αἱ οἰκονομικαὶ ὑπηρεσίαι, Ταμεῖον, Ἐφορία, Τελωνεῖον, εἶχαν ἀντικατασταθῆ ἀπὸ τὴν ΕΤΑ. Τὸ Πρωτοδικεῖο παρεχώρησε τὴ θέση του στὸ Λαϊκὸ Δικαστήριο μὲ πρόεδρο ἕνα ταχυδρομικὸ κατώτερο ὑπάλληλο· ἀργότερα ἔγινε καὶ ἀναθεωρητικὸ μὲ πρόεδρο ἕναν ἱκανώτατο... ὑποδηματοποιό! Δὲν ἔλειψε καὶ κάποια κωμωδία δημαρχιακῶν ἐκλογῶν. Τὸ ἀπαραίτητο χωνί, ἐξάρτημα φωνογράφου ἀρχαϊκοῦ τύπου «Χὶς Μάστερ ς Βόϊς», ἀπὸ μέρες, ὕστερα ἀπὸ τὸ γνωστὸ τερτίπι «Θάνατος στὸ φασισμό! Λευτεριὰ στὸ λαό!» καὶ τὰ ἀπαραίτητα «Κρεμάλα στοὺς Γερμανοράλληδες» (σὲ μᾶς τοὺς φυλακισμένους, δηλαδή) εἰδοποιοῦσε τὸ λαὸ τοῦ Ἀργοστολίου νὰ ἔλθῃ στὴν πλατεῖα νὰ ἐκλέξῃ τὸν δήμαρχό του. Καὶ ὁ «λαὸς», καμμιὰ ἑκατοστὴ χασομέρηδες καὶ παραπόντζηδες, ἦλθαν στὶς ἐκλογὲς γιὰ ν' ἀπαντήσουν στὴν ἐρώτηση τοῦ χωνιοῦ:

— Παιδιά, ἐμεῖς λέμε νὰ βγάλουμε δήμαρχο τὸν Γιάννη τὸν Κόπανο, τὸν θέλετε;»

— Ναί! ναί! Ἄξιος ἄξιος! Ζήτωωω!

Καὶ οἱ σκηνοθέτες τῆς σπαρταριστῆς αὐτῆς φάρσας, ξετσίπωτοι τενεκέδες, δὲν μποροῦσαν παρὰ νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὴ θέληση τοῦ.. Λαοῦ!

Κι' ὁ Γιάννης ὁ Κόπανος ἔγινε δήμαρχος.

Ἔτσι εἶχαν τὰ πράγματα κι' αὐτὰ τὰ κοσμοϊστορικὰ γεγονότα ἐλάμβαναν χώραν, ὅταν τὸ ἀπόγευμα τῆς 3ης

Ὀκτωβρίου, ἐλάβαμε διαταγὴ ὅλοι οἱ κρατούμενοι νὰ μαζευτοῦμε στὴν αὐλὴ τῆς τετάρτης ἀκτῖνος.

Διαδόσεις ἀπὸ τὸ βράδυ ἔφερναν ὡς ἐπικειμένην τὴν ἄφιξιν τοῦ ὑπουργοῦ Διοικητοῦ τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ ἡ ξαφνικὴ αὐτὴ συγκέντρωση δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ εἶχε κάποια σχέση μ' αὐτην. Ὅταν τέλειωσε ἡ συγκέντρωση ὅλων τῶν κρατουμένων, θὰ εἴμαστε ἐπάνω-κάτω 200, μπῆκε στὴν αὐλὴ ὁ λοχαγὸς Διομήδης, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸν καπετὰν-Θάνο καὶ ἄλλους ἀξιωματούχους τοῦ ΕΛΑΣ. Θὰ ἤθελα νὰ μετέφερα στὶς γραμμὲς αὐτὲς ὁλόκληρο τὸν λόγο, ποὺ μᾶς ἔβγαλε ὁ ἀρχηγὸς Διομήδης, ἂν δὲν φοβόμουν ὅτι θὰ κουράσω τοὺς ἀναγνῶστές μου. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν σύνοψίν του, ποὺ θὰ δώσω στὶς παρακάτω γραμμές, θὰ καταλάβῃ ὁ ἀναγνώστης μὲ τί ποιότητα ἀνθρώπων εἴχαμε νὰ κάνουμε καὶ μὲ ποιὰ σατανικότητα προσπαθοῦσαν νὰ ἐπιτύχουν τοὺς σκοπούς τους. Μᾶς εἶπε, ὅτι ὅλοι εἴμαστε Ἕλληνες, ὅτι δὲν ἔχουμε νὰ μοιράσουμε τίποτα μεταξύ μας, ὅτι πρέπει ὅλοι νὰ συνεργαστοῦμε μαζὺ γιὰ ν' ἀνοικοδομήσουμε τὰ πάσης φύσεως ἐρείπια ποὺ ἄφησεν ὁ καταχτητής, καί, στὸ τέλος, παρ' ὀλίγον νὰ μᾶς ζητήσῃ καὶ... συγγνώμην γιατὶ μας εἶχαν βάλει στὴ φυλακή.

Κι' αὐτὴ τὴ φορά, ὅπως τότε μὲ τὸ σύμφωνο καὶ τοὺς λόγους τιμῆς τῶν ἰδίων λοχαγῶν καὶ καπετανέων τοῦ Κ.Κ.Ε., πολλοὶ ἀπὸ μᾶς γελαστήκαν, παρὰ τὴν παροιμία τοῦ δὶς ἐξαμαρτεῖν κτλ.

Κι' ὅταν ἄνοιξαν οἱ πόρτες τῆς φυλακῆς καὶ βγήκαμε ἔξω ἐλεύθεροι στὸν ἥλιο τῆς Ὀκτωβριανῆς ἐκείνης ἡμέρας, ἐκτὸς ἀπὸ δέκα, πού, σύμφωνα πάντοτε μὲ τοὺς λόγους τοῦ Διομήδη, θὰ ἐκρατοῦντο κι' αὐτοὶ προσωρινῶς 2—3 μέρες, πολλοὶ ἀπὸ μᾶς ἐσκέπτοντο ἀκόμα τὴν εἰλικρινῆ συνεργασία μὲ τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, γιὰ τὸ καλὸ τῆς Πατρίδος, μ' ὅλα τους τὰ ἐγκλήματα καὶ μ' ὅλες τὶς φρικαλεότητες ποὺ εἶχαν διαπράξει. Πόσο εἴχαμε γελαστῆ...

Τὰ κατόπιν γεγονότα ἀπέδειξαν, ὅτι οἱ σφαγεῖς καὶ οἱ

στραγγαλιστὲς γυναικῶν καὶ μικρῶν παιδιῶν ἔπαιζαν ἀκόμα γιὰ μιὰ φορὰ τὸ μυσαρὸ παιγνίδι τῆς συμφιλιώσεως μπρὸς στὴν ἐπικείμενη ἄφιξη τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Ἐθνικῆς Κυβερνήσεως, ἕως ὅτου ἀποκοιμήσουν τελείως τοὺς ἀντιπάλους τους, δηλαδὴ αὐτὸν τοῦτον ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνικὸν Λαόν, τοῦ ὁποίου πλαστογραφοῦσαν, χωρὶς καμμιὰ ντροπή, τὴ θέληση.

Τὰ πράγματα εἶχαν στ' ἀλήθεια πολὺ καλὰ ὑπολογιστῆ.

Τὴν ἑπομένη τῆς ἀποφυλακίσεώς μας, δυὸ Ἀγγλικὰ πολεμικὰ ἔμπαιναν στὸ λιμάνι τοῦ Ἀργοστολίου μὲ τὸν ὑπουργὸν Λ. Μακκᾶν, ποὺ ὅταν ἀποβιβάστηκε φίλησε τὸ χῶμα τῆς ἐλεύτερης Πατρίδας, νομίζοντας ὅτι ἔτσι θὰ συγκινοῦσε ἐκείνους, ποὺ δὲν ἔχουν καμμιὰ πατρίδα..

Βγαίνει ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ βιβλίου αὐτοῦ νὰ μιλήσω γιὰ τὴν ὑποδοχὴ ποὺ ἔγινε στὸν Κυβερνητικὸ Ἀντιπρόσωπο. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ μιλοῦν γιὰ λαϊκὲς ἐλευθερίες κι' ἔκαναν ἐκλογὲς δημάρχου καὶ προέδρων δικαστηρίων μ' ἕνα σκυκλολόϊ ἑκατὸ ἐγκαθέκτων, ἀσφαλῶς πρέπει νὰ κοκκινίζουν ἀπὸ ντροπή, ἂν ἔχουν καὶ ἴχνος ἀκόμα τσίπας, ὅταν θὰ θυμοῦνται τὶς χιλιάδες τοῦ λαοῦ, ποὺ ἔσπευσε αὐθόρμητα καὶ παρὰ τὶς ἀπειλὲς καὶ τὴν προπαγάνδα τους, νὰ ὑποδεχθῇ σὰν ἐλευθερωτὴ ἀπὸ τὴν τυραννία τους τὸν ὑπουργό, ἂν καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀποδείχθηκε, ὅτι ὁ μὲν κ. ὑπουργὸς ἦτο μιὰ μεγάλη νεροκολοκύνθη καὶ ἡ ἐλευθερία μακρυνό, πολὺ μακρυνὸ ἀκόμα ὄνειρο.

IV. Σαπουνόφουσκες καπετανέων τὸ ἀνάγνωσμα

Τὴν ἑπομένην τῆς ἀφίξεως τοῦ κ. Μακκᾶ, ποὺ ἦλθε κομίζοντας κλάδον ἐλαίας, δολοφονήθηκε ἄγρια ἀπὸ κάποιον ἐαμίτη, μέσα στὸν πιὸ κεντρικὸ δρόμο τοῦ Ἀργοστολίου, τὸ Λιθόστρωτο, μὲ πιστόλι, ὁ ἀτυχὴς νέος Σπῦρος Λιβαδᾶς, ποὺ εἶχεν ἀποφυλακιστῆ μαζύ μας καὶ μαζύ μας εἶχε ἀκούσει τὶς παπαρδέλες τοῦ πλασιὲ λοχαγοῦ. Ὁ δολοφόνος παρουσιάστηκε «αὐθόρμητα» στὴν Πολιτιφυ-

λακὴ καὶ σὲ μιὰ ὥρα κυκλοφοροῦσε ἐλεύθερος.

Ὅλοι ἐφοβοῦντο ὅτι οἱ δολοφονίες θὰ ἐπεκτείνοντο καὶ ὁ φόβος τους ἦταν ἀπόλυτα δικαιολογημένος, γιατὶ ἡ πάστα τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἐπόζαραν γιὰ ἐλευθερωτές μας, ἦταν γνωστή. Ἡ δολοφονία τοῦ ἀντιπάλου ἦταν τὸ μόνο μέσο ποὺ μεταχειριζόνταν, ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ οἱανδήποτε ἀντίδραση.

Μπορεῖ τώρα νὰ φανταστῇ ὁ ἀναγνώστης τί μέσον ηὗραν οἱ συναγωνιστὲς γιὰ νὰ μᾶς ἐξασφαλίσουν τὴ ζωὴ ἀπὸ τὰ ὄργανά τους; Ἐκάλεσαν μὲ τὸ συχαμερό τους χωνὶ ὅλους τοὺς ἀποφυλακισθέντας πρὸ δύο ἡμερῶν νὰ παρουσιαστοῦν στὴν περίεργη αὐτὴ λαϊκὴ ἀστυνομία, νὰ λάβουν γνῶσιν μέτρων, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἐπροστατεύετο ἡ ζωή τους ἀπὸ τὴν... λαϊκὴ ἀγανάκτηση. Τὰ μέτρα αὐτὰ ἦταν νὰ πᾶν νὰ κλειστοῦν πάλιν στὴ φυλακή, γιατὶ ἡ Πολιτοφυλακὴ δὲν μποροῦσε νὰ ἐγγυηθῇ γιὰ τὴ ζωή τους, κι' ἂν ἀκόμη ἐκλείνοντο μέσα στὰ σπίτια τους... Αὐτὰ μοῦ εἶπε, οὔτε ἕνα γιῶτα πάρα πάνω, ὁ τότε ὑποδιοικητὴς τῆς ΕΠ, κάποιος ψευτοδιανοούμενος δασκαλάκος, ποὺ ἐπόζαρε σὰν στρατάρχης μέσα στὴ στρατιωτικὴ στολὴ ἀξιωματικοῦ τῆς Χωροφυλακῆς, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀπογυμνώσει. Τὰ ἴδια ἀκριβῶς ἐπανέλαβε καὶ σ' ἄλλον, ποὺ συμμορφώθηκε μὲ τὶς ὁδηγίες τοῦ χωνιοῦ, ὁ διοικητὴς τῆς ΕΠ, ὁ ὁποῖος ἀσκοῦσε πρὶν ἀναλάβῃ τὸ ὑψηλὸν αὐτὸ ὑπούργημα, τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κατασκευαστὴ στυλιαριῶν γιὰ τσάπες στὸ χωριό του. Πλὴν ὅμως τοῦ νομάρχου, ποὺ πειθαρχικὰ δέχτηκε νὰ ὁδηγηθῇ στὴ φυλακὴ — μποροῦσε νὰ κάνῃ καὶ διαφορετικά;— ὅλοι οἱ ἄλλοι κατάλαβαν τὸ βδελυρὸ παιγνίδι ποὺ παιζόταν εἰς βάρος τους καὶ δὲν παρουσιάστηκαν. Ἀδιάφορο ἂν αὐτὸ δὲν τοὺς ἔσωσε, γιατὶ συνελήφθησαν ἀργότερα. Πάντως, τότε οἱ συναγωνιστές, οἱ τρανοὶ αὐτοὶ κατεργαρέοι τῆς πολιτικῆς μηχανορραφίας, ἤθελαν νὰ πείσουν τὸν ὑπουργὸ ὅτι ὁ λαός, ἀγανακτισμένος, ἤθελε νὰ τιμωρήσῃ δῆθεν τοὺς «δοσίλογους» καὶ ὅτι οἱ τελευταῖοι αὐτοί, μονάχοι τους ἐζήτησαν νὰ κλειστοῦν στὴ

φυλακή, γιά νά γλυτώσουν τὴν ζωή τους. Αὐτὰ τὰ κόλπα καὶ τὰ τερτίπια τῆς ὑψηλῆς πανουργίας τοῦ Μπερτόδουλου, τὰ μεταχειρίστηκαν, χωρὶς καμμιὰν ντροπή, καὶ σ' ὅλα τὰ πεδία τῆς δράσης τους, μὲ ἀντικειμενικὸ σκοπὸ νὰ κάνουν τυφλὸ ὄργανό τους τὸν ἐπίσημο ἀντιπρόσωπο τῆς Κυβερνήσεως.

Στὴ συγκέντρωση τῶν προϊσταμένων τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, στοὺς ὁποίους ὁ κ. Μακκᾶς συνιστοῦσε νὰ ἐπανέλθουν οἱ ὑπάλληλοι στὶς ὑπηρεσίες τους τὶς ὁποιες εἶχαν ἐγκαταλείψει ἢ ἀπὸ φόβο ἢ γιατὶ κι' αὐτοὶ εἶχαν ἐγκαταλειφθῆ στὴν τύχη τους ἀπὸ μῆνες, χωρὶς κανένα μισθὸ καὶ καμμιὰ κρατικὴ βοήθεια, ἐπενέβηκε ὁ παριστάμενος καπετὰν-Θάνος, ὁ ὁποῖος εἶπε μὲ τὴν ἀμίμητη ρουμελιώτικη προφορά του:

— Συναγωνιστὴ ὑπουργέ, οὖλα αὐτὰ τὰ ὑπάλληλα ποὺ βλέπ'ς, ἐμεῖς τὰ καταργήσαμε, γιατὶ εἶνε οὖλα προδότ'ς πέρα γιὰ πέρα!»

Ὁ κ. Μακκᾶς, μ' ὅλη τὴν ὑπομονὴ ποὺ εἶχε νὰ δέχεται ραπίσματα κι' ἐξευτελισμούς, τὸ διαρκὲς αὐτὸ κοπάνισμα: «Συναγωνιστὴ ὑπουργὲ» τοῦ οἱουδήποτε ληστοφυγόδικου μπαστουνόβλαχου, τοῦδωσε, ἐπὶ τέλους, στὰ νεῦρα.

— Μά, ἐπὶ τέλους, φίλε μου, ξέσπασε κάποτε, «αὐτὸ τὸ συναγωνιστὴ ὑπουργὲ εἶνε λιγάκι δύσκολο νὰ τὸ πῆ κανείς. Ἔτσι, πιὸ εὔκολο μοῦ φαίνεται τὸ κύριε ὑπουργέ!»

Κάθε κόπος ὅμως καὶ κάθε προσπάθεια πήγαιναν χαμένα. Οἱ ἄνθρωποί μας εἴχανε βάλει πλώρη γιὰ τὴν ἐπανάσταση καὶ τὸ ξεπάτωμα κάθε ὑγειοῦς στοιχείου τῆς χώρας καὶ τίποτε δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς σταματήση. Τορπίλλιζαν συστηματικὰ κάθε διαταγὴ τοῦ ὑπουργοῦ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῶν ἀρχῶν καὶ κατασκεύαζαν αὐτοδιοικήσεις καὶ λαϊκὰ δικαστήρια, ἐνῷ μὲ τὴ μεγαλείτερη ἀναίδεια τὸ χωνί τους διαλαλοῦσε τὴν ἀπόλυτη συμφωνία τους μὲ τὴν Ἐθνικὴ Κυβέρνησι καὶ τὸν ἀντιπρόσωπό της.

Κι' ἔτσι, ἕνα ὡραῖο πρωΐ, ὁ κ. ὑπουργός, ἐκεῖνος στὸν ὁποῖον εἶχαν στραφῆ ὅλες οἱ ἐλπίδες τοῦ Κεφαλληνιακοῦ

λαοῦ, τὸν ὁποῖον εἴχαμε ὑποδεχτῆ ὡς σωτῆρά μας, ὁ μόνος ὁ ὁποῖος μᾶς συνέδεε μὲ κάποιαν ἔννοιαν Νομίμου Κράτους, ἀφοῦ κατάλαβε ὅτι ἦταν ἀδύνατη κάθε συνεννόηση μὲ τοὺς ἐλευθερωτὲς χωρὶς βούρδουλα, ἑτοίμασε τὶς βαλίτσες του πρὸς ἀναζήτηση

τὶς ἴδιες συνθῆκες. Τώρα δὲν ἦταν τὸ κρατητήριο παρὰ ἕνας σταθμὸς ἀπὸ τὸν ὁποῖον διεκομίζοντο κατ' εὐθεῖαν στὶς φυλακές, διότι καθὼς ἦταν ἑπόμενο ἐπηκολούθησαν ἀθρόαι συλλήψεις. Ὅλοι οἱ ἀποφυλακισθέντες τὴν προηγουμένην τῆς ἀφίξεως τοῦ κυβερνητικοῦ ἀντιπροσώπου συνελήφθησαν ἐκ νέου, πλὴν ἐλαχίστων ποὺ κρύφτηκαν ἢ τὰ κατάφεραν νὰ φύγουν ἀπ' τὸ νησί, καὶ μ' αὐτοὺς καὶ καινούργιοι. Περνοῦσαν ἀπ' τὸ κρατητήριο γιὰ λίγες ὧρες, οἱ περισσότεροι ἐδέροντο ἀλύπητα καὶ ὕστερα ἐστέλλοντο στὴ φυλακὴ μὲ τὸ κατ' εὐθεῖαν· Τὸ πρῶτο βράδυ, μόλις εἴχαμε ξαπλώσει γιὰ νὰ κοιμηθοῦμε ἄνοιξε ἡ πόρτα κι' εἴδαμε ἕνα κεφάλι φαλακρὸ νὰ σέρνεται κάτω στὴ γῆ· Διάφοροι ἡρωϊκοὶ ἐπίτες χτυποῦσαν μὲ κλωτσιὲς καὶ μὲ τὸν ὑποκόπανο τοῦ ὅπλου των τὸν ἰδιοκτήτη τοῦ κεφαλιοῦ ποὺ ὠλόλυζε καὶ ἀγκομαχοῦσε. Ἦταν ὁ Νικόλαος Ρηγᾶτος ἀπὸ τὸ Πυργί, ποὺ καθὼς μᾶς διηγήθηκε ἀργότερα τὸν ἔφερναν δέρνοντας ὁλόκληρες ὧρες. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔμεινε μαζύ μας στὸ θάλαμο τῆς ἴδιας ἀκτίνας στὴ φυλακὴ καὶ μᾶς ἐδόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ δοῦμε μὲ τὰ ἴδια μας τὰ μάτια τὶς φοβερὲς πληγὲς ποὺ τοῦ εἶχαν κάνει οἱ ἀρβυλιὲς καὶ οἱ ὑποκοπανιές. Στὴ κατάσταση αὐτὴ ἔμεινε ὁλόκληρες δέκα ὧρες χωρὶς καμμιὰ ἰατρικὴ περίθαλψη ἂν καὶ ἐπανειλημμένα ζητήσαμε νὰ τὸν δῆ ὁ γιατρὸς τῆς φυλακῆς, ποὺ σὰν καλὸς ἐαμίτης, τοὺς ξυλιζομένους ἔφερνε ὡς ἄρρωστους ἀπὸ χρονίους ρευματισμοὺς καὶ κατὰ συνέπειαν μὴ ἔχοντας ἀνάγκη ἀπὸ καμμιὰ περίθαλψη.

Μ' ἕναν ἄλλο κρατούμενον ὀνόματι Βενιζέλον ἀπὸ τὰ Φάρσαα οἱ ἐπίτες ἔπαιζαν κλωτσοσκοῦφι. Κάθε τόσο καὶ λιγάκι ἄνοιγε ἡ πόρτα καὶ κύματα διαρκῶς ἀνανεούμενα συναγωνιστῶν ἔμπαιναν μὲ ἀποκλειστικὸ σκοπὸ νὰ βρίσουν ἢ νὰ δείρουν τὸν Βενιζέλο. Θὰ σκεφτῆ ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἀσφαλῶς ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς κιὰ ν' ἀποκτήση τέτοια δημοτικότητα καὶ νὰ δέχεται τόσες ἐπισκέψεις καὶ τόσα.. χάδια θὰ εἶχε χωρὶς ἀμφιβολία διαπράξει φοβερὰ ἐγκλήματα. Πλάνη! Οἱ περισσότεροι ποὺ τὸν ἔδερναν οὔτε κὰν τὸν ἤξεραν προσωπικῶς

καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἀπελύθη ἀπὸ τὴν ἴδια ΕΠ πολὺ ἐνωρίτερα πρὶν ἔλθη ἡ Ἐθνοφυλακὴ στὸ νησί.

Ἐκτὸς τῶν δύο ποὺ ἀνέφερα ὀνομαστικῶς στὶς πάρα πάνω γραμμὲς ποὺ ἐξυλοκοπήθησαν μέσα στὸ ἴδιο δωμάτιο τοῦ κρατητηρίου ποὺ ἐκρατούμεθα 20 ἄνθρωποι, μπροστὰ στὰ μάτια μας, πολλοὶ ἄλλοι ἐκαλοῦντο ἰδιαιτέρως σὲ παρακείμενα δωμάτια καὶ ἐξυλίζοντο μὲ πρωτοφανῆ ἀγριότητα. Ἀκούγαμε τὶς σπαρακτικὲς κραυγές τους σὰν ἕνα παράξενο ὕμνο στὶς... λαϊκὲς ἐλευθερίες ποὺ μᾶς ὑπέσχετο τὸ παραδεισένιο κράτος τῶν κουκουέδων.

Τὰ θεάματα καὶ ἀκροάσματα αὐτὰ μὲ ὑποχρέωσαν νὰ ζητήσω ὡς προσωπικὴ χάρη ἀπὸ τὸν ὑποδιοικητὴ τῆς ΕΠ νὰ μὲ στείλη στὴ φυλακή. Τοὔκανε ἐντύπωση ἡ αἴτησίς μου αὐτὴ καὶ ἀφοῦ προηγουμένως προσπάθησε νὰ μὲ πείση ὅτι ἤμουν... προδότης, ὅτι προδότης ἦταν καὶ ὁ Παπανδρέου, προδότες ἦταν καὶ οἱ Ἐγγλέζοι καὶ ὅτι θὰ ἐρχόταν ἡ σειρά τους νὰ τιμωρηθοῦν κι' αὐτοί, μ' ἔστειλε πίσω στὸ κρατηρήριο λέγοντάς μου ὅτι δὲν ὑπῆρχε λόγος νὰ ζητάω νὰ πάω στὴ φυλακή, γιατὶ τὴν ἐπομένη θὰ μὲ ἀπέλυε καὶ θὰ πήγαινα στὸ σπίτι μου.

Πραγματικὰ ἐκράτησε τὸ λόγο του, λόγον γνήσιου ἐαμίτη, γιατὶ τὸ ἑπόμενο βράδυ, τῆς τρίτης ἡμέρας τῆς παραμονῆς μου στὸ κρατητήριον, μὲ ὡδήγησαν μὲ ἄλλους 4 μαζὺ ἐκεῖ ποὺ μοῦ εἶχαν ὁρίσει γιὰ σπίτι, δηλαδὴ στὶς ἐγκληματικὲς φυλακές. Καὶ οἱ πέντε εἴμαστε γερὰ δεμένοι μὲ χειροπέδες κι' ἡ συνοδεία μας ἀπετελεῖτο ἀπὸ διπλασίους εὐσταλεῖς ἀλητόπαιδες μὲ ἐπικεφαλῆς κι' ἄλλον παλαιὸν μαθητήν μου ἀπὸ τοὺς πιὸ προκομένους, ὅλους ὡπλισμένους μὲ ἕνα τέτοιο τρόπον σὰν νὰ ἐπρόκειτο νὰ συνοδέψουν τὸν λήσταρχο Νταβέλη.

Ἡ ἐπιθυμία μου νὰ πάω στὴ φυλακή, γιὰ νὰ μὴν εἶμαι μάρτυς τῶν φρικιαστικῶν σκηνῶν ποὺ ἐλάμβαναν χώραν εἰς τὸ κρατητήριον ἐκπληρώθηκε.

Δυστυχῶς ὅμως ἐκεῖνο ποὺ ἤθελα ν' ἀποφύγω, δὲν τὸ ἀπέφυγα.

Ἀπ' ἐναντίας τὰ μεσαιωνικὰ βασανιστήρια, τὰ μαρτύρια τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, τῶν ὁποίων ἀμυδρὰ ἰδέα εἶχα λάβει στὸ κρατητήριο, ἐπαναλαμβάνοντο στὴ φυλακὴ μὲ ἔνταση καὶ ζωηρότητα ρυθμοῦ ἄνευ προηγουμένου. Κάθε βράδυ σχεδόν, λίγο πρὶν ἀπὸ τὰ μεσάνχτα, ὅλους ὅσους ἡ ἀγωνία βάσταγε ἄγρυπνους κι' εἴμαστε οἱ περισσότεροι ποὺ ὁ ὕπνος εἶχεν ἐγκαταλείψει, ἀκούγαμε τὰ βαρεια βήματα τοῦ δεσμοφύλακα, ἑνὸς ἀπαίσιου χτηνάνθρωπου ἀπὸ τὸ Ληξοῦρι ποὺ στὰ σίγουρα ἂν ζοῦσε ὁ Λομπρόζο θὰ τὸν ἔπαιρνε γιὰ μοντέλο στὸν Ἐγκληματία του, νὰ χτυπᾶνε στὸ μπετὸν τῶν διαδρόμων τῆς φυλακῆς, πόρτες ν' ἀνοιγοκλείνουν καὶ διάφορα ὀνόματα κρατουμένων νὰ ἐκφωνοῦνται.

Οἱ «τυχεροὶ» ποὺ τοὺς ἔπεφτε τὸ λαχεῖο αὐτὸ ὡδηγοῦντο στὴ πρώτη ἀχτίνα ποὺ ποὺ ἦταν ἀκατοίκητη τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἢ καὶ καμμιὰ φορὰ ἐπάνω στὸ γραφεῖο τῶν φυλακῶν καὶ σὲ λίγο ἀκούγαμε τὶς φοβερὲς φωνές τους. Τοὺς χτυποῦσαν μὲ βούρδουλες, μὲ ξύλα, μὲ τὶς μύτες τῶν ὅπλων ἔτσι μπηχτιὲς καὶ μὲ χονδρὰ σίδερα...

Καὶ σήμερα ἀκόμα ὕστερα ἀπὸ τόσους μῆνες τὰ αἵματα ὑπάρχουν στὸ δάπεδο καὶ στοὺς τοίχους τοῦ κάτω θαλάμου τῆς ἀχτῖνας αὐτῆς. Οἱ γδοῦποι τῶν χτυπημάτων κι' οἱ ἀπελπιστικὲς κραυγὲς τῶν ὑφισταμένων τὰ μαρτύρια ἀκούοντο σ' ὅλη τὴ φυλακὴ κι' ἔξω ἀπ' αὐτήν.

Ἔτσι μαρτύρησεν ὁ ἀνθυπασπιστὴς τῆς Χωροφυλακῆς Σταῦρος Τσουλέας, ὁ Κώστας Καραβίας, ὁ Διονύσιος Λορεντζᾶτος, ὁ Κώστας Κροῦσος κι' ἄλλοι πολλοί.

Οἱ συγκρατούμενοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης θὰ θυμοῦνται γιὰ πολλὰ χρόνια μὲ φρίκη τὶς νύχτες τῆς 26ης καὶ 28ης Ὀκτωβρίου ὅταν ἐβασανίστηκαν οἱ ἐκ Βαλσαμάτων καταγόμενοι Ἀνδρέας Βαλλιανᾶτος καὶ Θωμᾶς Νιφορᾶτος καὶ ὁ Κακαρούμπας ἢ Κόλικας ἀπὸ τὸ Πυργί. Τὰ δυστυχῆ αὐτὰ θύματα μετὰ τὸ ἀνήκουστο μαρτύριό τους ρίχτηκαν σὰν σκυλιά, μισοπεθαμένοι στ' ἀπομονωτήρια, χωρὶς καμμιὰ ἰατρικὴ περίθαλψη, χωρὶς φαγητό, χωρὶς νερό. Κάποιος ἀπ' αὐτούς, βουτῶντας τὸ δάχτυλό του μέσα στὶς ἀνοιχτὲς πληγές του, ἔ-

γραψε μὲ αἷμα τὰ ἀρχικὰ ψηφία τοῦ ὀνόματός του στὸ δάπεδο τοῦ κελλιοῦ. Τὰ ἴχνη ὑπάρχουν ἀκόμα, ἀψευδεῖς μάρτυρες τῆς ἀλήθειας τῶν ὅσων γράφονται στὶς γραμμὲς αὐτές.

Τὴν μαρτυρικὴ αὐτὴ ζωὴ κάναμε δυὸ ἑβδομάδες. Κάθε βράδυ ἄγρυπνοι μὲ τὰ μάτια ὁλάνοιχτα ἀπὸ τὴν φρίκη καὶ τ' αὐτιὰ τεντωμένα ἀπὸ τὴν ἀγωνία, μὲ τὰ νεῦρα σὲ μιὰ τέτοια ὑπερένταση ποὺ ὑπῆρχε φόβος νὰ σπάσουν, περιμέναμε πότε θὰ ἔλθῃ καὶ ἡ δική μας σειρά.

Τὰ μεσάνυχτα τῆς 29)10 ἡ φυλακὴ ἀναστατώθηκε ἀπὸ θόρυβο, φωνές, κρότο θυρῶν ποὺ ἀνοιγοκλείνουν, σιδερικῶν ποὺ ἀλληλοχτυπιοῦνται. Μέσα στὸ θάλαμό μας ποὺ ἡ πόρτα του ἄνοιγε μὲ φοβερὸ πάταγο, μπαίνουν διάφοροι ἀντάρτες. Κάποιος ἀπ' αὐτοὺς διαβάζει στὸ φῶς τοῦ φαναριοῦ ποὺ ἐκρατοῦσε, βιαστικὰ μερικὰ ὀνόματα·

— «Σὲ πέντε λεπτά, σὲ πέντε λεπτά!, ἀκούσατε γ... τὴν Παναγία σας, ὅσοι ἀκοῦτε τὰ ὀνόματά σας, νὰ ἑτοιμάστε τὰ πράγματά σας καὶ νὰ βγῆτε νὰ περιμένετε στὸ διάδρομο.».

Ἤμουν κι' ἐγὼ στὸν κατάλογο.

Σηκωθήκαμε, ντυθήκαμε, πήραμε ἀπὸ μιὰ κουβέρτα καὶ κάτι ἄλλα μικροπράγματα, ὅσα μπορούσαμε καὶ ὅσα θυμηθήκαμε μέσα στὴ σύγχιση καὶ στὴ παραζάλη τοῦ μεσονυχτιάτικου αἰφνιδιασμοῦ κι' ἀφοῦ φιληθήκαμε μὲ τοὺς ἄλλους συγκρατουμένους μας ὅσους εἶχαν τὴν τύχη, ἔτσι νομίζαμε τότε, νὰ μὴν ἀκούσουν τὰ ὀνόματά τους — ποτὲ δὲν θὰ ξεχάσω τὸν θλιβερὸ ἐκεῖνο ἀποχαιρετισμὸ τῶν μελλοθανάτων — βγήκαμε στὸ διάδρομο.

Ἡ μεγάλη περιπέτεια ἄρχιζε...

VI. Ἀργοστόλι... τσίφ Ἀγρίνιο

Ὅταν ἐπὶ τέλους συγκεντρωθήκαμε στὸν διάδρομο τῆς φυλακῆς, ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνοδείας, ὁ περίφημος καπετὰν Μαθιὸς Κουλουμπῆς, ἐξέχουσα φυσιογνωμία τοῦ Ἐγκλημα-

τικοῦ ὑποκόσμου τῆς νήσου ποὺ διέκοψε τὴν φοίτησίν του στὶς Ἐγκληματικὲς Φυλακὲς γιὰ νὰ γίνῃ καπετάνιος τοῦ ΕΑΜ, οὔτε ὁ πρῶτος οὔτε ὁ τελευταῖος, μὲ τὸ μαστίγιο στὸ χέρι, ἀπαραίτητο ἐξάρτημα τῆς παντοδυναμίας του, συλλάβισε τὸν κατάλογο μὲ τὰ ὀνόματά μας.

Χάριν τῆς ἱστορίας γράφω τὰ ὀνόματα ἐν συνεχείᾳ ἐκείνων ποὺ εἶχαν τὸ προνόμιο νὰ πᾶνε πρῶτοι στὴν ἐξορία. Πρῶτοι, ὄχι ὅμως καὶ τελευταῖοι διότι ἀργότερα τοὺς ἀκολούθησαν καὶ ἄλλοι πολλοὶ καθὼς θὰ ἰδοῦν οἱ ἀναγνῶστες σὲ ἄλλο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου αὐτοῦ.

1) Δ. Νικολόπουλος, συνταγματάρχης ἐν ἀποστρατείᾳ, νομάρχης τῆς νήσου, 2) Παναγιώτης Κουμάνταρος, ἀντισυνταγματάρχης τῆς Χωροφυλακῆς, διοικητὴς τῆς Διοικήσεως Χωροφυλακῆς Κεφαλληνίας, 3) Σπυρίδων Τζάντζος, μοίραρχος, Ἀστυνόμος Ἀργοστολίου, 4) Σταῦρος Τσουλέας, 5) Γεώργιος Κωνστάντης, 6) Ἀθανάσιος Κουλούρης καὶ 7) Δημήτριος Λινοσπόρης, ἀνθυπασπισταὶ τῆς Χωροφυλακῆς, 8) Ἰωάννης Μακρῆς, δικηγόρος, 9) Κωνσταντῖνος Αὐγερόπουλος ἔφεδρος ἀξιωματικὸς καὶ Διευθυντὴς τοῦ Α.Σ.Ο., 10) Ἰάσων Ζερβὸς διευθυντὴς τοῦ ὑποκαταστήματος τῆς Α.Τ.Ε., 11) Γεράσιμος Κωνσταντάτος, ἔμπορος, 12) Γεράσιμος Λυκούδης, ἔμπορος, 13) Νικόλαος Ζαφειρόπουλος φαρμακοποιός, 14) Νικόλαος Ταραζῆς καὶ 15) Ρουμελιώτης, χωροφύλακες, 16) Χαρ. Χιόνης, κτηματίας, 17) Βασίλ. Κουλάτσος, ἰδιωτ. πάλληλος, 18) Κωνστ. Κροῦσος, κτηματίας, ἔφεδρ. ἀξιωματ., 19) Κώστας Καραβίας, ἰδιωτ. ὑπάλληλος, 20) Διονύσιος Λορέντζατος, κτηματίας καὶ εἰκοστὸς πρῶτος ὁ γράφων τὰς γραμμὰς αὐτάς.

Ὁ ἀρχιφύλακας διατάζει νὰ τοῦ παραδώσουμε ὅ,τι πολύτιμα ἀντικείμενα εἴχαμε ἐπάνω μας· πολλοὶ συμμορφώνονταν καὶ παραδίδουν χρυσὲς ἁλυσσίδες, δαχτυλίδια, κοσμήματα. Ἐπίσης πρέπει νὰ παραδώσουμε σουγιάδες, ψαλλίδια, ξουριστικὲς μηχανές. Ὅλα αὐτὰ θὰ παραδοθοῦν στὶς οἰκογένειές μας ἐκτὸς ἄν... χαθοῦν.

Ὁ καπετὰν Κατσικοκλέφτης βιάζεται ν' ἀνεβοῦμε στὸ

αὐτοκίνητο ποὺ μᾶς περιμένει ἔξω ἀπ' τὴν φυλακή, βλαστημάει ὅλους τοὺς Χριστοὺς καὶ Παναγίες ποὺ θυμᾶται, μᾶς σπρώχνει καὶ μᾶς ἀπειλεῖ μὲ τὸν βούρδουλα· Ὁ Ἀνθυπασπιστὴς Ἀθανάσ. Κουλούρης, τρώει τὴν πρώτη βουρδουλιὰ στὸ πρόσωπο.

Ἐπιβιβαζόμαστε στὸ αὐτοκίνητο μαζὺ μὲ τοὺς συνοδούς μας καὶ ξεκινᾶμε.

Γιὰ ποῦ; Κανεὶς δὲν ξέρει.

Στὸ δρόμο οἱ συνοδοί μας, ὅλοι νούμερα διαλεγμένα τοῦ κεφαλλονίτικου ὑπόκοσμου, νανουρίζουν τὶς θλιβερὲς σκέψεις μας μὲ ἐνθαρρυντικὰ τραγούδια:

«Καὶ σεῖς Καφαλλονίτισσες στὰ μαῦρα νὰ ντυθῆτε
«αὐτοὺς ποὺ ταξιδεύουνε δὲν θὰ τοὺς ξαναϊδῆτε».

Συγκεχυμένα μέσα στὸ θόρυβο ποὺ κάνει τὸ αὐτοκίνητο, ἀκοῦμε τὶς ἀπαίσιες, βραχνὲς καὶ στριγγὲς φωνὲς τῶν συναγωνιστῶν νὰ ἐξυμνοῦν σὲ τραγούδια ἀκαταλαβίστικων στίχων καὶ μουσικῆς τοῦ πεζοδρόμιου τοὺς ἐθνικοὺς ἥρωές τους.

Ποιοὶ νᾆναι αὐτοὶ οἱ ἐθνικοὶ ἥρωες τῶν συναγωνιστῶν, μὲ τὰ παράξενα γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ αὐτιά — μὰ εἶναι Ἑλληνικὰ τ' αὐτιὰ τῶν συνοδῶν μας;— ὀνόματα ποὺ τελειώνουν σὲ ὠφ καὶ ούφ; Οἱ τραγουδιστές μας κι' αὐτοὶ ποὺ τοὺς μάθανε τὰ τραγούδια αὐτὰ μποροῦν νὰ ξέρουν μονάχα Κι' αὐτοὶ μονάχα μποροῦν νὰ ξέρουν τί σχέση ἔχει ὁ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τοῦ ΕΑΜ ἀγώνας μὲ τὰ ὀνόματα αὐτά...

Φτάνουμε στὴ Σάμη κατὰ τὶς πρωϊνὲς ὧρες. Οἱ περισσότεροι φορᾶμε καλοκαιρινὰ ροῦχα, ἀπροετοίμαστοι ὅλως διόλου γιὰ τὸ ταξίδι αὐτό, καὶ τουρτουρίζουμε ἀπὸ τὴν πρωϊνὴ παγωνιά. Οἱ χειροπέδες μὲ τὶς ὁποῖες εἴμαστε δεμένοι δυόδυό, ἐμποδίζουν τὶς κινήσεις μας, ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι μικρὰ πράγματα· Αὐτῆς τῆς γνώμης ἄλλως τε εἶναι κι' ὁ καπετὰν Κατσικοκλέφτης ποὺ στὴ παράκληση κάποιου ἀπὸ μᾶς νὰ τοῦ ξεσφίξουν λίγο τὶς χειροπέδες γιατὶ θὰ τοῦ ἔσπαζαν τὰ

κόκκαλα τοῦ χεριοῦ ἀπάντησε μὲ ἀμίμητο καμάρι:

«Ἐγὼ τὶς φοροῦσα τόσα χρόνια καὶ δὲν ἔπαθα τίποτα.»

Μᾶς ἀραδειάζουν στὴν παραλία τῆς Σάμης, ἕως ὅτου ἑτοιμαστῆ τὸ καΐκι ποὺ θὰ μᾶς μεταφέρη, συγκεκριμένα δὲν ξέρουμε ἀκόμα ποῦ, πάντως ψιθυρίζεται στὸ Ἀγρίνιο. Δηλαδή, οὔτε ἀνάκρισις, οὔτε λαϊκὰ δικαστήρια, οὔτε δίκες, ἀλλὰ κατ' εὐθεῖαν καταδίκη, ἐξορία καί... νὰ εἶναι μόνον αὐτὴ ἡ τιμωρία;

Ἔχει ἤδη διαπιστωθῆ ἀναμφισβήτητα ὅτι ἡ ἀπομάκρυνσις, τοὐλάχιστον τῶν 21, εἶχε σαφῆ καὶ κατηγορηματικὸ σκοπό. Τὴν τελικὴ ἐξαφάνισή τους ἀπὸ τὴν μάταιη καὶ πρόσκαιρη αὐτὴ ζωὴ καὶ τὴν μετάστασή τους σὲ τόπους χλοεροὺς «ἔνθα ἀπέδρα πᾶσα λύπη, ὀδύνη ἢ στεναγμός». Πῶς δὲν ἔγινε; Ἂς ὄψεται ὁ Σκόμπου, οἱ συναγωνιστὲς δὲν φταῖνε καθόλου σ' αὐτό.

Οἱ κάτοικοι τῆς Σάμης, ὅπου κατὰ τὴν ἐπίσημη φρασεολογία τοῦ μοντέρνου ἐαμοκομμουνιστικοῦ κράτους «βασιλεύει ἡ μαύρη ἀντίδραση», ἀπομακρύνονται γιὰ νὰ μὴ βλέπουν τὸ θέαμα. Πολλοὶ δακρύζουν....

Μᾶς περιστοιχίζουν μόνον οἱ συνοδοί μας καὶ ἄλλοι ἀντάρτες μὲ μερικὰ παιδιὰ ποὺ τὰ ἔχει τραβήξει ἡ περιέργεια καὶ ἴσως ἡ ἔμφυτη κακία ποὺ διακρίνει τὸν ἄνθρωπο στὴ πρώτη ἡλικία του. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐλαττωματικότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐκμεταλλεύτηκαν οἱ ἐλευθερωτὲς γιὰ νὰ διαφθείρουν τὴν νεολαία σὲ μεγάλο βαθμὸ καὶ νὰ δημιουργήσουν μιὰ καινούργια νοοτροπία σὲ παιδιὰ ποὺ προκαλεῖ κατάπληξη γιὰ τὸ βάθος τῆς ἠθικῆς σαπίλας ποὺ τὴ διακρίνει.

Ἀλλὰ καὶ τί δὲν διέφθειραν οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, οἱ ἱκανοὶ νὰ διαφθείρουν καὶ αὐτὴν τὴν διαφθορὰν ἀκόμα...

Δυό-τρεῖς, φίλοι, συγγενεῖς, δὲν ξέρω, τῶν κρατουμένων, προσπαθοῦν νὰ μᾶς πλησιάσουν, νὰ μᾶς δώσουν λίγο καπνό, ψωμί. Ἐκδιώκονται κακῆν κακῶς ἀπὸ τοὺς σκοποὺς μας.

Κατὰ τὸ μεσημέρι ἐπὶ τέλους, τὸ καΐκι ἑτοιμάστηκε καὶ

ἐπιβιβαζόμαστε. Χρησιμεύουμε ὅλοι μαζὺ οἱ κρατούμενοι ὡς ἀντίβαρο, πότε στὴ μιὰ ἄκρη τοῦ καϊκιοῦ καὶ πότε στὴν ἄλλη ὑπὸ τὴν ἀπειλὴ τοῦ βούρδουλα καὶ τῶν ὑποκοπάνων, γιὰ νὰ φορτωθῆ καὶ κάποιο φορτηγὸ αὐτοκίνητο καὶ ἡ ἄγκυρα σηκώνεται.

Σὲ λίγο, χὲ μιὰ-δυὸ ὧρες, τὰ βουνὰ τῆς Κεφαλλονιᾶς θὰ φαίνονται σὰν μιὰ μακρυνὴ ἀνάμνηση.

Θὰ τὰ ξαναϊδοῦμε ἄρα γε;

Πάντως τὸ τραγοῦδι τῶν συναγωνιστῶν συνοδῶν μας ποὺ ἐξακολουθεῖ ἐπίμονα νὰ σφυροκοπάῃ τ' αὐτιά μας δὲν μᾶς τὸ ὑπόσχεται :

«Καὶ σεῖς Καφαλλονίτισσες στὰ μαῦρα νὰ ντυθῆτε!»

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΕΝΑ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ *

* Τὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου εἶναι τὸ πλῆρες Ἡμερολόγιο τῆς περιπετείας, ποὺ ὁ γράφων τηροῦσε καὶ κατώρθωσε νὰ σώση ἀπὸ τὶς ἔρευνες τῶν «συναγωνιστῶν» μὲ χίλιους συνδυασμοὺς καὶ βάσανα.

I. «Μέγαρον Παναγοπούλου»

'Αγρίνιο 5 Νοεμβρίου 1944

Ύστερα άπὸ ἕνα ταξίδι δύο ἡμερῶν μὲ τὸ καΐκι ἕως τὸ Μεσολόγγι καὶ ἀπ' ἐκεῖ μὲ τὸ σιδηρόδρομο, φτάσαμε ἐδῶ τὸ ἀπόγευμα τῆς 31ης 'Οκτωβρίου.

Τριάντα ἕξη ὧρες στοιβαγμένοι στ' ἀμπάρι μιᾶς φελούκας, ἄϋπνοι καὶ νηστικοί, δίωρος ἀναμονὴ σ' ἕνα σταῦλο στὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ πεντάωρο ταξίδι μὲ τὸν πρωτόγονο σιδερόδρομο Μεσολογγίου - 'Αγρινίου, ἦταν ὅ,τι χρειαζόταν γιὰ νὰ φτάσουμε κυριολεκτικῶς ξεχαρβαλωμένοι στὸν τόπο τοῦ προορισμοῦ μας.

Τώρα ποὺ γράφω τὶς γραμμὲς αὐτὲς σ' ὅ,τι παληόχαρτο κατώρθωσα κι' ἐξοικονόμησα ἀπ' ἐδῶ κι' ἀπ' ἐκεῖ γιατὶ οἱ ἀντάρτες μᾶς πῆραν ὅ,τι εἴδους χαρτὶ ὑπῆρχε στὰ πράγματά μας κι' ἐνῷ προσέχω δεξιὰ κι' ἀριστερὰ μὴ μὲ πάρῃ τὸ μάτι κανενὸς ἀπ' αὐτούς, προσπαθῶ νὰ ξαναφέρω στὴ θύμησή μου τὰ γεγονότα τῶν τελευταίων ἡμερῶν.

.... Δεμένοι σφιχτὰ μὲ τὶς χειροπέδες δυό-δυό, διασχίζουμε τοὺς δρόμους τοῦ 'Αγρινίου, τῆς μικρῆς Μόσχας, ὅπως ὀνομάζουν τὴν συμπαθητικὴ πόλη τῆς Αἰτωλοακαρνανίας οἱ συναγωνιστές, τὸ θλιβερὸ ἐκεῖνο ἀπόγευμα κατευθυνόμενοι στὸ στρατόπεδο συγκεντρώσεως. Ὁ κόσμος μᾶς κυττάει περίεργα, δὲν τολμάει ὅμως νὰ πλησιάσῃ οὔτε νὰ ρωτήσῃ. 'Η φοβερὴ τρομοκρατία πλανιέται ἐπάνω ἀπὸ ὅλους καὶ ὅλα.

Μετὰ δεκάλεπτο πορεία φτάνουμε μπρὸς στὴ σιδερένια πόρτα τῆς καπναποθήκης Παναγοπούλου. Στὸ «μέγαρο» αὐτό, προώρισται νὰ ζήσουμε ποιὸς ξέρει πόσο καιρό, ἂν ζήσουμε ἐννοεῖται. Μέσα στὴ μικρὴ αὐλὴ τῆς καπναποθήκης κυ-

ὅλη τὴν πεῖνα ποὺ ἔχουμε εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ φαμε.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι μερικὲς Κυρίες τοῦ Ἀγρινίου παρασκευάζουν ἀπὸ ἐράνους μεταξύ τους φαγητὸ καὶ μᾶς τὸ φέρνουν τὸ μεσημέρι μ' ἕνα καλὸ κομμάτι ψωμί. Εἶναι νὰ θαυμάζῃ κανεὶς τὴν καλωσύνη καὶ τὴν ἐπιμονή τους νὰ μᾶς περιθάλψουν γιατὶ οἱ ἀντάρτες τοὺς παρουσιάζουν πάντοτε ἐμπόδια· Πότε χρειάζεται εἰδικὴ ἄδεια τῆς Ε.Π., πότε πέρασε ἡ ὥρα, πότε ἔχουν τὴν ἀπαίτηση οἱ ἀντάρτες νὰ πάρουν τὴ μερίδα τοῦ λέοντος ἀπὸ τὸ προσκομιζόμενον φαγητόν, πότε τὶς ὑβρίζουν σκαιότατα:

— «Στοὺς προδότες φέρνετε φαΐ. Ὅταν εἴμαστε μεῖς κρατούμενοι κ.τ.λ.».

Σήμερα ὅμως ὁ καπετὰν - Σάββας διέταξε ἀυστηρῶς, νὰ μὴν ξανάλθουν στὸ στρατόπεδο· Γιατί; Τὸ φαΐ τοῦ συσσιτίου εἶναι ἀρκετό. Πολυτέλειες θἄχουμε τώρα;

Δυὸ ἀπὸ μᾶς εἶναι ἄρρωστοι· Τοὺς ψένει ὁ πυρετός. Ἄδικα ὅμως ἴζητᾶμε, γιατρὸ γιατρὸς δὲν ὑπάρχει. Εἶναι κι' αὐτὸ πολυτέλεια; Ἔτσι φαίνεται.

17 Νοεμβρίου

Σήμερα, ἐπὶ τέλους, ὕστερα ἀπὸ 16 ἡμερῶν κλεισούρα, μᾶς ἐπέτρεψαν νὰ κυκλοφορήσουμε ἐλεύτερα καὶ νὰ ἐπικοινωνήσουμε μὲ τοὺς ἄλλους κρατουμένους·

Γνωριζόμαστε μὲ τὸν στρατηγὸ Πέτρο Κλάδον, τὸν συνταγματάρχην Γ. Παπαγεωργίου, τοὺς ταγματάρχας Γ. Τουλιόπουλον, Ἀριστ. Ἀρσένην, Γεώργ. Παυλῆν, Ματθ. Σοῦρτον καὶ Σταματίου, τοὺς γυμνασιάρχας Ε· Θεοδωρόπουλον καὶ Παπασωτηρόπουλον, τοὺς καθηγητὰς Σ· Μαρκόπουλον, Δ. Ἰωνᾶν, Εὐστ. Σταθόπουλον, τοὺς διδασκάλους Νῖκον Σταυρόπουλον, Νῖκον Χατζῆν καὶ Δεσποινίδα Γιώτας Παπαγεωργίου, τὴν μόνην ἀντιπρόσωπον τοῦ ὡραίου φύλου μέσα στὸ θλιβερὸ αὐτὸ στρατόπεδο, τοὺς γιατροὺς Ι Μπαϊμπᾶν, Εὐαγ. Παπαλάμπρου καὶ Ἀθαν. Τσίρκαν, τοὺς δικηγόρους Λ· Παπαβασιλείου, Ἠλ· Ἀθανασούλην, τοὺς μεγαλεμπόρους

ἀδελφοὺς Ἀπόστολον καὶ Ἀναστ. Νάκου, Α. Χασουράκην, Γ. Σκαλίγκον, Γλ. Σιαγιώργην, Φ. Κέντρον καὶ Ἰωάν. Ἔξαρχον, τοὺς κτηματίας Λ. Ξυνόν, Χρ. Μουντζούρην, τοὺς ἀδελφοὺς Κοντοπάνου, καὶ τοὺς Δοκιμιώτες ἀδελφοὺς Καλαμπόκα, Βασίλειο Τσιμπηδάκη, ἀδελφοὺς Γιανουκλιᾶ, Κων. Παπούτσην, Θωμᾶν Ἀντωνᾶτον, Σκάνδαλον Ἀθαν. καὶ Γεώργ., Ραμαντάνην Χρ. καὶ Κώσταν, Νῖκον Λάϊον καὶ ἄλλους καὶ ἄλλους, ποὺ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ συγκρατήσω τὰ ὀνόματα. Ἕνας ὁλόκληρος κόσμος 300 ἀνθρώπων, ὅ,τι ἐκλεκτὸν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ Αἰτωλοακαρνανία σὲ διανόηση, στὰ γράμματα, στὶς ἐπιστῆμες, στὸ ἐμπόριο, σὲ ἐργατικότητα καὶ νοικοκυρωσύνη. Καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς οἱ διοικηταὶ τῆς Χωροφυλακῆς Ἀγρινίου καὶ Μεσολογγίου, ταγματάρχαι Τζωρτζάκης Γεώργιος καὶ Κοντὸς Ἰωάννης, καὶ 60 ἄλλοι ἀξιωματικοὶ ὅλων τῶν ὅπλων. Ὅλοι αὐτοὶ εἶνε προδότες...

Πατριῶτες δὲ καὶ ἐλευθερωτὲς εἶνε οἱ ἀντάρτες ποὺ μᾶς φυλᾶνε ἀπὸ τοὺς ὁποίους δύο εἶνε ἐπίσημοι παραγωγοὶ τοῦ Ἀγρινίου μὲ ἀδελφὰς καὶ συζύγους στενά... συνεργασθείσας μὲ Ἰταλοὺς καὶ Γερμανοὺς καὶ τώρα σὲ οἴκους ἀνοχῆς, ὁ ἀρχιφύλακάς μας Χαράλαμπος, διάσημος διαρρήκτης ἀπὸ τὸ Τρίκκερι τρεῖς ζωοκλέπτες συστηματικοί, δυὸ μέθυσοι κι' ἔκφυλοι ἀχθοφόροι καὶ μερικὰ ξυπόλητα καὶ μὲ ξεσκισμένα ροῦχα χωριατόπουλα ποὺ εὕρισκαν πιὸ εὔκολο ἀπὸ τὴν τσάπα, νὰ χάβουν ὑποσχέσεις τῶν διαφόρων κατεργαρέων καὶ ἑλληνοφώνων Βουλγάρων τύπου καπετὰν Σάββα, γιὰ πολυκατοικίες, πλούτη παντὸς εἴδους κι' ὄμορφες γυναῖκες, ποὺ μοσχοβολοῦσαν ἀπὸ παρφοῦμα κι' ἀριστοκρατία κι' ἦταν ντυμένες στὰ μετάξια.

Ὅλο αὐτὸ τὸ ἀκατονόμαστο ἀνθρώπινο ὑλικό, αὐτὸς ὁ συρφετὸς τῆς ὑποστάθμης, θἄδινε τὴν «λευτεριὰ στὸ Λαό»!!

Τί κατάπτωση!

Τί ἐξευτελισμός, ἀκόμη κι' αὐτοῦ τοῦ κομμουνισμοῦ!

23 Νοεμβρίου

Μαθαίνουμε, ἐπὶ τέλους, σήμερα τὸν λόγο τῆς αὐστηρῆς

ἀπομόνωσης, στὴν ὁποῖα μᾶς εἶχαν καταδικάσει τὶς πρῶτες μέρες τῆς ἀφίξεώς μας· Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνοδείας, ποὺ μᾶς εἶχε μεταφέρει, ὁ ζωοκλέπτης ποὺ ἀναφέρω σὲ πάρα πάνω γραμμές, μὴ ἔχοντας κανένα ἔγγραφο συνοδείας, ἔκαμε προφορικὲς συστάσεις γιὰ μᾶς· Κατηγορούμεθα, οὔτε λίγο, οὔτε πολύ, γιὰ... 1290 φόνους, ποὺ ἔγιναν στὴν Κεφαλλονιά.

Λοιπόν, προσοχή! Εἴμαστε στοιχεῖα ἐπικίνδυνα!

Φιλοξενοῦμε ἐδῶ καὶ λίγες μέρες μιὰ ἀποστολὴ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, μέσα στὴν ὁποία βρίσκεται κι' ὁ δήμαρχος Λ. Εὐαγγελᾶτος, παληὸς καὶ καλὸς φίλος, καὶ μιὰ ἄλλη ἀπὸ τὴ Ναύπακτο· Ἔχουν τοποθετηθῆ στὸ δικό μας θάλαμο κι' ἔτσι μᾶς δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ γνωριστοῦμε καὶ μ' ἄλλους ἐθνοπροδότες κι' ἐγκληματίες· Ἀνάμεσά τους εἶνε κι' ἕνας παππᾶς, κάποτε σύνδεσμος τοῦ Ζέρβα. Οἱ ἀντάρτες τῆς φρουρᾶς, ποὺ κατέχουν ἕνα μικρὸ περίπτερο μέσα στὸν ἴδιο θάλαμο, ἀπὸ κάπου ἔχουν βουτήξει ἕνα γραμμόφωνο μὲ μιὰ μοναδικὴ πλάκα. Τὰ «Τρία παιδιὰ Βολιώτικα». Ὅλη μέρα κι' ὅλη νύχτα δὲν σταματάει ἡ πληγὴ αὐτή. Μᾶς ἔχει γίνει σωστὸς ἐφιάλτης. Ἕνα καινούργιο εἶδος τὰμ τὰμ καννιβάλων. Τὰ παιδιὰ διασκεδάζουν, δὲν εἶνε δικαίωμά τους;

Ἂν βαστήξῃ ἀκόμα λίγες μέρες αὐτὸ τὸ βιολί, στὸ τέλος θὰ τρελλαθοῦμε ὅλοι καὶ θὰ τραγουδᾶμε τὰ «Τρία παιδιὰ Βολιώτικα»! Ἀπὸ τώρα βλέπω κάνα δυὸ ἀπὸ μας, ποὺ ἅμα σταματήσῃ, ἔστω καὶ γιὰ λίγο, ἡ πλάκα αὐτή, συνεχίζουν τὸ φοβερὸ τραγοῦδι, σφυρίζοντας ἢ τραγουδώντας. Ὁ Θεὸς νὰ βάλῃ τὸ χέρι του...

Συσσίτιο χτὲς καὶ σήμερα τίποτα· Μᾶς πληροφοροῦν, ὅτι διορθώνουν τὸ καζάνι. Κάνουμε παράπονα στὸν ἐπίσημο στρατοπεδάρχη συναγωνιστὴ Χελμὸ γιὰ τ' ἀποχωρητήρια. Εἶνε πρόχειροι λάκκοι στὶς γωνιὲς τῆς αὐλῆς, ποὺ βγαίνουμε γι' ἀερισμό, μὲ ἑτοιμόρροπες σανίδες, σωστὲς παγίδες γιὰ τοὺς κρατουμένους. Κάποιος ἀπ' αὐτοὺς εἶχε πέσει μέσα πρὶν ἔλθουμε ἐμεῖς, ὁ καθένας δὲ μπορεῖ νὰ φανταστῇ μὲ τί τρόμο εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ μεταχειριζώμαστε ἐ-

κεῖ μπροστὰ σ' ὅλους τοὺς ἄλλους, ποὺ κάνουν τὸν περίπατό τους στὴν αὐλή. Ὁ συναγωνιστὴς Χελμός, περίεργος ἀξιωματικός, ποὺ πότε εἶνε ἀνθυπολοχαγός, ἄλλοτε λοχαγὸς καὶ σήμερα ὑπολοχαγός, λὲς κι' ἔχει τὰ διακριτικὰ τοῦ βαθμοῦ ἄστρα στὴν τσέπη καὶ τὰ μεταχειρίζεται κατὰ τὶς περιστάσεις, μᾶς ὑπόσχεται ὅτι ἀπὸ... αὔριο θὰ κανονιστοῦν ὅλα τὰ ζητήματα. Ὅπως καὶ ὁ καπετὰν Βούλγαρος.

Αὐτὲς οἱ ὑποσχέσεις κάνουν τὸν δήμαρχο Χ. Εὐαγγελάτον νὰ φωνάζῃ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ στοὺς ἄλλους κρατουμένους, πολλὲς φορὲς χωρὶς λόγο, ἔτσι σὰν παράξενη ἐπῳδό:

— Ἀπὸ αὔριο... ὅλα τὰ ζητήματα».

Καὶ πολλοὶ ἀπὸ μᾶς, καμμιὰ φορὰ ὅλος ὁ θάλαμος, οὐρλιάζει σὰν ἀντίλαλος:

— Ὅλα τὰ ζητήματα!»...

Φταίει ἡ κλεισοῦρα; Τὰ «τρία παιδιὰ Βολιώτικα»;

Ποιὸς ξέρει;

Ὁ Θεὸς νὰ βάλῃ τὸ χέρι του!

5 Δεκεμβρίου

Μὲ τὸν ἔξω κόσμο δὲν ἔχουμε καμμιὰ ἐπαφή. Κάθε ἐπικοινωνία μὲ τὰ σπίτια μας ἔχει ἀπαγορευτῆ καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δεχτοῦμε καμμιὰ ἐπίσκεψη.

Τὸ μόνο ἔντυπο ποὺ μπορεῖ καὶ μπαίνει στὸ στρατόπεδο, εἶνε ἡ τοπικὴ ἐφημερίδα «Ἡ Φωνὴ τοῦ Λαοῦ». Ἕνας ρυπαρὸς λίβελλος, ποὺ τὸ διάβασμά του προκαλεῖ τὸν ἐμετό. Πάντως, ἀπὸ τὰ γραφόμενά τῆς ἐφημερίδος αὐτῆς καὶ ἀπὸ κάτι διαδόσεις ποὺ κυκλοφοροῦν μυστηριωδῶς μεταξὺ τῶν κρατουμένων, φαίνεται ὅτι ἡ πολιτικὴ κατάσταση στὴν Ἀθήνα ἔχει φτάσει σὲ πολὺ κρίσιμο σημεῖο. Τὸ Ἐάμ πέταξε πιὰ τὴ μάσκα του, τὸ ἑρμαφρόδιτο αὐτὸ κατασκεύασμα, ἡ Κυβέρνησις τῆς «Ἐθνικῆς Ἑνότητας» διελύθη κι' ἡ ἐπανάσταση ἅπλωσε τὴν κόκκινη σημαία.

Σήμερα, ὁ στρατοπεδάρχης Χελμὸς (λοχαγὸς αὐτὴ τὴν φορὰ) στὸ προσκλητήριο, μᾶς εἶπε:

— Ἂν ἡ κατάσταση ἐξελιχθῇ σὲ ἐμφύλιο πόλεμο, ὁ πρῶτος τάφος ποὺ θ' ἀνοιχθῇ, θἆνε ὁ δικός σας. Ἡ ζωή σας κρέμεται ἀπὸ μιὰ μετάξινη κλωστή!»

Νὰ εἶνε ἁπλῆ ἀπειλὴ τὰ λόγια του; Νὰ εἶνε ἡ πραγματικότητα: Μόνον ὁ Θεὸς ξέρει. Γιατὶ ὅμως οἱ δηλώσεις του αὐτές;

Χτὲς ἦλθαν Ἀγγλικὲς δυνάμεις νὰ ἀναλάβουν τὴ φρούρησή μας. Οἱ ἀντάρτες τοὺς ἀρνήθηκαν τὸ δικαίωμα αὐτό. Ἔγινε καὶ κάποιο ἐπεισόδιο μάλιστα. Ὁ καπετὰν Σάββας μὲ τὸ ἀπὸ ἀστραχὰν καλπάκι ἔκλεισε τὴ σιδερένια πόρτα τῆς αὐλῆς στὰ μοῦτρα τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς Ἄγγλου ἀξιωματικοῦ. Τί συνέχεια μπορεῖ νἄχῃ τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ δὲν ξέρω. Ὡς τόσο οἱ Ἄγγλοι ἐγκατέστησαν φρουρὰ ἀπ' ἔξω σ' ὅλες τὶς γωνιὲς τῆς καπναποθήκης καὶ τὴ νύχτα ἀκούγαμε νὰ φωνάζουν ἄλτ! οἱ δύο τόσο ἀντίθετοι σκοποί· ὁ Ἄγγλος καὶ ὁ ἀντάρτης.

Αὐτὴ τὴ στιγμὴ διέκοψα τὸ γράψιμο. Δυὸ Ἄγγλοι ἀξιωματικοί, ἕνας ταγματάρχης κι' ἕνας λοχαγός, μαζὺ μὲ τὸν διερμηνέα τους, καθὼς μαθαίνω ἕναν Ἕλληνα ἀπὸ τὴν Ἰθάκη, ἦλθαν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸ στρατόπεδο. Πηγαίνω στὴ συγκέντρωση. Ὁ ἀρχιφύλακας διατάζει τοὺς κρατουμένους νὰ μὴ πλησιάσῃ κανεὶς καὶ νὰ μὴ μιλήσουμε μαζύ τους. Ἐπεμβαίνει ὅμως ὁ διερμηνέας καὶ μᾶς λέει ὅτι ἔχουμε δικαίωμα νὰ τοὺς ποῦμε ὅ,τι θέλουμε. Πλησιάζω κι' ἀρχίζω νὰ μιλῶ Ἀγγλικά· ὁ ἀρχιφύλακας καὶ οἱ ἀντάρτες, ποὺ μας περιστοιχίζουν, μὲ σπρώχνουν καὶ μοῦ φωνάζουν: «Ἑλληνικά, Ἑλληνικὰ νὰ μιλήσῃς». Μιλῶ Ἑλληνικὰ καὶ λέω στοὺς Ἄγγλους, ὅτι ἡ ζωή μας εἶνε μαρτυρική, τὸ φαΐ, ὅταν δίνεται καὶ δὲν εἶνε τρύπιο τὸ καζάνι, ἢ δὲν ὑπάρχουν ξύλα, ἄθλιο, τὸ ψωμὶ ἀκατάλληλο γιὰ φάγωμα, ὅτι δὲν ἔχουμε σκεπάσματα καὶ ροῦχα γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὸ χειμωνιάτικο κρύο, ὅτι δὲν ἔχουμε ἰατρικὴ περίθαλψη, ὅτι εἴμαστε ψειριασμένοι, ὅτι... ὅτι... Ἀποφεύγω πάντως νὰ πῶ τίποτα γιὰ τὶς βρισιές, τὴν κακομεταχείρηση, τὶς ἀπειλές, τὸ ξύλο. Κι' ὅμως μ' αὐτὰ π' ἀκοῦνε οἱ ἀντάρτες γίνονται ἔξω φρε-

νῶν. Μήπως ἔχουν τὴν ἀπαίτηση νὰ ποῦμε ὅτι εἴμαστε ἐνθουσιασμένοι ἀπὸ τὶς περιποιήσεις τους;

Μοῦ φαίνεται ὅτι τὸ θάρρος νὰ μιλήσω στοὺς Ἐγγλέζους θὰ μοῦ στοιχίση ἀρκετά.

Στὸν ἐπάνω θάλαμο, ὁ στρατηγὸς Κλάδος εἶπε περισσότερα καί, ὅτι, τὸ σπουδαιότερο, κινδυνεύει ἡ ζωή μας, κι' ἀνέφερε τὶς ἀπειλὲς τοῦ συναγωνιστῆ Χελμοῦ.

Οἱ Ἄγγλοι μᾶς διαβεβαιώνουν ὅτι τώρα μὲ τὴν ἄφιξί τους ἡ ζωή μας δὲν διατρέχει κανένα κίνδυνο· μᾶς δίνουν διαφόρους ὑποσχέσεις γιὰ τὴν βελτίωση τῆς θέσεώς μας ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ φεύγουν.

Ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας

Ἀναγκάζομαι νὰ ἐπανέλθω καὶ τὸ ἀπόγευμα στὶς γραμμὲς αὐτές. Ἡ ἀτμόσφαιρα ὅσο πηγαίνει καὶ γεμίζει ἀπὸ ἠλεκτρισμό. Ἀπὸ ἕνα παράρτημα ποὺ ἐκυκλοφόρησε ἡ τοπικὴ Ἀγρινιώτικη ἐφημερίδα, μαθαίνουμε, ὅτι χτυπήθηκαν στὴν Ἀθήνα· Νεκροὶ καὶ τραυματίες. Συλλαλητήριο κι' ἀπεργία ἐδῶ γιὰ διαμαρτυρία· Ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν φυλακή μας περνοῦν μανιασμένες 100—150 γυναῖκες, καπνεργάτιδες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, καὶ οὐρλιάζουν: «Θάνατος στοὺς Γερμανοράλληδες! Κατάρα καὶ κεμάλα στοὺς προδότες!» Ἀκολουθοῦν εὐάριθμοι ἄνδρες, κάπως σοβαρώτεροι. Γιατὶ οἱ γυναῖκες εἶνε πιὸ ἐπιθετικὲς κι' ἐπαναστατικὲς ἀπὸ τοὺς ἄνδρες, νὰ διψοῦν πιὸ πολὺ γὰ αἷμα καὶ γὰ θεάματα φρικιαστικὰ κρεμάλας καὶ θανάτων; Μοιάζουν λοιπὸν στὰ μυαλὰ κι' αὐτὲς μὲ τὰ παιδιὰ ἢ τὶς βαραίνει τόσο ὁ ζυγὸς τῆς παρθενίας, ποὺ οἱ συναγωνιστὲς τοὺς ὑπόσχονται νὰ καταργήσουν; Μυστήριο ἀδιαπέραστο! Κι' ὅμως, ἂν ἐξαιρέση κανεὶς πολὺ λίγες, αὐτές, κι' ἐδῶ καὶ στὴν Κεφαλλονιὰ καὶ παντοῦ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ἔσπευσαν νὰ ἀγκαλιάσουν πρῶτες τοὺς κατακτητὲς Ἰταλοὺς καὶ Γερμανούς, νὰ τοὺς παραδοθοῦν, νὰ παντρευτοῦν μαζύ τους, ἐξευτελίζοντας ἔτσι τὶς ἡρωϊκὲς προγόνισσές τους τὶς Σπαρτιάτισσες καὶ Σουλιώτισσες. Τώ-

ρα φωνάζουν θάνατος στὸ φασισμό... Δὲν φταῖνε ὅμως καὶ τόσο αὐτές. Φταῖνε ἐκεῖνοι, ποὺ ὅπως καὶ τὰ παιδιά, διέφθειραν μὲ τὶς ψεύτικες κι' ἀπατηλὲς ὑποσχέσεις τους...

Βλέπω τὸ μάζωμα αὐτὸ ἀπὸ τὸ μικρὸ φεγγίτη καὶ διαλογίζουμαι: Αὐτὸ εἶνε τὸ παλλαϊκὸ συλλαλητήριο κι' ὅλες οἱ ἀξιώσεις του εἶνε νὰ κόψουν τὰ δικά μας κεφάλια; Τί φοβερὸ κατάντημα!

Ὁ ἀρχιφύλακας σημειώνει τὰ ὀνόματα ὅλων ἐκείνων ποὺ μίλησαν μὲ τοὺς Ἐγγλέζους· σημειώνει καὶ τὸ δικό μου.

— Πῶς σὲ λὲν σένα, ρέ! ποὺ ξέρ'ς τὰ Ἐγγλέζικα;»

Πρὶν σουρουπώση, ἦλθαν κι' ἄλλοι ἀξιωματικοὶ Ἄγγλοι στὸ στρατόπεδο. Οἱ συγκρατούμενοι μὲ φωνάζουν, ἀλλὰ δὲν πηγαίνω. Τί θὰ ποῦμε περισσότερα ἀπ' ὅ,τι εἴπαμε τὸ πρωΐ· κι' ἔπειτα τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀρχιφύλακα νὰ μάθη τ' ὄνομά μου μὲ βάνει σὲ ἀνησυχία. Γιατὶ νὰ ὀξύνω τὰ πράγματα;

Ὁπωσδήποτε ὅμως τὸ στρατόπεδο εἶνε ἀνάστατο. Ὅλες μας οἱ ἐλπίδες ἔχουν στραφῆ στοὺς Ἐγγλέζους· ἀπ' αὐτοὺς περιμένουμε τὴ σωτηρία μας κι' ὅπως εἶνε ἑνόμενον, οἱ διαδόσεις παίρνουν καὶ δίνουν.

Τὴν νύχτα οἱ Ἄγγλοι σκοποὶ ἀντικαταστάθηκαν μὲ πελώριους Ἰνδούς, μπροστὰ στοὺς ὁποίους οἱ μικροσκοπικοὶ ἀντάρτες φαίνονται σὰν μυῖγες.

6 Δεκεμβρίου

Μ' ὅλο ποὺ εἶνε σήμερα τοῦ Ἁγίου Νικολάου, καμμιὰ εἰκόνα πραότητος δὲν βλέπω γύρω μου. Οἱ ἀντάρτες εἶνε ὅλοι ἐξαγριωμένοι ἐναντίον μας. Τὸ ὕφος τους, ὁ τρόπος συμπεριφορᾶς, κάτι ὕποπτες κινήσεις, μεταφορὰ πυρομαχικῶν καμουφλαρισμένων μέσα σὲ καζάνια, ὅτι εἶνε δῆθεν φαΐ, ἐνίσχυσις τῆς φρουρᾶς μὲ ἀντάρτες ντυμένους πολιτικά, γιατὶ ἡ συμφωνία μὲ τοὺς Ἐγγλέζους εἶνε νὰ μὴ αὐξηθῆ ἡ φρουρά, καὶ τὸ κλείσιμο μέσα στοὺς θαλάμους, μᾶς ἐμβάλλουν σὲ δικαιολογημένες ἀνησυχίες.

Καὶ οἱ διαδόσεις; Ἄχ! αὐτὲς οἱ φοβερὲς διαδόσεις μᾶς ἔχουν σπάσει κυριολεκτικὰ τὰ νεῦρα.

Χθὲς τὴ νύχτα μᾶς ξύπνησαν συγκρατούμενοι νὰ ντυθοῦμε καὶ νὰ εἴμαστε ἕτοιμοι γιατὶ οἱ ἀντάρτες πρόκειται νὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν στὸν ὕπνο καὶ νὰ μας σφάξουν σὰν τραγιά. Μείναμε ἄϋπνοι. Εὐτυχῶς, δὲν ἔγινε τίποτε.

Ἀποκλείεται, ὅμως, ὅ,τι δὲν ἔγινε χθὲς τὴν νύκτα, νὰ γίνῃ σήμερα:

Οἱ μικροσυγκεντρώσεις συνεχίζονται γύρω-γύρω ἀπὸ τὸ στρατόπεδον κι' ἀκούγονται, ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ στριγγὲς γυναικεῖες ἢ παιδικὲς φωνές:

—Κρεμάλα στοὺς προδότες!»

Φαίνεται, ὅμως, ὅτι οἱ Ἄγγλοι σκοποὶ δὲν ἐπιτρέπουν σὲ κανένα νὰ πλησιάσῃ πάρα πολὺ στὸ κτίριο τῆς καπναποθήκης, γι' αὐτὸ οἱ ἡρωϊκοὶ συναγωνιστὲς ἔχουν ἐπιστρατέψει γυναῖκες καὶ παιδιά! Ἡ τοπικὴ πατσαβούρα ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς βομβαρδίζῃ μὲ παραρτήματα. Ὁλόκληρο χαλκεῖον εἰδήσεων. Ὅτι ἐτραυματίσθη ὁ Παπανδρέου, σκοτώθηκε ὁ Σκόμπυ, ὁ ἔνδοξος ΕΛΑΣ κατέλαβε τὸν Πειραια καὶ τὸ πλεῖστον τῶν Ἀθηνῶν, ὅτι ἡ Ἀμερικὴ ἑτοιμάζεται νὰ πολεμήσῃ τὴν Ἀγγλία γιὰ τὸ χατῆρι τοῦ καπετὰν-Κουλουμπῆ, τοῦ καπετὰν-Σάββα καὶ τοῦ διαρρήκτη ἀρχιφύλακά μας! Κατὰ τὸ σούρουπο ἐπισφραγίζουν τὶς εἰδήσεις αὐτὲς οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν. Οἱ ἀντάρτες τῆς φρουρᾶς μας τὸ στρώνουν στὸ γλέντι. Τὰ «πατριωτικὰ» τραγούδια τοῦ Ποπώφ, κι' ἄλλα ποὺ ἀνακατεύουν προλετάριους, γρηὲς μὲ χρυσᾶ δόντια καὶ τὸν θάνατο, ἀκολουθεῖ ἡ μοναδικὴ πλάκα «Τρία παιδιὰ Βολιώτικα» καὶ τὸ γλέντι τελειώνει μὲ τὸ γνωστὸ παιγνίδι τῶν καρπαζιῶν, τὸ μπίζ!! Οἱ ἐλευθερωτὲς ἀλληλοκαρπαζώνονται μὲ μιὰ ἀπόλαυση ἄνευ προηγουμένου.

Μικροδιαδηλώσεις ἔξω ἀπὸ τὴν φυλακή, ἀργὰ τὴν νύκτα, καὶ τὰ τραγούδια, ποὺ αὐτὴ τὴ φορὰ συνοδεύονται μ' ἕνα ξεκουρδισμένο βιολί :

«Χιλιάδες σφάζουν προλεταρίους ἡρωϊκούς!»

Ποῦ ὅμως σφάζουν τὶς χιλιάδες δὲν μπόρεσα νὰ ξεχωρήσω καλά. Ἐδῶ ἢ στὴν Τάφρο τοῦ Κατίν!

Ἡ ἀτμόσφαιρα ἐξακολουθεῖ νὰ εἶνε ἠλεκτρισμένη. Πολ-

λοὶ ἀνησυχοῦν. Μὴ μᾶς βάλουν χέρι οἱ ἀντάρτες ἀπόψε καὶ δὲν προφθάσουμε νὰ εἰδοποιήσουμε τοὺς Ἐγγλέζους; Καθησυχάζω ὅσους θέλουν νὰ μ' ἀκούσουν. Πάντως ὑποκύπτω στὴν ἀπαίτηση τῶν περισσοτέρων καὶ τῶν δύο θαλάμων καὶ τοὺς γράφω σὲ χαρτάκια μὲ Ἑλληνικοὺς χαρακτῆρες πῶς θὰ ποῦμε Ἐγγλέζικα «στὰ ὅπλα» καὶ «βοήθεια»! Δὲν μπορῶ ὅμως νὰ πιστέψω, ὅτι οἱ βασανιστές μας εἶνε ἱκανοὶ νὰ φτάσουν ἕως ἐκεῖ. Νὰ σφάξουν τριακόσιους ἀνθρώπους σὰν νὰ ἦταν κοτόπουλα*

Πάντως, γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό, κάνουμε ἕνα πρόχειρο συμβούλιο κι' ἀποφασίζουμε νὰ μείνουμε ἄϋπνοι, ντυμένοι κάτω ἀπὸ τὶς κουβέρτες μας καὶ στὴν περίπτωση ποὺ θὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν, ν' ἀμυνθοῦμε ὅπως μποροῦμε, ἔστω καὶ μὲ τὰ δόντια.

7 Δεκεμβρίου

Χθὲς τὸ μεσημέρι καινούργια ταραχή. Ὁ ὑποδιοικητὴς τῆς ΕΠ Ἀγρινίου, ἕνα οἱοδήποτεβρωμόπαιδο ντυμένο κλεμμένα ροῦχα ἀξιωματικοῦ, ἔκαμεν ἐπίσκεψη στὸ θάλαμό μας. Καὶ ξαφνικὰ σφυρίγματα, διαταγές, φωνές. Ὅλοι ἐπάνω Μαζευόμαστε στὸν ἐπάνω θάλαμο ὅλοι πατεῖς με, πατῶ σε, γιατὶ οἱ ἀντάρτες μᾶς σπρώχνουν σὰν ζῶα, μᾶς βαρᾶν ὑποκοπανιές·

Ἡ καρδιὰ τῶν περισσοτέρων χτυπᾷ.. Χτυπᾷ..

Τί πρόκειται νὰ γίνῃ;

Θὰ μᾶς μιλήσουν; Θὰ φύγουμε ἀπ' ἐδῶ; Θὰ στήσουν τὰ πολυβόλα;

Κανεὶς δὲν ξέρει!

Δὲν εἴχαμε καλὰ-καλὰ μαζευτῆ, καὶ λαβαίνουμε νέα διαταγή:

— Στὶς θέσεις σας, ὅλοι».

Ἄλλα σπρωξίματα, καινούργιες ὑποκοπανιές.

---

* Ἐκ τῶν ὑστέρων ὅμως ζέρουμε ὅτι ἔχουν σφάξει χιλιάδες, χειρότερα κι' ἀπὸ κοτόπουλα.

Μᾶς κάνουν γυμναστική, ἢ θέλουν νὰ ξεκουρδίσουν τὰ νεῦρά μας;

Φαΐ τίποτα χθὲς ὅλη τὴν ἡμέρα· Τὸ μαγειρεῖο δὲν εἶχε ξύλα, αὔριο θὰ εἶνε τρύπιο τὸ καζάνι. Μοτίβο συνειθισμένο·

Τὸ βράδυ δὲν εἴχαμε ἀκόμα προφτάσει ν' ἀποκοιμηθοῦμε καὶ μᾶς εἰδοποιοῦν:

— Προσοχή! Νὰ μὴ κοιμηθῇ κανείς. Ὕποπτες κινήσεις στὴ φρουρᾶ. Θὰ μᾶς ἐπιτεθοῦν ἀπόψε!»

Μένουμε ἄϋπνοι καὶ τρίτη νύκτα· εὐτυχῶς, ἐκτὸς τῆς ἀϋπνίας καὶ τῆς πείνας δὲν συνέβη τίποτε ἄλλο·

Σήμερα ἐπιχειροῦμε νὰ κάνουμε μιὰ μικρὴ καθαριότητα ἀπὸ τὶς ψεῖρες· Κόπος μάταιος ὅμως.

Τὸ ἀπόγευμα κοιμοῦνται ὅλοι στὸ θάλαμο· Ἑτοιμάζονται γιὰ τὴ βραδυνὴ ἀγωνία. Θὰ εἶνε γι' ἀπόψε ἡ ἐπίθεση; Θὰ εἶνε γιὰ αὔριο; Θὰ γίνῃ ποτέ; Κινδυνεύει πραγματικὰ ἡ ζωή μας ἀπὸ τοὺς φύλακέςμας;

Ἀγωνιώδεις ἐρωτήσεις, στὶς ὁποῖες καμμιὰ ἀπάντηση θετικὴ δὲν μπορεῖ νὰ δοθῇ*

Τὶς ἐλπίδες μας τὶς ἔχουμε ἀναθέσει στὸ Θεό. Αὐτὸς ἂς μᾶς προστατέψῃ·

II. Ὑψόμετρον 970

ΠΛΑΤΑΝΟΣ Ναυπακτίας Κυριακὴ 10 Δεκεμβρίου.

Ἐπὶ τέλους, ἡ τρικυμία ποὺ μας ἀπειλοῦσε τόσες μέρες, ξέσπασε, ἔστω καὶ διαφορετικὰ πὸ ὅ,τι τὴν περιμέναμε.

Τὴν Παρασκευή, πρωΐ-πρωΐ, πρὶν ἀκόμα σηκωθοῦμε ἀπὸ τὸν ὕπνο (!), μπῆκαν στὸ θάλαμό μας διάφοροι καπετανέοι ἀντάρτες, μαχαίρια, αὐτόματα. Κάποιος στὸ φῶς ἑνὸς ἄθλιου φαναριοῦ διαβάζει ὀνόματα.

---

* Σήμερα ἔχει γίνει πιὰ γνωστὸ ὅτι τρεῖς φορὲς εἶχεν ἀποφασισθῆ ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῶν Ἐγγλέζων φρουρῶν καὶ ἡ ἐξόντωσις ὅλων τῶν κρατουμένων μὲ χειροβομβίδες καὶ μὲ αὐτόματα Δὲν ἔγινε γιατὶ σύμπτωσις οἱ Ἐγγλέζοι εἶχαν... ὅπλα!

*Ω! αὐτοὶ οἱ κατάλογοι μετὰ ὀνόματα σὲ κάτι τέτοιες στιγμές!

Εἴμαστε μέσα κι' οἱ 21 ἀπὸ τὴν Κεφαλλονιά. Ἡ διαταγή, ποὺ συνοδεύεται μὲ Παναγίες, Σταυροὺς καὶ Κοινωνίες, εἶνε ἡ ἴδια ὅπως καὶ τότε στὸ Ἀργοστόλι. Σὲ πέντε λεπτὰ νὰ εἴμαστε ἕτοιμοι καὶ μὲ τὰ πράγματά μας στὴν αὐλή· Συμμορφωνόμαστε. Ἕνα μεγάλο ρουλὸ σύρμα, μιὰ πένσα καὶ σὲ λίγα λεπτά, οἱ 84 ποὺ ἀποτελοῦμε τὴν πρώτη ἀποστολή, οἱ πιὸ ἐπικίνδυνοι, εἴμαστε σφιχτὰ δεμένοι δύο-δύο.

Στὸ παράθυρο τοῦ ἀντικρυνοῦ ἀπὸ τὴν καπναποθήκη σπιτιοῦ δυὸ-τρεῖς γυναικοῦλες φέρνουν τὸ μαντῆλί τους στὰ μάτια.

Προσπαθοῦμε νὰ δοῦμε ἀπὸ τὰ κάγκελα τῆς σιδερένιας πόρτας τοὺς Ἐγγλέζους σκοπούς.

Δὲν φαίνεται κανένας· Κάποιος στὴν παραζάλη του ρωτᾷ μεγαλόφωνα:

— Μὰ ποῦ εἶνε οἱ Ἐγγλέζοι;»

Ὁ ἐπίτης ποὺ μᾶς δένει, ἕνας ἐπαγγελματίας λωποδύτης, ποὺ σὲ μιὰ ἔρευνα ποὺ ἔκανε ἡ ΕΠ στὰ πράγματά μας, ἔκλεψε τὸν ἀναπτῆρα τοῦ μοιράρχου Σ. Τζάντζου, τὶς κάλτσες καὶ τὰ παπούτσια τοῦ Κ. Αὐγερόπουλου καὶ ἄλλων διάφορα ἀντικείμενα ἀξίας, ἀπαντάει:

— Δὲν τοὺς φωνάζεις νάἔλθουν νὰ σὲ βοηθήσουν;»

Οἱ Ἐγγλέζοι ἔχουν ἐξαφανιστῆ, λὲς κι' ἄνοιξε ἡ γῆ καὶ τοὺς κατάπιε. Αὐτὸ μᾶς ἀπελπίζει τελείως. Ἄπλυτοι, χωρὶς νὰ ἱκανοποιηθοῦν οἱ φυσικὲς ἀνάγκες μ' ὅλες τὶς διαμαρτυρίες, γογγυσμοὺς μᾶλλον πολλῶν, ποὺ δὲν «κρατιοῦνται» καὶ μισολερώνονται ἀπάνω τους, νηστικοί, φορτονόμαστε σὲ δυὸ αὐτοκίνητα, τὸ ἕνα φορτηγὸ καὶ τὸ ἄλλο ἕνα παληὸ λεωφορεῖο Στὸ φορτηγὸ εἴμαστε πενῆντα ἄτομα μαζὺ μὲ τοὺς φρουρούς μας, ὁ ἕνας ἐπάνω στὸν ἄλλον. Στέκομαι στὸ ἕνα πόδι κρεμασμένος ἔξω ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητο καὶ βαστιέμαι ἀπὸ τὴν ράχη τοῦ παπτᾶ, ποὺ μουρμουρίζει ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ βγήκαμε στὴν αὐλὴ τὸ «Ἄμωμοι ἐν ὁδῷ, ἀλληλούϊα!»

Οἱ μητέρες, ἀδελφές, γυναῖκες καὶ παιδιὰ τῶν κρατου-

μένων, πού ἔμαθαν τὴν μεταγωγή μας γιὰ τὸ ἄγνωστο*, τριγυρίζουν τ' αὐτοκίνητα· τὰ κλάματα καὶ οἱ λυγμοὶ τους μποροῦσαν νὰ σπαράξουν καὶ πέτρινες καρδιές. Οἱ φρουροί μας ὅμως δὲν συγκινοῦνται, τὶς διώχνουν μὲ ὑποκοπανιές, πυροβολοῦν στὸν ἀέρα, βωμολοχοῦν καὶ βλαστημοῦν ἀπαίσια.

Κι' ἐμεῖς συλλογιζόμαστε τὶς οἰκογένειές μας στή μακρυνὴ Κεφαλλονιά...

Τρεῖς ὧρες μὲ τὸ αὐτοκίνητο καὶ σταματοῦμε στὸ Κεφαλόβρυσο (Θέρμο) γιά τὴν σχτικὴ διαπόμπεψη πού ἔχει ἑτοιμαστῆ ἐκ τῶν προτέρων μὲ ἀριστοτεχνικὴ μαεστρία ἀπὸ τοὺς ἐξαιρετικοὺς αὐτοὺς θεατρίνους τοῦ «Γκρὰν Γκινιόλ»!

Παιδιὰ τοῦ σχολείου μὲ τὸν κακομοιριασμένο κι' ἄνανδρο δάσκαλό τους, πού θὰ ἦταν ἱκανὸς νὰ πουλήση ὅλα του τὰ ἱερὰ καὶ ὅσια γιὰ νὰ μὴ χάση τὸ μισθουλάκο του καὶ τὴν χορταριασμένη ἕδρα του, μερικὰ κοριτσόπουλα, πέντ'-ἕξη γέροι, πιὸ παιδιὰ αὐτοὶ κι' ἀπ' τὰ παιδιά, καὶ κάτι γυναικοῦλες ὅλοι-ὅλοι πενῆντα-ἑξῆντα ἄνθρωποι, πού παρουσίασαν γιὰ λαὸ τοῦ Κεφαλόβρυσου, κωμόπολης τριῶν χιλιάδων ψυχῶν, λυσσομανάνε στὸ τραγοῦδι:

«Δύο κάπα κι' ἕνα ἔ, κάνουνε τὸ κουκουέ!»

Μᾶς βρίζουν, μᾶς ἀπειλοῦν, μᾶς πετᾶνε χώματα. Βγάζω τὰ γυαλιά μου νὰ μὴ μοῦ τὰ σπάσουν μὲ καμμιὰ πέτρα. Οἱ φρουροί μας ἔχουν στήσει τὰ πολυβόλα πρὸς τ' αὐτοκίνητα καὶ γελᾶνε μὲ τὸ θέαμα.

Καὶ νά! Τὸ χωνὶ ἀρχίζει τὸν ρόλο του:

— Λαὲ τοῦ Θέρμο! Οἱ Γερμανοράλληδες τρέμουν μπροστά σου, γιὰ το σαρκίο τους. Ζητᾶνε οἶχτο! Ὄχι! Κρεμάλα!»

Ὁ παππᾶς πού εἶνε δίπλα μου, ἔχει φθάσει στὸ «μετὰ πνευμάτων δικαίων τετελειωμένων!»

Λύπη, φόβο, ἀγωνία;

---

* Ἄγνωστο τότε, σήμερα πολὺ γνωστό. Εἶχεν ἀποφασιστῆ ἡ ἐκτέλεσις καὶ τῶν 84 τῆς ἀποστολῆς στὴ ρεματιὰ τῆς Ἀρτοτίβας. Ἀνεστάλη ὅμως γιατὶ διεφώνησαν οἱ «ἀρχηγοὶ» στὸ Ἀγρίνιο καὶ ἀπεστάλη ἀγγελιαφόρος μὲ μοτοσυκλέττα πού μᾶς πρόλαβε μὲ τὴ σχετικὴ διαταγὴ ἔξω ἀπ' τὸ Κεφαλόβρυσο.

Ἴσως νὰ νοιώθουμε ὅλα αὐτὰ τὰ συναισθήματα, μὰ περισσότερο ἀπὸ ὅλα μᾶς πλημμυρίζει τὴν ψυχὴ ἡ ἀηδία. Ἀηδία ποὺ ἀκόμα τώρα ἂν κι' ἔχουν περάσει δυὸ μέρες ἀπὸ τότε, ἔχω τὴν πικρὴ γεύση της στὸ στόμα.

Ἐπὶ τέλους, τ' αὐτοκίνητα ξεκινᾶνε. Γιὰ ποῦ, ἀκόμα κανεὶς δὲν ξέρει. Ὁ δρόμος τώρα εἶνε ἀπαίσιος. Σὲ λίγη ὥρα, ἕνα τέταρτο, μισὴ ὥρα ἔξω ἀπὸ τὸ Κεφαλόβρυσο, σταματᾶμε. Τ' αὐτοκίνητα δὲν πᾶνε μπρός. Ὅλοι κάτω. Μᾶς ἐπιθεωροῦν ἂν εἴμαστε γερὰ δεμένοι κ,' ἀρχίζει ὁ ποδαρόδρομος. Εἶμαι φορτωμένος τὰ πράγματά μου, ποὺ εἶνε ἀρκετὰ βαρειά, μ' ὅλο ποὺ ἄφησα τὰ περισσότερα στὸ Ἀγρίνι. Τὰ σηκώνω μὲ τὸ ἕνα χέρι, ἐνῷ μὲ τὸ ἄλλο, τὸ δεμένο, τραβιέμαι μὲ τὸν μοίραρχο Τζάντζο ἀπὸ λάσπη σὲ λάσπη, ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα. Τὸ χέρι μου παραλύει. Τὰ τοποθετῶ στὸν ὦμο. Χειρότερα. Κι' ὅλο προχωροῦμε. Οἱ ἀντάρτες βιάζονται. Ἀπελπίζουμαι. Εὐτυχῶς, ὕστερα ἀπὸ δυὸ ὧρες πορεία, φτάνουμε ἔξω ἀπὸ τὴν Χρυσοβίτσα καὶ κάνουμε στάση. Πέφτω κάτω ἀναίσθητος...

Πετάω τὰ περισσότερα, ὅλα σχεδὸν τὰ πράγματά μου καὶ κρατάω μόνο μιὰ κουβέρτα καὶ μιὰ ἀλλαξιὰ ἐσώρρουχα. Μὲ μιμοῦνται κι' ἄλλοι κρατούμενοι κι' ἔτσι οἱ συναγωνιστὲς μᾶς ἀπογυμνώνουν μὲ τὸν εὔσχημο αὐτὸν τρόπο. Μᾶς εἶχαν διαβεβαιώσει στὸ Ἀγρίνι ὅτι δὲν ἐπρόκειτο νὰ πᾶμε μὲ τὰ πόδια κι' ὅτι μπορούσαμε νὰ πάρουμε ὅσα πράγματα θέλαμε καὶ τώρα μαθαίνουμε ὅτι μᾶς περιμένει ἀκόμα δυὸ μερῶν πορεία μέσα στὰ κατσάβραχα.

Ξεκινᾶμε ἐπὶ τέλους, περνᾶμε τὴν κάτω Χρυσοβίτσα· ἐδῶ δὲν ἔχει ἑτοιμαστῆ καμμιὰ «αὐθόρμητη» ἐχτρικὴ ἐκδήλωση κι' ὁ λιγοστὸς κόσμος ποὺ κυκλοφορεῖ μᾶς βλέπει μὲ μάτια βουρκωμένα. Ἡ πορεία εἶναι ἀμείλικτη. Τὸ τοπεῖο ἄγριο. Βουνά, λαγκάδια, χείμαρροι, δάση. Ὁ ἀνήφορος μᾶς πεθαίνει. Δὲν ὑπάρχει δρόμος οὔτε γιὰ κατσίκια. Τσαλαβουτοῦμε μέσα σὲ λάσπες, περνᾶμε ρυάκια, βρεχόμαστε μέχρι τὸ γόνατο, σκαρφαλώνουμε στὰ βράχια καί... προχωροῦμε. Ἀλλοίμονο σ' αὐτὸν ποὺ θὰ σταματήση. Ὁ στρα-

τηγὸς Π. Κλάδος ὑβρίζεται καὶ ξυλοκοπεῖται ἀγρίως, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Π. Κουμάνταρος δέχεται ὑποκοπανιὲς καὶ ὁ Δικηγόρος Ι. Μακρῆς, ποὺ εἶναι ἀδύνατον πιὰ νὰ προχωρήση περνάει μαρτυρικὲς στιγμές. Ὁ ἀντάρτης ποὺ ἔμεινε πίσω μαζύ του τοῦ βγάζει τὸ πανταλόνι καὶ τοῦ δίνει τὸ δικό του ποὺ εἶναι ἄθλιο καὶ ξεσκισμένο. Πολλῶν ἀφαιροῦν τὰ παπούτσια. Οἱ φρουροί μας πυροβολοῦν στὸν ἀέρα γιὰ νὰ μᾶς τρομοκρατήσουν. Θὰ ἐξακολουθήσουν ὅμως νὰ πυροβολοῦν πάντοτε στὸν ἀέρα; Περπατᾶμε, περπατᾶμε σὰν αὐτόματα. Ποῦ πᾶμε λοιπόν;

Καὶ νὰ φτάνουμε στὸν μεγάλον ἀνήφορο· ἡ τελευταία προσπάθεια. Ἐκεῖ ἐπάνω ψηλὰ στὸ βουνό, σὰν ἀητοφωληά, εἶναι τὸ χωριὸ ποὺ θὰ μείνουμε ἀπόψε, γιὰ νὰ συνεχίσουμε τὴν πορεία μας τὴν ἑπομένη. Ἀνεβαίνουμε! ἀνεβαίνουμε!

Θεέ μου τί ἀγωνία εἶναι αὐτή;

Πολλοὶ μισολιπόθυμοι, παρακαλοῦν τοὺς σκοποὺς νὰ τοὺς ἀποτελειώσουν.....

Οἱ περισσότεροι βαδίζουν ξυπόλητοι μὲ καταπληγωμένα τὰ πόδια κι' ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ ἡ Δνὶς Παπαγεωργίου ποὺ ἔχουν κατακομματιαστῆ τὰ παπούτσια της καὶ τὰ ἔχει πετάξει.

Μόλις εἶχε ἀρχίσει νὰ νυχτώνη φθάνουμε στὸ χωριὸ τῆς κορυφῆς τὸ Ἀχλαδόκαστρο ἢ Ἀρτοτίβα. Στριμογνώμαστε καὶ οἱ 84 σὲ τρία μικρὰ δωμάτια, μούσκεμμα στὸν ἱδρῶτα, μ' ὅλο τὸ φοβερὸ κρύο ποὺ κάνει. Καλόβουλες γυναῖκες τοῦ χωριοῦ μᾶς φέρνουν νερό. Τί ἄλλο νὰ μᾶς φέρουν; Φτωχὸ τὸ χωριὸ καὶ οἱ ἀντάρτες δὲν ἔχουν ἀφήσει τίποτα. Πέφτουμε ὁ ἕνας ἐπάνω στὸν ἄλλο κυριολεκτικῶς, πεθαμένοι ἀπὸ τὴν ἐξάντληση. Κάνει κρύο φοβερό, ἀλλ' οἱ ἀναπνοὲς κι' ἡ βρῶμα ζεσταίνουν τὰ δωμάτια. Ποιὸς μπορεῖ ὅμως νὰ κλείσῃ μάτι; Πάνω στὰ στραβὰ πελώριες ψεῖρες ποὺ κυκλοφοροῦν στὸ σῶμα μου. Τί νὰ τὴς κάνω ὅμως; Ποῦ νὰ τὴς πετάξω; Καὶ τὴς ἀφήνω πάλιν στὴ θέση τους.

Καὶ ἡ νύχτα περνάει...

Τὸ πρωῒ στὶς ἕξη ἕτοιμοι ὅλοι νὰ συνεχίσουμε τὸν Γολ-

γοθά! Πέφτει ψιλό, διαπεραστικό χιονόνερο.

Ξεκινᾶμε. Θ' ἀντέξουμε; Εἶναι ἡ δεύτερη μέρα τῆς πορείας ἀλλὰ καὶ τῆς νηστείας γιατὶ δὲν ἔχουμε βάλει τίποτα στὸ στόμα μας. Καὶ πάλιν ἀνήφορος, ἀλλὰ αὐτὴ τὴν φορὰ ὑποφερτός.

Μαθαίνουμε ἐπὶ τέλους ὅτι πηγαίνουμε στὸν Πλάτανο τῆς Ναυπακτίας, τὴν Ἑλβετία τῆς Ἑλλάδος ὅπως τὸν λένε. Γιατὶ ὄχι τὴ Σιβηρία τῆς Ἑλλάδος;

Περπατᾶμε ἀκόμη πέντε ὧρες χωρὶς στάση. Πῶς νὰ σταματήσουμε; Εἴμαστε ἀπὸ μέσα μούσκεμμα ἀπ' τὸν ἱδρῶτα κι' ἀπέξω διάβροχοι ἀπ' τὸ χιονόνερο καὶ φυσάει παγωμένος ἀέρας.

Κατὰ τὸ μεσημέρι, χτὲς Σάββατο, φθάσαμε ἐδῶ. Βολευτήκαμε στὶς αἴθουσες τοῦ σχολείου κάπως πιὸ ἄνετα ἀπὸ τὸ Ἀχλαδόκαστρο.

11 Δεκεμβρίου

Κάνει φοβερὸ κρύο. Μαζευόμαστε ὁ ἕνας πλάϊ στὸν ἄλλο καὶ προσπαθοῦμε νὰ ζεσταθοῦμε, μάταια ὅμως. Ἡ πεῖνα μᾶς ἔχει θερίσει. Εἶναι ἡ τετάρτη ἡμέρα ποὺ ἔχουμε νὰ βάλουμε μπουκιὰ στὸ στόμα μας. Ἀναίσθητοι, ξαπλωμένοι κάτω στὸ πάτωμα, περιμένουμε τὸν θάνατο. Γι' αὐτὸ λοιπὸν μᾶς ἔφεραν δῶ πάνω; Θέλουν νὰ μᾶς ξεκάνουν ἀπὸ τὴν πεῖνα καὶ τὸ κρύο;

Κατὰ τὸ μεσημέρι κάποιος οἰκονόμησε ἕνα κομματάκι ψωμί. Τὰ κάνουμε 23 κομματάκια, ὅσοι εἴμαστε μέσα στὸ θάλαμο καὶ τὸ μοιραζόμαστε· σωστὸ ἀντίδωρο. Τὸ σούρουπο ἔρχεται καὶ μας ἐπιθεωρεῖ ὁ Καπτὰν Σάββας. Ἀπολαμβάνει τὸ θέαμα μὲ σαδιστικὴ εὐχαρίστηση καὶ μᾶς μοιράζει... ὑποσχέσεις.

— «Ἀπ' αὔριο, ὅλα τὰ ζητήματα!»

Κι' ἔπειτα ποιὸς φταίει; Ἂν δὲν ἐρχόνταν οἱ Ἐγγλέζοι στὸ Ἀγρίνιο, δὲν θὰ μᾶς σήκωναν ἀπ' ἐκεῖ.

Ἐν τῷ μεταξὺ τί γίνεται στὴν Ἀθήνα; Ἔχουμε πυκνὰ σκοτάδια.

12 Δεκεμβρίου

Παρακαλοῦμε τὸν Ἅγιο Σπυρίδωνα νὰ μᾶς βοηθήση·

Χτὲς τὸ βράδυ, μᾶς μοίρασαν ἀπὸ 100 δράμια μπομπότα. Πέσαμε κι' οἱ 23 ποὺ εἴμαστε μέσα στὸ θάλαμο μὲ τὰ μοῦτρα. Ἦταν σκοτάδια γι' αὐτὸ δὲν φαινόνταν τὰ δάκρυα μὲ τὰ ὁποῖα πολλοὶ ἀπὸ μᾶς τὴν ἔβρεχαν. Σὲ λίγο ἡ Δνὶς Παπαγεωργίου, φωτεινὸς ἄγγελος καλωσύνης στὴν κόλασή μας, ἔφερε μιὰ καραβάνα μὲ ρεβύθια νεροάβραστα. Ἐγύριζε μ' ἕνα κουτάλι κι' ἔδινε ἀπὸ μιὰ κουταλιὰ στὸ στόμα τοῦ καθενός.

Στοὺς ἄλλους θαλάμους ἐκτυλίσσεται ἡ ἴδια τραγωδία τῆς πείνας.

Σήμερα τὸ πρωῒ τὸ κρύο εἶναι ἀνυπόφορο καὶ πεινᾶμε. Πεινᾶμε...

13 Δεκεμβρίου

Ὅλη τὴν ἡμέρα χτές, ὅλως διόλου νηστικοί. Αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτό μου τελείως ἐξηντλημένο. Ζαλίζουμαι. Ἔχω γεράσει κατὰ δέκα χρόνια. Γένεια, ἀπλυσιά, βαθουλωμένα μάτια, σκελετοί. Νὰ τί εἶμαι καὶ νὰ τί βλέπω γύρω μου. Βρισκόμαστε ὅλοι σὲ μιὰ ληθαργικὴ κατάσταση. Νὰ εἶναι ὁ θάνατος αὐτός;

Ἀργὰ τὸ βράδυ μᾶς μοιράζουν ἀπὸ 100 δράμια μπομπότας. Τὴν καταβροχθίζουμε σὰν λυσσασμένοι. Πολλοὶ ἀπὸ μᾶς κοιμοῦνται ἀμέσως σὰν σὲ καταληψία. Ἀπὸ τετραημέρου δὲν ἔχουμε οὔτε φυσικὰς ἀνάγκας. Εὐτυχῶς, γιατὶ ἀλλοίμονον σὲ κεῖνον ποὺ δὲν τὶς ἱκανοποιεῖ στὴν ὡρισμένη ὥρα τῆς ἐξόδου ἀπ' τὸν θάλαμο.

Ὁ Μῆτσος Στρατούλης ἀπὸ τὸν θάλαμό μας, ποὺ ἔλαβε ἀνάγη νὰ βγῆ τὸ βράδυ ἔξω, ἔλαβε τὴν ἀπάντηση ἀπὸ τὸ σκοπὸ νὰ σκάση γιατὶ διαφορετικὰ θὰ μᾶς πέταγε πεντακόσες! χειροβομβίδες.

Ὁ δυστυχὴς Στρατούλης τρομοκρατήθηκε ἀπὸ τὴν ἐπι-

κειμένη αὐτὴ φοβερὴ σπατάλη πυρομαχικῶν γιὰ ἕνα κατούρημα κι' ἔσπευσε νὰ κάνῃ οἰκονομία στὶς χειροβομβίδες τοῦ φρουροῦ.

— «Ἂν εἶναι συναγωνιστὴ νὰ χαλάσῃς τόσες χειροβομβίδες, δὲν πειράζει. Θὰ μεταχειριστῶ τὴν καραβάνα μου».

Καὶ πραγματικὰ αὐτὸ ἔκανε.

Ἔχουμε τελείως ἀποχτηνωθῆ ἀπὸ τὴν πεῖνα. Κι' αὐτὲς οἱ πολιτικὲς εἰδήσεις μᾶς ἀφήνουν ἀσυγκίνητους. Τὸ φλέγον ζήτημα εἶναι: «Θὰ δώσουν σήμερα μπομπότα;

Εἶναι στιγμὲς ποὺ συλλογίζομαι ὅτι ὁ θάνατος θὰ εἶναι ἡ ἀπολύτρωση. Μιὰ ἀπόπειρα ἀποδράσεως κατὰ τὴν πρωϊνὴ ἔξοδο, ὁ σκοπὸς θὰ πυροβολήσῃ καὶ ὅλα τελειώνουν. Ἀλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ μὲ περιμένουν... Καὶ κάνω κουράγιο.

15 Δεκεμβρίου

Τὸ μαρτύριο τῆς πείνας τελείωσε χτές.

Ἀφοῦ εἴχαμε ἀπελπιστῆ καὶ πέσαμε στὶς ψειριασμένες κουβέρτες γιὰ τὸ συνηθισμένο λήθαργο, μᾶς φώναξαν κατὰ τὶς 3 τὸ ἀπόγευμα ὅτι θὰ δώσουν μπομπότα καὶ συσσίτιο. Σηκωθήκαμε ὅλοι σὰν τρελλοί. Μᾶς μοιράζουν ἀπὸ ½ ὀκᾶ μπομπότα καὶ μιὰ μερίδα ρεβύθια νερόβραστα. Τὸ φάγαμε σὰ λυσσασμένοι. Ἐπὶ τέλους συνήλθαμε. Ἦταν τὸ πρῶτο φαῖ ποὺ τρῶμε ὕστερα ἀπὸ μιὰ ἑβδομάδα νηστεία.

Ὁ ὕπνος ἀπαίσιος. Ξυνόμαστε ὅλοι ἀπὸ τὶς ψεῖρες ποὺ μᾶς ἔχουν κατασπαράξει μ' ὅλο τὸν ἀμείλικτο πόλεμο ποὺ τοὺς κάνουμε κάθε πρωΐ, γιὰ καθαριότητα ἀλλὰ καὶ γιά... σπόρ.

Τὰ νέα ποὺ μᾶς μεταδίνουν οἱ ἀντάρτες ἀπελπιστικά. Ὅλη ἡ Ἀθήνα ἔχει καταληφθῆ καὶ μένει μόνο ἕνα σπίτι ποὺ εἶναι πολιορκημένος μέσα ὁ Παπανδρέου καὶ ὁ Σκόμπυ. Ποιὸ εἶναι ἡ ἀλήθεια; Πάντως ὅλοι νοιώθουμε ὅτι μόνο ἕνα θαῦμα μπορεῖ νὰ μᾶς σώσῃ, πιά!

17 Δεκεμβρίου

Σήμερα ξημερωθήκαμε στὰ χιόνια. Γύρω-γύρω τὰ βου-

νὰ κάτασπρα, οἱ δρόμοι καὶ τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ, τὰ δέν-δρα. Καὶ μόνο ἡ ψυχή μας εἶναι κατάμαυρη. Δὲν θὰ τελειώ-ση λοιπὸν τὸ μαρτύριο αὐτό; Τὰ 100 δράμια τῆς μπομπότας δίνονται καθημερινῶς καὶ μιὰ μερίδα ρεβύθια χωρὶς λάδι.

Ὁ στρατοπεδάρχης Καπτὰν Σάββας, ἐτήρησε ἐπὶ τέλους τὴν ὑπόσχεση ποὺ μας εἶχε δώσει ἀπὸ μέρες. Ἔβαλε καὶ ἐγκατέστησαν ἕνα χωνὶ στὴν ἄκρη τοῦ διαδρόμου γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῆς μικρῆς φυσικῆς ἀνάγκης γιὰ νὰ μὴ ἐπαναληφθῆ ἡ ἱστορία τῶν 500 χειροβομβίδων καὶ τῆς καραβάνας.

Ἐπειδὴ τὸ χωνὶ αὐτὸ μοιάζει μὲ τὸ ἄλλο ποὺ μεταχειρίζονται οἱ συναγωνιστὲς γιὰ νὰ μιλᾶνε στὸ.. λαό, πολλοὶ ἀπὸ μᾶς κατουρᾶνε μέσα μὲ κάποια χαιρεκακία! Θέλει προσοχὴ ὅμως κατὰ τὴν χρήση του. Κάποιος γέροντας χτὲς τὸ βράδυ ποὺ τὸ χρησιμοποίησε κι' ἄφησε, ἄθελα, νὰ τοῦ φύγουν μερικοὶ γνωστοὶ κρόται, ἔφαγε τοῦ κόσμου τὶς ὑποκοπανιὲς ἀπὸ τὸν φρουρὸ ἀντάρτη ποὺ νόμισε ὅτι τῶκανε ἐπίτηδες γιὰ νὰ τὸν προσβάλῃ Δηλαδή, κυριολεχτικά, οὔτε νὰ κ.. δὲν μποροῦμε.

Σήμερα δεχτήκαμε τὴν ἐπίσκεψη τοῦ «ἰνστρούχτορα» τῆς Ναυπάκτου, πρώην ὑπαλλήλου τηλεγραφικοῦ, καθὼς μᾶς συνεστήθη ὁ ἴδιος. Μᾶς κουβέντιασεν ἀρκετὴ ὥρα γιὰ τὸ Ἀστικὸ καθεστώς, γιὰ τὸν κομμουνιστικὸ παράδεισο, γιὰ τὴν καταστρόπωση τῶν Ἐγγλέζων καὶ γι' ἄλλα τερπνὰ πράγματα. Τὸν ἀκούγαμε μὲ πολὺ σεβασμὸ πρῶτα-πρῶτα γιατὶ μιὰ πελώρια πιστόλα, φάνταζε στὴ μέση του καὶ δεύτερο γιατὶ ταλαντευόταν μ' ἕνα τέτοιο ἰδιαίτερο τρόπο ποὺ σχημάτια τὴν ἐντύπωση ὅτι θὰ ἦταν εἰδικὸς νὰ δίνη... κλωτσιές. Γι' αὐτὸ ἀπέφυγα ὅταν μὲ ρώτησε τί δουλειὰ κάνω, νὰ τοῦ πῶ ὅτι εἶμαι καθηγητής. Ὁ τίτλος μου, ἡ ἰδιότης μου, ἀσφαλῶς θὰ τράβαγε τὴν κλωτσιὰ ὅπως ὁ μαγνήτης τὸ σίδερο.

•

21 Δεκεμβρίου

Χτὲς γιὰ πρώτη φορὰ τὸ φαΐ μας, ρεβύθια τὸ μεσημέρι,

πατάτες γερμανικὲς τὸ βράδυ, εἶχε λάδι. Σχεδὸν τὸ εἴχαμε ξεχάσει. Κάποιος οἰκονόμησε ἕνα κρεμμύδι· τὰ κατάφερα στὴ διανομὴ νὰ πάρω ἕνα κομματάκι ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ φλοῦδι.

Κι' ἄλλος πολιτικὸς καθοδηγητὴς χτὲς τὸ ἀπόγεμμα· Μᾶς μίλησε γιὰ τὴν «κολλεκτιβίστικη» ζωή, μᾶς ὑποσχέθηκε βελτίωση τῆς θέσης μας, κλίβανο γιὰ τὶς ψεῖρες, γιὰ τὰ διακόσια ὅπλα — τόσοι ἔχουμε μαζευτῆ στὸ στρατόπεδο μὲ τὴν ἄφιξη καὶ τῆς δεύτερης ἀποστολῆς ἀπὸ τὸ 'Αγρίνιο — ποὺ ἐστράφηκαν «ἐντάντια» στὸ λαό.

Κι' ἐγὼ συλλογίζουμαι. Δὲν μποροῦσαν νὰ μᾶς στείλουν ἀντὶ τοῦ πολιτικοῦ καθοδηγητή, λίγα κρεμμύδια!

Ζητᾶμε ἀπὸ τὸν στρατοπεδάρχη τὴν ἄδεια νὰ πλύνουμε κάνα μαντῆλι, κάνα πουκάμισο στὸ ρέμμα ποὺ τρέχει καμμιὰ δεκαριὰ μέτρα ἀπ' τὸ σχολεῖο· Ἡ ἄδεια δὲν δίδεται. Ἡ βρῶμα καὶ ἡ ψεῖρα μᾶς φέρνουν σὲ ἀπελπιστικὴ θέση.

Τὰ νέα ἐξακολουθοῦν ν' ἀλληλοχτυπιοῦνται. Συνήθως τὸ πρωῖ εἶναι ἐνθαρρυντικά. Ἄρχισαν διαπραγματεύσεις στὴν 'Αθήνα, θὰ γίνη συμφιλίωση, ἔπαυσαν οἱ ἐχθροπραξίες. Τὸ βράδυ διαψεύδονται. Ὁ ΕΛΑΣ εἶναι νικηφόρος παντοῦ, οἱ 'Εγγλέζοι φεύγουν, ἔπεσε ἡ Κυβέρνησις. 'Απὸ ποῦ ἔρχονται οἱ εἰδήσεις αὐτές; Κανεὶς δὲν ξέρει τὴν πηγή·'Αποφασίζω νὰ βουλώσω τ' αὐτιά μου καὶ νὰ μὴ ἀκούω τίποτα.

Χιονίζει διαρκῶς. Τὸ χιόνι ἔχει φθάσει τοὺς πενῆντα πόντους· Ἕνα ἄσπρο σεντόνι τὰ ἔχει σκεπάσει ὅλα.

'Απὸ ἀκριτομύθεια ἑνὸς ἀντάρτη, μαθαίνω ὅτι τὰ Χριστούγγενα θὰ μᾶς δώσουν ψωμί. Ὥστε ἡ ἐλπίδα μας ὅτι τὴν ἅγια αὐτὴ μέρα θὰ γινόταν κάτι γιὰ μᾶς πρέπει νὰ σβύση· Θὰ περάσουμε καὶ τὶς γιορτὲς καὶ ποιὸς ξέρει πόσο καιρὸ ἀκόμα ἐδῶ ἐπάνω

23 Δεκεμβρίου

Σήμερα μπῆκε μιὰν ἀχτῖνα πολιτισμοῦ καὶ παρηγοριᾶς μέσα στὰ πυκνὰ σκοτάδια τῆς φυλακῆς μας. Δυὸ ἱερεῖς τοῦ Πλατάνου ἦλθαν καὶ μας λειτούργησαν. Παρακολουθοῦμε

τὴν θεία μυσταγωγία μὲ δάκρυα στὰ μάτια. Πολλοὶ μεταλαβαίνουν· ἔχουν τόσο πολὺ νηστέψει. Ὁ νοῦς μας φτερουγίζει μακρυὰ ἐκεῖ κάτω στοὺς δικούς μας ποὺ θὰ μᾶς περιμένουν καὶ ποὺ ἡ ἀπουσία μας τὶς ἅγιες αὐτὲς ἡμέρες θὰ τοὺς εἶναι ἀκόμα πιὰ τραγική.

Τὸ λάδι τελείωσε καὶ ξαναγυρίσαμε πάλι στὰ νερόβραστα ρεβύθια καὶ χωρὶς μπομπότα μάλιστα αὐτὴ τὴν φορά. Φταίει ὁ καιρός· ἡ χιονοθύελλα μαίνεται καὶ οἱ ἀγωγιάτες δὲν τολμοῦν νὰ ξεμυτίσουν ἀπὸ τὸ τζάκι τους. Φαίνεται ὅτι θ' ἀρχίση ἡ πεῖνα ξανά. Σκοτεινιάζει ἀπὸ τὶς 4 καὶ οἱ νύχτες εἶναι ἀτέλειωτες. Ὅσοι μποροῦν καπνίζουν... καπνίζουν. Καὶ οἱ φωτίτσες τῶν τσιγάρων μέσα στὸ πηχτὸ σκοτάδι τοῦ θαλάμου μας, στὴν ἀπόλυτη σιωπή, μοιάζουν σὰν φωσφορισμοὶ ἐπάνω σὲ τάφους...

27 Δεκεμβρίου

Μερικὲς ἡμέρες διακοπῆς στὶς γραμμὲς αὐτές. Χριστούγεννα... ἀναμνήσεις..., δάκρυα... Ὅλα πέρασαν σὰν ἐφιάλτης.

Καινούρια πνοὴ αἰσιοδοξίας. Ὁ Τσῶρτσιλ καὶ ὁ Ἤντεν ἦλθαν στὴν Ἀθήνα. Θὰ λυθῆ τὸ Ἑλληνικὸ ζήτημα; Εἶναι ἡ τελευταία πράξη τοῦ δράματος; Ἐμεῖς πανηγυρίζουμε πάντως τὸ γεγονὸς μὲ καινούργιες ἐλπίδες. Πολλῶν ἡ αἰσιοδοξία φτάνει σὲ παραλήρημα ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπαισιόδοξοι, κι' ἔχουμε ἀπ' αὐτοὺς ὅλων τῶν ἀποχρώσεων, παρασύρονται καὶ γιὰ πρώτη φορὰ ἐλπίζουν. Γενικά, αἰσιόδοξοι καὶ ἀπαισιόδοξοι, ἀρχίζουμε νὰ νοιώθουμε τὸ κεφάλι μας πιὸ στέρεο στοὺς ὤμους μας καὶ γιὰ πρώτη φορὰ δὲν ὀνειρευόμαστε στὸν ὕπνο μας στημένα πολυβόλα κι' ἀντάρτες μὲ κόκκινα καλπάκια στὸ κεφάλι.

29 Δεκεμβρίου

Οἱ ἐπίσημοι ξένοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Οἱ ἀντάρτες

μᾶς τὸ ἀναγγέλλουν προσθέτοντας μὲ καμάρι ὅτι ἐπυροβόλησαν τὸν Τσῶρτσιλ καὶ τὸν ἐτραυμάτισαν σοβαρά. Οἱ ἐχθροπραξίες συνεχίζονται. Μᾶς καταλαμβάνει καινούργια ἀπελπισία. Οἱ ἀπαισιόδοξοι θριαμβεύουν αὐτὴ τὴν φορὰ καὶ παρασύρουν στὴ πτώση τους πολλοὺς αἰσιοδόξους.

Μιὰ διάδοση ποὺ ἐκυκλοφόρησε μὲ ἐπιμονὴ ὅτι ἀπόψε πρόκειται νὰ ἐκτελέσουν τὸν Διοικητὴ τοῦ Τάγματος Ἀσφαλείας Ἀγρινίου ταγματάρχην Γ. Τουλιόπουλον καὶ δέκα ἄλλους μαζὺ μέσα στοὺς ὁποίους καὶ τρεῖς ἀπὸ τὴν Κεφαλλενιά, μᾶς βαστάει ἄϋπνους ὅλη τὴν νύχτα! Μακάβριο ρεβεγιὸν στὶς παραμονὲς τῆς Πρωτοχρονιᾶς. Εὐτυχῶς ἡ νύχτα ξημέρωσεν ἥσυχη.

7 Ἰανουαρίου 1945

Πρωτοχρονιά... Φῶτα... Τί θὰ ποῦν αὐτὲς οἱ λέξεις; τί σημασία ἔχουν;

Θεέ μου! πῶς περνᾶνε οἱ μέρες. Πεῖνα, κρύο, ψεῖρες, σκοτάδια, ἀντάρτες ματοβαμμένοι, μὲ χαντζάρια, ντουφέκια, χειροβομβίδες. Τί ζητάει λοιπὸν ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος, αὐτοὶ κι' ἐμεῖς, ἐδῶ πάνω;

Ἀπὸ μέρες τώρα διαδίδεται ὅτι οἱ ἀντάρτες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σκληραγωγημένοι ὀρεσίβιοι, δὲν μποροῦν ν' ἀντέξουν στὴ παγωνιὰ καὶ στὴ κακουχία τοῦ στρατοπέδου, ὅτι ἔκαναν παράπονα, ὅτι μερικὰ σημάδια ἀνταρσίας (ὑπάρχει ἀνταρσία καὶ στοὺς ἀντάρτες;) παρετηρήθησαν καὶ ὅτι μελετᾶται ἡ μετακίνηση ὁλόκληρου τοῦ στρατοπέδου γιὰ τὸ Ἀγρίνιον.

Εὐτυχῶς ὅτι οἱ ἀντάρτες δὲν ἀντέχουν, γιατὶ ἐμεῖς... ἐμεῖς! καὶ ποιὸς ρωτάει ἐμᾶς τί κάνουμε; Ἄνθρωποι άργοπεθαίνουν ἀπὸ τὸ κρύο, ἀπὸ τὴν πεῖνα, ἀπὸ τὴν ἑλονοσία χωρὶς γιατρό, χωρὶς φάρμακα. Οἱ μισοὶ κραοτύμενοι ἔχουν ψώρα· κρούσματα σταφυλοκοκκιάσεως ἄφθονα. Ἀλλ' αὐτὰ δὲν ἔχουν καμμιὰ σημασία, ἀρκεῖ ὅτι οἱ ἀντάρτες δὲν ἀντέχουν. Εὐτυχῶς!

Πραγματικὰ αὐτὴν τὴν φορὰ οἱ διαδόσεις βγῆκαν σωστές. Τὸ στρατόπεδον φεύγει ξανὰ γιὰ τὸ Ἀγρίνιον.

Χτὲς τὸ πρωῒ ἔφυγε ἡ πρώτη ἀποστολὴ ἀπὸ 86 κρατουμένους. Λένε ὅτι αὐτοὶ ἦταν οἱ πιὸ ἐπικίνδυνοι. Ἐμεῖς ποὺ γινήκαμε τώρα ἐλαφροποινῖτες θὰ φύγουμε αὔριο, μεθαύριο. Ἐπὶ τέλους ἡ περιπέτεια τοῦ Πλατάνου, ποὺ βάστηξε ἕνα μῆνα τώρα, φαίνεται, ὅτι φτάνει στὸ τέρμα της...

III. Μέγαρον Παναγοπούλου καὶ ἕπεται συνέχεια

Ἀγρίνιον 13 Ἰανουαρίου

Ἡ μετακίνηση τοῦ στρατοπέδου καὶ τῶν ὑπολοίπων δηλαδὴ 115 κρατουμένων ποὺ ἔμειναν μετὰ τὴν μεταγωγὴ τῆς πρώτης ἀποστολῆς, ποὺ ἔλεγα στὶς προηγούμενες γραμμές, πραγματοποιήθηκε τὸ πρωῒ τῆς Τρίτης 9 τρέχ.

Πλάτανος, χιόνια, ὅλοι μας, ὁ καθένας μὲ τὸ μπογαλάκι του, σὲ δυάδες. Καὶ γιὰ νὰ συμπληρωθῇ ἡ εἰκόνα τῆς Σιβηρίας, ὁ Καπτὰν-Βούλγαρος μὲ τὸ κοζάκικο καλπάκι του καὶ τὶς μπότες. Δήλωσή του ἐπίσημη : στὸ δρόμο κανεὶς νὰ μὴν ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὶς γραμμὲς γιατὶ οἱ συνοδοὶ ἀντάρτες ἔχουν διαταγὴ νὰ χτυπήσουν στὸ ψαχνό. Στὸ ψαχνό, μὰ μᾶς ἔχει μείνει τέτοιο πρᾶγμα;Ἔχω κάνει τὰ λίγα ροῦχα ποὺ μοῦ μένουν ἕνα ρουλὸ μαζὺ μὲ τὴν κουβέρτα καὶ τὸ ἔχω περάσει στὴ πλάτη μου. Κι' ἀρχίζει ἡ πορεία τῆς ἐπιστροφῆς στὸ Ἀγρίνιο. Γιὰ νὰ μὴ γλυστρᾶμε στὸν πάγο, ἔχουμε ἐξοικονομήσει ἀπὸ ἕνα ραβδί. Στὰ πρῶτα ἑκατὸ βήματα ἀρχίζει νὰ βρέχῃ. Περπατᾶμε ὧρες κι' ὧρες, χωρὶς κανένα σταθμὸ καὶ χωρὶς νὰ σταματήσῃ καθόλου ἡ βροχή.

Γιὰ ν' ἀποφύγουμε τὸν ἀπότομο ἀνήφορο τῆς Ἀρτοτίβας, πλευρίζουμε τὸ βουνὸ ἀπὸ ἄλλα μονοπάτια καὶ μακραίνουμε τὸν δρόμο κατὰ 3 ὧρες. Ἡ ἀγριότης ὅμως τοῦ τοπείου εἶναι ἡ ἴδια. Ἀπότομα βράχια, γκρεμοί, λαγκαδιές, χείμαρροι ποὺ τοὺς διασχίζουμε τσαλαβουτῶντας μέσα στὰ νερά τους. Περπατᾶμε συνεχῶς 9 ὧρες μὲ μιὰ ἡ-

μίωρο στάση κατὰ τὸ μεσημέρι καὶ ἀργὰ κατὰ τὸ σούρουπο φθάνουμε στὸ Κεφαλόβρυσο. Στὴν ἄνοδο οἱ συναγωνιστὲς μας εἶχαν «θερμὴ ὑποδοχή». Τώρα ἐπικρατεῖ σοβαρότης καὶ σιωπή. Τί συμβαίνει ἄραγε;

Ὑπάρχει δυσκολία νὰ ὀργανωθοῦν «αὐθόρμητες ἐκδηλώσεις» ἢ μήπως τὰ δυὸ κάπα καὶ τὸ ἕνα ἒ δὲν κάνουν πιὰ τὸ κουκουέ; Μᾶς ὁδηγοῦν στὴν αἴθουσα ἑνὸς καφφενείου ὅπου πρέπει νὰ περάσουμε τὴν βραδυά μας 115 ἄνθρωποι. Στὰ πλακάκια τοῦ καφφενείου, ἔχουν σχηματισθῆ ρυάκια ἀπὸ τὰ ροῦχα μας καὶ τὶς κουβέρτες ποὺ στάζουν. Πέφτουμε ἐπάνω στὰ νερά, ἀναίσθητοι, πολλοὶ φωνάζουν ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ τὸ κρύο. Ὁ Ταγματάρχης Μ. Σοῦρτος παθαίνει μιὰ προσβολὴ καρδιακὴ καὶ μένει ἀναίσθητος. Ὁ διδάσκαλος Ν. Σταυρόπουλος πρὸ τοῦ Κεφαλόβρυσου ἔχει πέσει σ' ἕνα ποταμάκι στὴ θέση Μπάλτζα καὶ εἶναι μούσκεμμα. Ἀλλὰ κι' ἐμεῖς οἱ ἄλλοι δὲν εἴμαστε καλύτερα.

Οἱ συνοδοί μας φεύγουν γιὰ διάφορα ζεστὰ καταλύματα καὶ ἀντικαθίστανται γιὰ τὴ νυχτερινὴ φρούρησί μας ἀπὸ παλληκάρια τῆς τοπικῆς ΕΠ. Ἔτσι θὰ εἶναι πιὸ φρέσκοι γιὰ τὴν αὐριανὴ πορεία ποὺ μᾶς περιμένει μέχρι τὸ Ἀγρίνι, ἄλλα 40 χιλιόμετρα Αὐτοί... ἐμεῖς δέ; Καὶ ποιὸς ρωτάει γιὰ τὰ 115 παληόσκυλα τὰ πεταμένα μέσα στὰ νερὰ καὶ στὴ σαπίλα; Καὶ ἡ νύχτα φεύγει...

Τὸ πρωῒ στὶς 6 στὰ πόδ' ἡ ἀγωνία συνεχίζεται. Περπατᾶμε, περπατᾶμε καὶ βρέχει διαρκῶς. Οἱ Κεφαλλονῖτες βρίζουν καὶ βλαστημᾶν σάν... Κεφαλλονῖτες καὶ πολλοὶ Ἀγρινιῶτες τοὺς μιμοῦνται. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν συγκινεῖται οὔτε ἔτσι καὶ ἡ βροχὴ ξακολουθεῖ. Περνᾶμε τὴν Γορίτσα, Ντέμι κι' ἄλλα χωριὰ χωρὶς νὰ κάνουμε κανένα σταθμὸ παρὰ τὶς ἀπεγνωσμένες ἐπικλήσεις ἀνθρώπων ποὺ κλαῖνε ἀπὸ τὸν πόνο καὶ τὶς πληγὲς ποὺ ἔχουν στὰ γυμνά τους πόδια, γιατὶ οἱ περισσότεροι περπατᾶνε ξυπόλητοι. Πῶς μποροῦσαν παληοπάπουτσα ν' ἀντέξουν στὶς τόσες πορεῖες, ἀφοῦ τὰ γερὰ τὰ ἔχουν «κληρονομήσει» οἱ συναγωνιστὲς συνοδοί μας;

Ὁ Καπτὰν Βούλγαρος πηγαίνει καβάλλα. Μοῦ κάνει ἐντύπωση γιατὶ νόμιζα ὅτι μόνο στ' Ἀστικὰ καθεστῶτα ὑπάρχουν προνομιοῦχοι.. Τὶς σκέψεις μου αὐτές, μ' ὅλα τὰ χάλια ποὺ ἔχω, ἐκμυστηρεύομαι σὲ κάποιον συναγωνιστὴ φουρὸ ποὺ βαδίζει δίπλα μου καὶ δὲν φαίνεται ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὴν θλιβερὴ δουλειὰ ποὺ κάνει· μ' ἀκούει μὲ προσοχή, φτύνει μὲ ἀηδία πρὸς τὸ μέρος τοῦ καπετάνιου ποὺ πάει καβάλλα καὶ συμπεραίνει :

— «Δὲν πᾶνε στὸ διάολο, οἱ παληοκερατάδες».

Λοιπὸν ὑπάρχουν καὶ ἄνθρωποι ἀνάμεσα στοὺς συναγωνιστές;

Σταματοῦμε ὕστερα ἀπὸ ἕξη ὧρες συνεχῆ πορεία ἔξω ἀπὸ κάποιο χωριὸ ποὺ δὲν μπορῶ νὰ θυμηθῶ. Πολλοὶ χωρικοὶ ἔρχονται μὲ ψωμί, φαγιά, νερό, πορτοκάλλια. Πῶς νὰ μᾶς πλησιάσουν ὅμως; Οἱ συνοδοί μας εἶναι ἀμείλικτοι. Εἴμαστε νηστικοὶ ἀπὸ χτές, καίουμε ἀπὸ τὴν δίψα κι' ὅμως ἡ ἄρνηση τῶν φρουρῶν μας νὰ ἐπιτρέψουν σ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους νὰ μᾶς περιθάλψουν, ἔστω καὶ ἀπὸ ἀνθρωπισμό, μᾶς φαίνεται πολὺ φυσική. Εἴμαστε τόσο συνηθισμένοι. Κάποιος συγκρατούμενος μοῦ προσφέρει ἕνα κομμάτι φλούδας πορτοκαλλιοῦ ποὺ εἶχε μαζέψει ἀπὸ τὸν δρόμο. Εἶναι λασπωμένη. Τὴν καθαρίζω ἀπ' τὰ χώματα μὲ τὸ χέρι μου καὶ τὴν καταβροχθίζω. Τὸ ξεκίνημα γιὰ τὰ ἄλλα 16 χιλιόμετρα ποὺ μᾶς μένουν εἶναι, ὕστερα ἀπὸ τὴν δεκαπεντάλεπτο στάση, φρικωδῶς ἐπίπονο. Κυριολεκτικὰ σερνόμαστε.

Κάποιος πέφτει ἀναίσθητος καταμεσῆς τοῦ δρόμου μὲς τὶς λάσπες. Οἱ ἄλλοι προχωροῦν. Τί ἀπέγινε;

Καὶ βρέχει, βρέχει συνεχῶς..,

Στὰ ἑφτὰ χιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο, συλλογίζουμαι ὅτι κάθε προσπάθεια πιὰ εἶναι περιττή. Θὰ πέσω· τί ἐδῶ, τί ἀλλοῦ· μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει. Ἡ σφυρίχτρα ὅμως τοῦ καβαλλάρη καπετάνιου ποὺ διατάζει λιγόλεπτη στάση γιὰ νὰ ξανασχηματίσουμε τὶς τριάδες ποὺ ἔχουν μισοδιαλυθῆ σώζει τὴν κατάσταση.

Φτάνουμε ἀργά, τὸ βράδυ σχεδόν, στ' Ἀγρίνιο. Κόσμος, κόσμος πολὺς ποὺ οἱ ἀντάρτες μὲ τὰ ὅπλα «προτείνατε» βαστᾶν σὲ ἀπόσπαση, κλαίει στὸ πέρασμά μας.

Μὰ ἔχουμε λοιπὸν τέτοια χάλια;

Σὲ λίγο εἴμαστε πεσμένοι, ἀναίσθητοι, μούσκεμμα, στὸ πάτωμα τῆς καπναποθήκης Παναγόπουλου. Παληὰ λημέρια...

Σήμερα ποὺ γράφω τὶς γραμμὲς αὐτές, Σάββατο, ἀκόμα δὲν μπορῶ νὰ κουνήσω τὰ πόδια μου. Καὶ δὲν εἶμαι ὁ μόνος. Ὅλος ὁ θάλαμος ἔχει μεταβληθῆ σὲ νοσοκομεῖο· ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι ὅτι δὲν ὑπάρχουν οὔτε γιατροί, οὔτε νοσοκόμοι, οὔτε φάρμακα, ἀλλὰ μόνον ἄρρωστοι.

Φαΐ τίποτε. Ζοῦμε ἀπὸ τὴν καλωσύνη διαφόρων Ἀγρινιωτῶν ποὺ μας δίνουν ἀπὸ τὸ φαγητὸ ποὺ λαμβάνουν ἀπὸ τὰ σπίτια τους. Ὁ Γυμνασιάρχης Ε. Θεοδωρόπουλος, ποὺ ἔχει ἀποφυλακιστῆ πρὶν φύγουμε γιὰ τὸν Πλάτανο, κάνει ὅ,τι μπορεῖ γιὰ ν' ἀνακουφίση τὸ ναυάγιο ποὺ εἶμαι. Φαΐ, ψωμί, καπνό, στρῶμα, ροῦχα. Ἄς μποροῦσαν οἱ γραμμὲς αὐτὲς νὰ ἐκφράσουν τὴν τόσο βαθειὰ εὐγνωμοσύνη μου στὸν ἐξαιρετικὸν αὐτὸν ἄνθρωπον...

14 Ἰανουαρίου

Ἡ εἴδησις ὅτι ὑπεγράφη ἀνακωχὴ γίνεται δεκτὴ στὸ στρατόπεδο ὁπωσδήποτε μὲ ἀνακούφιση. Ἀδιάφορο ἂν λαμβάνονται πιὸ σκληρὰ μέτρα εἰς βάρος μας. Τὰ παράθυρα κλείνονται ἀπὸ τὶς 4, ἐγκαθίστανται «βοῦτες» μέσα στὸ θάλαμο, συρματοπλέγματα παντοῦ περιορίζουν τὴν αὐλὴ σὲ λίγα τετραγωνικὰ μέτρα. Οἱ συναγωνιστὲς ἔχουν λυσσάξει· ἡ βλαστήμια καὶ οἱ βιαιοπραγίες στὴν ἡμερησία διάταξη. Ἐπικοινωνία μὲ τὸν ἔξω κόσμο, καμμιά. Στὸν ἔλεγχο γιὰ τὰ φαγητὰ ποὺ ἔρχονται ἀπ' τὶς οἰκογένειες τῶν κρατουμένων, ἀνακατεύεται τὸ γιαοῦρτι, κόβουνται στὴ μέση τ' αὐγά, οἱ κεφτέδες, τὰ πορτοκάλλια, μήπως ὑπάρχουν... μέσα, σημειώματα. Γίνονται ξαφνικὲς

ἔρευνες σωματικὲς καὶ στὰ πράγματά μας μήπως ἀνακαλύψουν τίποτα ὕποπτα χαρτιά. Σὲ μιὰ ἀπ' αὐτὲς οἱ σελίδες τοῦ ἡμερολογίου αὐτοῦ σώζονται καθὼς κι' αὐτὸς ποὺ τὶς γράφει ὡς ἐκ θαύματος. Ὅταν μὲ ἔψαχναν τὶς κρατοῦσα στὰ χέρια μου. Δίνω τὸ παλτό μου σ' ἕνα συγκρατούμενο νὰ κατέβη στὴν αὐλὴ γιὰ σωματικὴ ἀνάγκη καὶ μοῦ τὸ φέρνει γεμᾶτο ἀπὸ σημάδια μὲ ὑποκόπανο ποὺ ἦταν λασπωμένος. Τὸν εἶχαν ἀρχίσει στὶς ὑποκοπανιὲς δυὸ-τρεῖς ἀντάρτες, ἔτσι χωρὶς λόγο, ἴσως γιὰ νὰ γελάσουν. Κι' ὅμως ἡ ἀνακωχὴ ἔχει ὑπογραφῆ. Φαίνεται ὅτι ὁ θρυλικὸς ΕΛΑΣ μετάνοιωσε· δὲν θὰ διώξη πιὰ τοὺς Ἐγγλέζους ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἔδιωξε τοὺς Ἰταλοὺς καὶ τοὺς Γερμανούς.

15 Ἰανουαρίου

Χτὲς τὴν νύχτα, περασμένες οἱ 11 εἴχαμε ἔκτακτο προσκλητήριο. Πολλοὶ ἐπίτες ἦλθαν καὶ πῆραν κρατουμένους γιά.. ἀνάκριση. Τοὺς ἔφεραν μισοπεθαμένους ἀπὸ τὸ ξύλο καὶ τὰ βασανιστήρια. Σήμερα ἄλλοι κρατούμενοι τοὺς παίρνουν κοφτὲς βεντοῦζες. Παρακολουθῶ τὴν θεραπεία αὐτὴ τοῦ ὑπενωματάρχου Ἠλία Γαλάνη. Ὅλη ἡ πλάτη του εἶναι κατάμαυρη ἀπὸ τὶς βουρδουλιές, στὰ μπράτσα του καὶ πόδια πληγὲς καμωμένες μὲ μαχαῖρι. Ἄλλοι ἔχουν φρικώδη ἐγκαύματα ἀπὸ ζέον λάδι. Ἡ ἀνάκρισις στὴν ΕΠ εἶναι ἕνα πρόσχημα, γιὰ νὰ ἐπιβάλλωνται συστηματικὰ βασανιστήρια στοὺς κρατουμένους. Κάποιος ἰσόβιος φοιτητὴς τῆς ἰατρικῆς μὲ γενειάδα κι' ἀντάρτικη πανοπλία ποὺ ποζάρει γιὰ γιατρὸς τοῦ στρατοπέδου, μοῦ εἶπαν ὅτι λέγεται Καραβίας κι' ὅτι εἶναι ἀπὸ τὴν Ἰθάκη, ἐξετάζοντας τοὺς ἄρρωστους τοῦ θαλάμου, περνάει ἀπὸ τὰ κρεββάτια κείνων ποὺ βασανίστηκαν χτὲς τὴν νύχτα στὴν ΕΠ καὶ δὲν σταματάει. Τί διάγνωση νὰ κάνη; Ἴσως νὰ ἦταν κι' αὐτὸς ἕνας ἀπὸ τοὺς βασανιστάς. Ἐπιστημονικώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

16 'Ιανουαρίου

Τὸ μεσονύχτιο προσκλητήριο συνεχίζεται. Βασανίστηκαν φρικωδῶς αὐτὴν τὴν φορὰ οἱ Ταγματάρχαι Γ. Τουλιόπουλος, 'Αριστείδης 'Αρσένης καὶ Γεώργιος Παυλῆς, ὁ γιατρὸς Ι. Μπαϊμπᾶς, ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Γεωργόπουλος, ὁ ἐπιθεωρητὴς Δημοτικῆς 'Εκπαιδεύσεως Παύλου Δημήτριος, ὁ Κουτσικάκης Νικόλαος ἔμπορος κ.ἄ.

Εἶναι ὅλοι τους ἀναίσθητοι στὰ κρεββάτια τους. Θὰ συνεχ,στῆ αὐτὸ τὸ μαρτύριον; Τὸ στρατόπεδον περνάει ἀγωνιώδεις στιγμές· κανένας δὲν κοιμᾶται· ὅλοι περιμένουν τὴν σειρά τους.

23 'Ιανουαρίου

"Εχουμε τώρα συγκεντρωθῆ καὶ στοὺς δυὸ θαλάμους ἄνω τῶν 300 κρατουμένων γιατὶ ἦλθαν ἀπὸ μέρες τώρα καὶ οἱ κρατούμενοι στὸ στρατόπεδο τῆς Δερβένιστας μὲ τὸν πολὺν Χαράλαμπον ὁ ὁποῖος καὶ ἀνέλαβε τὰ ὑψηλά του καθήκοντα· ἔχει, βλέπετε, ἀποκτήσει εἰδικότητα. Στὸ πρωϊνὸ προσκλητήριο ἀφοῦ μας βλαστήμησε κάμποσες κοινωνίες, σταυρούς, παναγίες, κατέληξε:

— «Ν' ἀνοῖξτε τὰ στραβά σας, παληοτόμαρα, γιατὶ ἐδῶ μέσα δὲν θὰ γίνη "Αρτση Μπούρτση καὶ Λουλᾶς!»

'Εστάθη ἀδύνατον νὰ ἐξιχνιάσω, κανένας δὲν μπόρεσε νὰ μοῦ ἐξηγήση, τί σημασία ἔχουν οἱ τρεῖς μυστηριώδεις αὐτὲς λέξεις. Μήπως στὴ καινούργια γλῶσσα ποὺ ἤθελε νὰ ἐπιβάλη τὸ τραγικὸ 'Εάμ στὸ δυστυχισμένο αὐτὸ τόπο, κοντὰ στὰ «πλέρια», «ἐνάντια», «κολλεκτιβίστικα», «φράξιες», «ἀντίστασης» κι' ἄλλα λουκάνικα, πρέπει νὰ προσθέσουμε καὶ τὶς πάρα πάνω τρεῖς λέξεις; Πολὺ πιθανόν.

Ζοῦμε τὶς τελευταῖες αὐτὲς μέρες σὲ μιὰ ὑπερένταση καταπληκτική. Τί γίνεται στὴν 'Αθήνα; Τὸ τοπικὸ λαχανόφυλλο, οὐρλιάζει, ἀπειλεῖ Θεοὺς καὶ Δαίμονας. Οἱ ὑ-

ψηλοὶ κύκλοι τοῦ κουκουὲ 'Αγρινίου ἑτοιμάζουν ἐπιστράτευση. Γιὰ τὴν Κεφαλλονιὰ καθώρισαν ὅτι πρέπει νὰ δώση 500 ἀντάρτες. Δὲν ξέρουν φαίνεται ὅτι ἐκεῖ πέρα ζήτημα εἶναι ἂν ὅλοι οἱ κουκουέδες μὲ τὶς γυναῖκες τους, τὰ παιδιά τους καὶ τὰ σκυλιά τους ἀκόμα, φτάνουν στὸν ἀριθμὸ αὐτό. Κατασκευάζουν «παλλαϊκὰ» συλλαλητήρια στὰ ὁποῖα μὲ δυσκολία μαζεύονται καμμιὰ πενηνταριὰ κατεργαρέοι, μ' ὅλο τὸ δόλωμα ποὺ μεταχειρίζονται ὅτι θὰ μοιράσουν τρόφιμα, γιὰ νὰ τραβήξουν κόσμο. 'Αλλεπάλληλα ψηφίσματα διαμαρτυρίας στοὺς 'Αμερικάνους, στοὺς Ρώσσους, στοὺς.., κι' ἐγὼ δὲν ξέρω ποῦ, μαγειρεύονται στὴ σιγανὴ φωτιὰ τῆς ἀδιαντροπιας καὶ καταβροχθίζονται ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς μαγείρους.

25 'Ιανουαρίου ἀπόγευμα ὥρα 3.30'

Μιὰ εἴδηση συγκλονιστικὴ προκαλεῖ θυελλώδεις συζητήσεις στὸ στρατόπεδο. Σὲ μισὴ ὥρα συνέρχονται στὴν 'Αθήνα οἱ ἀντιπρόσωποι Κυβερνήσεως καὶ Έὰμ σὲ σύσκεψη ἀπὸ τὴν ὁποίαν θα κριθῆ ἡ εἰρήνευσις τῆς χώρας καὶ ἡ τύχη ἡ δική μας. Ὅλες οἱ μιζέριες τῆς ζωῆς μας ξεχνιοῦνται· κανένας δὲν θυμᾶται ὅτι δὲν ἔχουμε δυὸ μέρες συσσίτιο, ὅτι μᾶς ἔδιωξαν μὲ τὶς ὑποκοπανιὲς ἀπὸ τὴν αὐλὴ καὶ μᾶς ἔκλεισαν ὅλη τὴν ἡμέρα στὸ θάλαμο ἐπειδὴ κάποιος κρατούμενος ἔκανε ἕνα φιλικὸ νεῦμα τῆς γυναίκας του ποὺ περνοῦσε τριάντα μέτρα μακρυὰ στὸ δρόμο, ὅτι σήμερα δὲν ἔχουμε οὔτε μπομπότα. Τί θὰ βγῆ ἀπὸ τὴν συνδιάσκεψη αὐτή; αὐτὸ εἶναι τὸ φλέγον ζήτημα. Θὰ γλυτώσουμε ποτὲ ἀπὸ τὰ νύχια τῶν δημίων μας; Οἱ ἀπαισιόδοξοι μόνο ποὺ δὲν ἔρχονται στὰ χέρια μὲ τοὺς αἰσιόδοξους. Οἱ πρῶτοι ἐπιμένουν ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ γίνη καμμιὰ συνεννόησις μὲ ἀνθρώπους τῶν ὁποίων ἐπανειλημμένως ἔχουμε δοκιμάσει τὴν κακὴ πίστη, τὰ σύμφωνα καὶ τοὺς λόγους τιμῆς. Ἔχουν ἄδικο; Οἱ δεύτεροι εἶναι διαλλακτικώτεροι· προβλέπουν ἀμοιβαῖες ὑποχωρή-

σεις, συμβιβασμούς, ειρήνευση. Ἔχουν δίκηο αὐτοί; Τὸ μέλλον θὰ τὸ ἀποδείξη. Ὁ μόνος ποὺ παραμένει Ὀλύμπιος, γαλήνιος καὶ ἀτάραχος εἶναι ὁ Δήμαρχος Χ. Εὐαγγελᾶτος. Μέσα στὸν κυκεῶνα τῶν ἀντεγκλήσεων ἀκούεται ἡ φωνή του ποὺ ἄφησε τὸ παληὸ μοτίβο «ὅλα τὰ ζητήματα» καὶ φωνάζει τώρα στεντορείως: «Μπάλτζα!» Ἐπαναλαμβάνουν τὴν μυστηριώδη λέξη στὴν ἀρχὴ λίγοι, ὕστερα περισσότεροι καὶ στὸ τέλος οὐρλιάζει ὅλος ὁ θάλαμος: «Μπάλτζα»! Εἶναι τὸ ποταμάκι ποὺ ἔπεσε μέσα ὁ διδάσκαλος Ν. Σταυρόπουλος ὅταν ἐρχόμαστε ἀπὸ τὸν Πλάτανο. Ὁ Εὐαγγελᾶτος δὲν χάνει ποτὲ τὸ κέφι του.

Πάντως εἴμαστε ὅλοι σύμφωνοι ὅτι τὰ βάσανά μας δὲν πρόκειται νὰ πάρουν σύντομο τέλος. Καταλαβαίνουμε ὅτι χρειάζεται ὑπομονὴ ἀκόμα, ὑπομονὴ μεγάλη.

28 Ἰανουαρίου

Σήμερα μᾶς μαγείρεψαν μπιζέλια. Ἐπάνω στὸ καζάνι στρῶμα ὁλόκληρο ἀπὸ μαμούδια μ' ὅλη τὴν καλή μας διάθεση εἶναι ἀδύνατο νὰ φαγωθοῦν τόσο τὰ μπιζέλια ὅσον καὶ τὰ μαμούδια.

Τὸ Ἀγγλικὸ ἀεροπλᾶνο περνάει ταχτικὰ πάνω ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο καὶ ρίχνει προκηρύξεις. Κατορθώνουμε καὶ διαβάζουμε μερικὲς ποὺ μπαίνουν στὸ στρατόπεδο μὲ χίλια βάσανα καὶ συνδυασμοὺς γιατὶ οἱ ἀντάρτες πάσχουν ἀπὸ προκηρυξοφοβία. Τὶς κυνηγάνε σὰν νὰ εἶναι ὁ χειρότερος ἐχτρός των κι' ὅποιος φωραθῆ νὰ τὶς διαβάζη πηγαίνει κατ' εὐθεῖαν γιὰ τὸ ὑπόγειο καὶ δοκιμάζει ὄχι λίγες ὑποκοπανιές. Εἶναι ἀνάγκη γι' αὐτοὺς νὰ μὴ μάθουμε τὴν ἀλήθεια θὰ ἔπαυε ὅμως κι' αὐτὸ νὰ ἦταν ἀλήθεια; Στὴ χθεσινὴ προκήρυξη διαβάζουμε τὶς προγραμματικὲς δηλώσεις τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως στρατηγοῦ Πλαστήρα καὶ τὴν ἀποκήρυξη τοῦ Ἐὰμ ἀπὸ τὸ σοσιαλιστικὸ καὶ δημοκρατικὸ κόμμα. Ὅπου ἡ φτώχεια ἐκεῖ καὶ ἡ γκρίνια.

Συγκρατούμενοί μας Ἀγρινιῶτες μαθαίνουν ἀπὸ τὶς οἰκογένειές τους — πῶς ἔρχονται τὰ νέα αὐτὰ στὴ φυλακή; — ὅτι ἔξω ἐπικρατεῖ φοβερὸς λιμός. Οἱ ἀντάρτες ἄρχισαν συστηματικὸ πλιάτσικο σὲ σπίτια καὶ μαγαζιά. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀλληλεγγύης ἀπογυμνώνονται οἰκογένειες, τοὺς ἀφαιρεῖται τὸ στάρι, τὸ καλαμπόκι, κάθε φαγώσιμο καὶ μή.

Ὁ στρατηγός (;) Τζαβέλλας, βγάνει λόγο στὴ πλατεῖα Ἀγρινίου, προσπαθεῖ νὰ συγκινήση τὰ πλήθη γιὰ μιὰ νέα ἀντίσταση κι' ἀκούονται φωνές: «Θέλουμε ψωμί! Πεινᾶμε!»

31 Ἰανουαρίου

Κάνει ἕνα ψιλὸ διαπεραστικὸ κρύο ποὺ μᾶς παγώνει τὰ κόκκαλα. Περνᾶμε σχεδὸν ὅλες τὶς μέρες ξαπλωμένοι στὶς ψειριασμένες κουβέρτες. Καὶ τὶς νύχτες;

Μέσα σὲ τρεῖς μέρες ποὺ πέρασαν μᾶς μαγείρεψαν μιὰ φορὰ κάτι τρίμματα ἀπὸ Γερμανικὲς πατάτες· τρίβουμε μέσα καὶ τὰ πενῆντα δράμια τῆς χωματομπομπότας καὶ κάνουμε ἕνα μῖγμα ἀηδὲς ποὺ τὸ ἐπονομάζουμε «παπάρα». Ἡ πεῖνα μᾶς ἀναγκάζει καὶ τὸ τρῶμε.

Πᾶμε τώρα στοὺς 5 μῆνες φυλακισμένοι, χωρὶς νὰ ἔχουμε καμμιὰ ἐπικοινωνία μὲ τὸν ἔξω κόσμο, χωρὶς νὰ ξέρουμε καθόλου τί γίνονται οἱ οἰκογένειές μας μὲ τὶς ὁποῖες δὲν μᾶς ἐπιτρέπεται καμμιὰ ἀλληλογραφία. Συλλογιζόμαστε πολλὲς φορὲς γιατὶ δὲν μᾶς δικάζουν τὰ περίφημα λαϊκά τους δικαστήρια ποὺ ἐδῶ στὸ Ἀγρίνιο ἔχουν καταρτισθῆ μὲ κάθε ἐπιμέλεια καὶ μὲ πρόεδρο ἕνα καρβουνιάρη.

5 Φεβρουαρίου

Ὁ κουτσοφλέβαρος μπῆκε μὲ τὶς καλές του. Μᾶς κάνει ἐξαιρετικὲς λιακάδες ποὺ ἀλλοίμονον μόνο τὶς

διαισθανόμεθα γιατὶ οἱ λυσσασμένοι φρουροί μας ἔχουν κλειστὰ τὰ παράθυρα ἀπὸ τὸ πρωΐ.

Κι' ὅμως τὰ νέα φέρνουν ὡς ἐπικειμένη τὴν λύση τοῦ δράματος· Οἱ διαπραγματεύσεις ποὺ ἄρχισαν τὰ μεσάνυχτα τῆς Παρασκευῆς στὴ Βάρκιζα συνεχίζονται μὲ μεγάλη διαλλακτικότητα. Γιατὶ λοιπὸν νὰ εἶναι τόσο ἀμείλιχτοι οἱ ἀντάρτες; Πολλὲς φῆμες κυκλοφοροῦν ὅτι δὲν ἔχουν σκοπὸ νὰ παραδώσουν τὰ ὅπλα, ἐδῶ τοὐλάχιστον στὸ 'Αγρίνιο, ὅτι διάφοροι καπετανέοι θὰ πάρουν τὰ βουνά, ὅτι μᾶς ἑτοιμάζουν κι' ἄλλη πορεία γιὰ τὴν "Ηπειρο καὶ κατόπιν γιὰ τὴν 'Αλβανία. Οἱ εἰδήσεις αὐτὲς ποὺ ἀλληλοσυγκρούονται, τὸ ἀπότομο πέσιμο ἀπὸ τὴν αἰσιοδοξία στὴν ἀπαισιοδοξία, μᾶς ἔχουν δώσει τόσο πολὺ στὰ νεῦρα ποὺ προκαλεῖ σὲ πολλοὺς σοβαρὸ ψυχικὸ κλονισμό. Ὁ δικηγόρος 'Ιωάννης Μακρῆς ποὺ ἡ ἀρρώστεια καὶ οἱ ταλαιπωρίες ἔχουν πολὺ καταβάλει ὑφίσταται ἄμεση τὴν ἐπίδραση· μὲ καλεῖ γιὰ νὰ μοῦ ὑπαγορεύση τὴν διαθήκη του· εἶναι βέβαιος ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἐπιζήση.

Μὲ χίλιες προσπάθειες κατορθώνω νὰ ἐπιβάλω στὸν ἑαυτό μου κάποια ψυχραιμία.

Στὸ σημερινὸ προσκλητήριο μπροστὰ σ' ὅλους τοὺς κρατουμένους ποὺ εἶχαν «σφαλίσει» τριάδες (ἔτσι λένε στὸ μοντέρνο στρατὸ ποὺ ἔχουν κάνει οἱ ἀντάρτες) ὁ ἀρχιφύλακας φωνάζει ἐπιδεικτικὰ τὸν Ταγματάρχη Γ. Τουλιόπουλον καὶ τὸν ὑπολοχαγὸ Χ. Βαρδάλλον νὰ φέρουν τὶς βοῦτες ἀπ' τὰ ἀποχωρητήρια στὸ θάλαμο. Ὅλοι καταλαβαίνουμε γιατὶ αὐτὴ ἡ «προτίμησις». Οἱ δήμιοί μας νομίζουν ὅτι μὲ αὐτὰ τὰ μέσα μπορεῖ νὰ μᾶς ταπεινώσουν.

10 Φεβρουαρίου

Προχτὲς ἔρευνα ξαφνικὴ μέσα στὸ θάλαμο. Μᾶς ψάχνουν μὲ σχολαστικὴ λεπτομέρεια καὶ μᾶς καὶ τὰ πράγματά μας· Σὲ πολλοὺς βγάζουν καὶ τὰ παπούτσια. Τὸ

πιὸ μικρὸ γραμμένο χαρτάκι διαβάζεται μὲ μεγάλη προσοχή, ἀλλ' αὐτὴ τὴ φορὰ οἱ σελίδες τοῦ ἡμερολογίου μου εἶναι ἐξασφαλισμένες. Ἀπὸ μέρες τώρα τὶς ἔχω ράψει σὲ διάφορα σημεῖα τῶν ρούχων μου, φύλλα-φύλλα κι' ἡ ἀνεύρεσή τους εἶναι λίγο δύσκολη. Τί ζητοῦν νὰ βροῦν μὲ τὴν ἔρευνα αὐτή; Ὑποθέτω ὅτι πρόκειται περὶ πλιατσικολογήματος γιατὶ ἐξαφανίζονται διάφορα πράγματα τῶν κρατουμένων.

Τὸ συσσίτιο ἀπὸ μέρες τώρα ἔχει καταργηθῆ τελείως. Φαίνεται ὅτι τὰ γερμανικὰ τρόφιμα μὲ τὰ ὁποῖα τρ φοδοτοῦντο μέχρι στιγμῆς οἱ συναγωνιστὲς τέλειωσαν κι' ἀσφαλῶς τὰ πλιάτσικα ποὺ κάνουν στὸ Ἀγρίνιο καὶ στὰ γύρω χωριὰ δὲν τὰ προορίζουν γιὰ μᾶς. Ζοῦμε κυριολεχτικὰ ἀπὸ ἐλεημοσύνη ὅσοι εἴμαστε μακρυὰ ἀπὸ τὰ σπίτια μας. Καὶ δὲν εἴμαστε λίγοι. Ἑκατὸ περίπου κρατούμενοι εἶναι ἀπὸ τὴν Καφαλλονιά, ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, τὴν Ναύπακτο, τὸ Μεσολόγγι κι' ἀπὸ μακρυνὰ χωριά.

Ὁ πόλεμος τῶν νεύρων μὲ τὶς ἀντίθετες εἰδήσεις καὶ διαδόσεις συνεχίζεται ἀμείλιχτος. Ὑπογράφτηκε τὸ σύμφωνο τῆς Βάρκιζας; Θὰ ὑπογραφτῆ ἢ ὄχι; Θὰ τελειώσουμε καμμιὰ φορά;

Ὤ! ἂς μπορούσαμε νὰ εἴχαμε κάποιο φῶς, κάποια εἴδηση σίγουρη.

11 Φεβρουαρίου

Συνεχίζεται ἡ ἀγωνία τῶν τελευταίων ἡμερῶν. Εἰδήσεις ἀλληλοσυγκρουόμεναι κι' ἡ ποθητὴ λύση ἀκόμα. Ἐπιβάτης ποὺ ἦλθεν ἀπὸ τ' Ἀργοστόλι μᾶς πληροφορεῖ ὅτι οἱ δικοί μας εἶναι ὅλοι καλὰ ἐκεῖ κάτω· εἶναι τὰ πρῶτα νέα ποὺ λαμβάνομεν ἀπὸ τὰς οἰκογενείας μας μέσα σὲ 3 ½ μῆνες ποὺ εἴμαστε στὴν ἐξορία Λένε ὅτι ἐπίκειται ἡ ὑπογραφὴ τοῦ συμφώνου τῆς Βάρκιζας. Ἀρχίζει ἡ ὑπομονή μας νὰ ἐξαντλεῖται. Μετὰ τὸ σημερινὸ ἐπεισόδιο ποὺ ἡ φρουρὰ ἐχτύπησε μερικοὺς κρατούμενους ποὺ

ἁπλώθηκαν λίγο στὴν αὐλὴ γιὰ νὰ λιαστοῦν, ἀποφασίζω νὰ μένω διαρκῶς κλεισμένος στὸ θάλαμο.

13 Φεβρουαρίου

Χτὲς μ' ἔκτακτο παράρτημα ἡ τοπικὴ ἑβδομαδιαία κομμουνιστικὴ ἐφημερίδα «Πρωτοπόρος» πληροφορεῖ ὅτι τὸ σύμφωνο ὑπογράφτηκε στὴ Βάρκιζα. Δὲν ξέρουμε ἀκόμα τοὺς ὅρους οὔτε ποιὰ θὰ εἶναι ἡ θέση ἡ δική μας, ἀλλὰ ἡ εἴδηση αὐτὴ μονάχα μᾶς κάνει ἔξαλλους ἀπὸ χαρά. Φαίνεται ὅτι αὐτὴ τὴν φορὰ τελειώνουμε ὁριστικά. Οἱ ἀπαισιόδοξοι ὑπερβαίνουν σὲ αἰσιοδοξία τοὺς αἰσιόδοξους κι' ἐνῷ χθὲς στοιχηματοῦσαν ὅτι θὰ εἴμαστε ἐδῶ καὶ τὸ Πάσχα, σήμερα προβλέπουν τὴν ἄμεσο ἀπελευθέρωσή μας. Τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ μᾶς, ζήτημα εἶναι, ἂν εἴμαστε καλὰ στὰ μυαλά μας. Τὸ στρατόπεδο κοντεύει νὰ μεταβληθῆ σέ... φρενοκομεῖο. Ὑπάρχει φόβος ἡ χαρὰ νὰ σκοτώση πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τόσα βάσανα, τόσες ταλαιπωρίες, τόσοι κίνδυνοι δὲν ἴσχυσαν νὰ τοὺς συντρίψουν.

17 Φεβρουαρίου

Ἡ τοπικὴ ΕΠ ἀρχίζει τὶς ἀπολύσεις κρατουμένων· Χτὲς καὶ σήμερα ἀπολύθηκαν 25 κρατούμενοι συνολικά, οἱ περισσότεροι τσολιάδες τοῦ πρώην τάγματος ἀσφαλείας Ἀγρινίου.

Ὕστερα ἀπὸ φυλάκιση τόσων μηνῶν καὶ τὶς τόσες ταλαιπωρίες οἱ «δοσίλογοι», ἐθνοπροδότες, γερμανοράλληδες, γλυξμπούργηδες καὶ καμμιὰ δεκαπενταριὰ ἀκόμα ἄλλα ἐπίθετα ἀπολύονται χωρὶς μεγαλύτερες διατυπώσεις.

— «Ὅσοι ἀκοῦνε τὰ ὀνόματά τους, νὰ παίρνουν τὰ πράγματά τους καὶ νὰ φεύγουν».

Εἶναι ἀθῶοι οἱ ἄνθρωποι αὐτοί; Γιατὶ λοιπὸν ἡ πο-

λύμηνη κράτητή τους; Εἶναι ἔνοχοι; Γιατὶ ἀπολύονται τότε, χωρὶς κάποια διαδικασία, κάποια δίκη, κάποια ἀνάκριση; Τὸ σύμφωνο τῆς Βάρκιζας δὲν προβλέπει νὰ παραδοθοῦν ὅλοι οἱ «δοσίλογοι» στὴ Κυβέρνησι γιὰ νὰ δικαστοῦν; Λένε ὅτι πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀπολυομένους ὑποχρεώνουν πρῶτα νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν ΕΠ κι' ἐκεῖ τοὺς βάζουν, ἀντὶ τῆς ἐλευθερίας ποὺ τοὺς προσφέρουν, νὰ ὑπογράψουν ψεύτικες καταθέσεις ἐναντίον ἄλλων κρατουμένων μὲ τοὺς ὁποίους ἔχουν «προσωπικὲς ὑποθέσεις» οἱ διάφοροι καπετανέοι. Εἶναι πολὺ πιθανὸν αὐτὸ διότι ἐναντίον τῶν περισσοτέρων κρατουμένων δὲν ὑπάρχει καμμιὰ δικογραφία, καμμιὰ προανάκριση, κανένα στοιχεῖον ἐνοχῆς. Καὶ πρέπει γιὰ νὰ εἴμαστε ἐν τάξει μὲ τὸ σύμφωνον τῆς Βάρκιζας νὰ χαλκευτοῦν κατηγορίες, νὰ «κατασκευαστοῦν» δικογραφίες, γιατὶ χωρὶς αὐτὲς πῶς θὰ παραδοθοῦν γιὰ νὰ δικαστοῦν οἱ δοσίλογοι, μοναδικὴ φροντίδα καὶ μέλημα τοῦ ΕΑΜ κατὰ τὴν τριετῆ αἱματηρὴ ἱστορία του.

18 Φεβρουαρίου

Χτὲς πληροφορηθήκαμε ἀπὸ ἀκριτόμυθους ἀντάρτες, ὑπάρχουν πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ μᾶς μεταδίδουν τώρα τελευταῖα διάφορα νέα γιὰ νὰ πετύχουν κανένα μεζεδάκι ἀπὸ εὐκαταστάτους κρατουμένους ἢ ἁπλῶς ἕνα τσιγάρο, ὅτι πρόκειται νὰ μας πᾶνε στὴν Κεφαλλονιά. Καθὼς ἦταν ἑπόμενο ἡ εἴδησις αὐτὴ ἀναστάτωσε τοὺς 21, ὅπως μᾶς φωνάζουν ἐδῶ χάριν συντομίας. Ἀρχίσαμε τὶς προετοιμασίες μας πυρετωδῶς γιὰ τὸ ταξίδι τῆς ἐπιστροφῆς. Δυστυχῶς ἡ πληροφορία ἀποδείχτηκε ἀργότερα ἀβάσιμη ἢ τοὐλάχιστον πρόωρη.

Κάποιος συγκρατούμενός μας ἔκανε αἱμόπτυση σήμερα καὶ λιποθύμησε ἐπανειλημμένως.

Ὁ γιατρὸς λέει ὅτι εἶναι προφυματικός. Διαλογίζουμαι πόσοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ποὺ εἶναι τριγύρω

μου δὲν θἄχουν τὸν ὀργανισμὸ σοβαρὰ κλονισμένο ὕστερα ἀπὸ τόσες ταλαιπωρίες, ἀδιάφορα ἂν τώρα δίνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι στέκονται γερὰ στὰ πόδια τους.

Τὰ νέα ἐξελίσσονται ὁμαλά. Στὴ σημερινὴ «Φωνὴ τοῦ λαοῦ» οἱ συναγωνιστὲς Σαράφης καὶ Κλάρας κάνουν τὸν ἐπικήδειο τοῦ θρυλικοῦ ΕΛΑΣ. Στὴ πραγματικότητα θὰ παραδώσουν ποτὲ τὰ ὅπλα; Ἔχω τὴν ἰδέα ὅτι γιὰ πολλὰ χρόνια οἱ ληστοσυμμορίες ποὺ θὰ σχηματιστοῦν ἀπὸ τοὺς «ἐλευθερωτές» αὐτοὺς τοῦ γλυκοῦ νεροῦ, θὰ λυμαίνωνται τὴν Πατρίδα μας (*)

Οἱ ἀποφυλακίσεις συνεχίζονται ἀλλὰ μὲ πολὺ βραδὺ ρυθμό. Τ' ἀπόγευμα ἐκυκλοφόρησεν ἐπίμονα ἡ φήμη ὅτι πρόκειται ν' ἀπολύσουν 159 κρατουμένους μαζύ. Λιγάκι ὑπερβολικὸς ὁ ἀριθμός· φαίνεται ὅμως ὅτι προτιμοῦν ν' ἀπολύουν, εἶναι πιὸ εὔκολο, παρὰ νὰ κατασκευάζουν δικογραφίες. Τὴν πολλὴ δουλειὰ τὴν συχαίνονται οἱ ἀντάρτες καὶ τὴν ἀποφεύγουν ὅπως ὁ διάολος τὸ λιβάνι. Ἔπειτα γιατὶ ἔκαναν τὴν ἐπανάσταση, γιὰ νὰ δουλεύουν; Δουλειὰ καὶ μόχθους ἔχει μόνο τὸ παληοαστικὸ καθεστώς. Στὸ καινούργιο κράτος ποὺ θὰ ἔχτιζαν μὲ αἷμα καὶ κόκκαλα θὰ ὑπῆρχε ραχατλῆκι αἰώνιο, φαγοπότι κι' ὄμορφες συναγωνίστριες...

9 Φεβρουαρίου

Ἡμέρα ἀξιοσημείωτη σήμερα. Γράφω μέσα σ' ἕνα κυκεῶνα φωνῶν, κραυγῶν, τραγουδιῶν, χαρμοσύνων καὶ ζωηροτάτων ἐκδηλώσεων. Γίνονται ἀθρόες ἀπολύσεις. Πρῶτα, πρῶτα μᾶς διέταξαν ἐμᾶς τοὺς 21 νὰ ἑτοιμαστοῦμε ἀμέσως γιὰ ἀναχώρηση. Γιὰ ποῦ; Δὲν ξέρουμε ἀκόμα· πάντως ὑποθέτουμε γιὰ τὴν Κεφαλλονιά. Σὲ πέντε λεπτὰ εἴμαστε ἕτοιμοι, αὐτὴ τὴν φορὰ χωρὶς βλαστήμιες καὶ

---

*) Τὰ κατοπινὰ γεγονότα ἐδικαίωσαν ἀπολύτως τὶς τότε προβλέψεις μου. Σήμερα οἱ συναγωνιστὲς συνεχίζουν ἔνδοξα τὰς παραδόσεις τοῦ Νταβέλη τοῦ Σκαρτσώρα τοῦ Ντελῆ καὶ τῶν ἄλλων ἡρώων τοῦ Πανθέου τῶν Λῃστῶν τῆς Ἑλλάδος.

βουρδουλιές. Ἀρχίζουν οἱ ἀποχαιρετισμοὶ μὲ τοὺς συντρόφους τῆς δυστυχίας. Μᾶς συγκινοῦν μέχρι δακρύων αἱ ζωηραὶ ἐκδηλώσεις τῆς συμπαθείας τους. Γνωστοὶ καὶ φίλοι, ὅλοι σὰν ἀδέλφια, μᾶς σφίγγουν τὸ χέρι, μᾶς ἀγκαλιάζουν, μᾶς φιλοῦν. Τέσσερεις μῆνες κοινῆς ἀγωνίας, κοινῶν βασάνων καὶ κινδύνων μᾶς ἔχουν συνδέσει κάτι περισσότερο κι' ἀπ' ἀδέλφια.

20 Φεβρουαρίου

Ταξιδεύουμε. Γράφω τὶς γραμμὲς αὐτές, φανερὰ πιὰ μπρὸς στοὺς ἀντάρτες συνοδούς μας, μέσα στὸ τραῖνο ποὺ μᾶς πηγαίνει γιὰ τὸ Μεσολόγγι. Χτὲς ἀναβλήθηκε ἡ μεταγωγή μας ποὺ ἐπρόκειτο νὰ γίνη μὲ κάποιο φορτηγὸ αὐτοκίνητο ἐλλείψει σωφὲρ καὶ σήμερα φεύγουμε μὲ τὸ τραῖνο. Ἔχουμε τὴν ἐντύπωση πιά, ὅλοι, ὅτι τὰ βάσανά μας παίρνουν ἕνα τέλος. Εἴμαστε μεθυσμένοι ἀπὸ χίλια συναισθήματα ποὺ πλημμυρίζουν τὴν ψυχή μας. Τί νὰ γράψω περισσότερο; Γυρίζουμε στὴ Κεφαλλονιά!!

21 Φεβρουαρίου, Μεσολόγγι

Ἡ ἱερὰ πόλις δίνει τὴν ἐντύπωσιν στρατοπέδου ἐν διαλύσει. Ἀντάρτες πηγαινοέρχονται παντοῦ γιὰ νὰ παραδώσουν τὸν ὁπλισμό τους. Οἱ συνοδοὶ μᾶς ὁδηγοῦν στὸ οἴκημα τῆς τοπικῆς ΕΠ ὅπου θὰ παραμείνουμε ἕως ὅτου ἑτοιμαστῆ τὸ καΐκι ποὺ θὰ μᾶς πάρη. Ἐκεῖ μοῦ δίνεται ἡ εὐκαιρία νὰ μιλήσω μὲ μερικοὺς ἀπολυομένους ἀντάρτες. Οἱ περισσότεροι ἔχουν ἐπιστρατευθῆ διὰ τῆς βίας ἀπ' τὰ χωριά τους καὶ τώρα πετᾶνε τὰ ὅπλα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀτιμάσει μέσα σ' ἀδελφικὸ αἷμα, μὲ τὴν μεγαλείτερη εὐχαρίστηση. Οἱ φρουροί μας δὲν ἔχουν πιὰ τὴν βάρβαρη συμπεριφορὰ στὴν ὁποίαν μᾶς ἔχουν συνηθίσει τόσους μῆνες τώρα, ἀνεκάλυψαν ἔστω καὶ καθυστερημένα ὅτι εἴμαστε κι' ἐμεῖς ἄνθρωποι. Οἱ ἐπίτες Μεσολογγίου στὰ κρεββάτια

τῶν ὁποίων καθόμαστε, μᾶς ρωτοῦν μὲ κάθε τρόπο καὶ λεπτότητα, ἔτσι γιὰ νὰ μὴ μᾶς προσβάλουν, ἂν ἔχουμε ψεῖρες· Διαμαρτυρόμεθα μ' ὅλη μας τὴν ψυχή. 'Εμεῖς τέτοιο πρᾶγμα; Θεὸς φυλάξοι!

Δυστυχῶς ὁ καιρὸς εἶναι ἄθλιος. Φυσάει ἕνας παγωμένος γρεγολεβάντες, ἔχει θάλασσα καὶ τὸ καΐκι εἶναι ἀδύνατο νὰ ταξιδέψη γιὰ σήμερα τοὐλάχιστο. Ὑποχρεωτικὰ λοιπὸν θὰ μείνουμε ἀπόψε στὸ Μεσολόγγι. Γίνεται κουβέντα νὰ μας ὁδηγήσουν στὴ φυλακή. 'Εξανιστάμεθα. Στὴ φυλακή, νὰ γεμίσουμε ψεῖρες; Κατορθώνουμε νὰ τοὺς πείσουμε νὰ βρεθῆ ἄλλο ἄσυλο καταλληλότερο νὰ περάσουμε τὴν βραδυά. Μας ὁδηγοῦν στὸ οἴκημα τῆς πρώην Διοικήσεως Χωροφυλακῆς, ὅπου δὲν ὑπάρχει τώρα παρὰ μόνον τὸ 'Αρχεῖον τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς, ἀπ' ὅπου οἱ ἀντάρτες προμηθεύονται κόπιες γιὰ κάπνισμα καὶ χαρτὶ γιὰ κάθε χρῆσι.

Εἶναι ἀφάνταστη ἡ μανία ποὺ ἔχουν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ μὲ τ' 'Αρχεῖα τῆς Χωροφυλακῆς καὶ τῶν Δικαστικῶν 'Αρχῶν. Οὔτε προηγούμενα νὰ εἶχαν μαζύ τους...

Ἔτσι πληροφορούμεθα ὅτι πρὸ δύο ἡμερῶν, «ἄγνωστοι» πολὺ γνωστοί, ἐπυρπόλησαν τὸ Δικαστικὸν Μέγαρον Μεσολογγίου μ' ὅλα τὰ ὑπάρχοντα ἐκεῖ ἀρχεῖα, ἔγγραφα, δικογραφίες, πρὸ παντὸς δικογραφίες. Ἔπειτα οἱ λεηλασίτες ἑτοιμάζουν δικογραφίες γιὰ τοὺς Διοικητὰς καὶ ἀξιωματικοὺς τῆς Χωροφυλακῆς, δικαστὰς κ.τ.λ.

Εἶναι λιγάκι γιὰ γέλια...

Περνᾶμε μιὰ ἄθλια βραδυὰ ἀλλὰ παρηγοριόμαστε μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι αὔριο θὰ καλωσυνέψη καὶ θὰ φύγουμε.

22 Φεβρουαρίου.—Στρατόπεδο Παναγοπούλου

Μάλιστα! Γράφω τὶς γραμμὲς αὐτὲς πάλι στὸ κλασσικὸ στρατόπεδο Παναγοπούλου στὸ 'Αγρίνιο. Ὕστερα ποὺ κοντεύαμε νὰ φθάσουμε στὸ λιμάνι, ἡ θάλασσα μας ἔβγαλε καὶ πάλι στὸ πέλαγος· Ξαφνικά, ἐνῷ τὸ πρωῒ ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνοδείας μας εἶπε ὅτι πιθανὸν τὸ καΐκι νάφευ-

γε τὸ μεσημέρι γιὰ τὴν Καφαλλονιὰ γιατὶ ὁ καιρὸς εἶχε ἀρχίσει νὰ βελτιώνεται, τὸ μεσημέρι ἔρχεται καὶ μας λέει νὰ ἑτοιμαστοῦμε πάλι γιὰ τὸ Ἀγρίνια. Ὁ λόγος; Τέτοια διαταγὴ ἔλαβε. Ὑποθέτω ὅμως ὅτι οἱ συνοδοί μας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βουνήσιοι, βλέποντας τὴν θαλασσοταραχὴ καὶ τὸ μικροσκοπικὸ τοῦ καϊκιοῦ ἀρνιοῶνται νὰ ταξιδέψουν. Τί νὰ κάνουμε; Ἑτοιμαζόμαστε, ὁ καθένας μπορεῖ νὰ φανταστῆ μὲ τί ἀπογοήτευση καὶ μπαίνουμε στὸ τραῖνο. Φυσάει παγωμένος ἀέρας καὶ τρέμουμε ὅλοι ἀπὸ τὸ κρύο· οὔτε ἐπιβάτες τῆς «τρεμουλιάρας» (*) νὰ εἴμαστε. Τὸ θλιβερὸ τραῖνο ξεκινάει. Στὰ Σταμνά, στὴ μέση τῆς διαδρομῆς Ἀγρίνι-Μεσολόγγι χαλάει ἡ πρωτόγονη μηχανοῦλα καὶ μένουμε τρεῖς ὧρες καθυστέρηση. Φτάνουμε στὸ στρατόπεδο ἀργὰ τὸ βράδυ,, πρὸς μεγάλην ἔκπληξιν τῶν φίλων Ἀγρινιωτῶν ποὺ μᾶς εἶχαν ἀποχαιρετήσει καὶ μᾶς ἐφαντάζοντο φτασμένους πιὰ στὴ Κεφαλλονιά. Βρισκόμαστε σὲ κακὰ ψυχικὰ χάλια.

23 Φεβρουαρίου. Παραλία Μεσολογγίου

Σὰν κινηματογραφικὴ ταινία ξετυλίγεται ἡ ζωή μας τὶς τελευταῖες αὐτὲς μέρες τῆς περιπέτειας. Γράφω καθισμένος σὲ κάτι πέτρες στὴ παραλία τοῦ Μεσολογγίου, ὅπου περιμένουμε συνοδοὶ καὶ συνοδευόμενοι, σὰν μπουλούκι πρoσφύγων τὴν ἀναχώρηση τοῦ καϊκιοῦ ποὺ θὰ μᾶς πάη ἄλλους Ὀδυσσεῖς στὴ μακρυνὴ Πατρίδα. Πῶς ἤλθαμε ἐδῶ; Χτὲς τὸ βράδυ ὕστερα ἀπὸ ἕνα πρόχειρο δεῖπνο, ἕνα κομματάκι μπομπότας καὶ δυὸ-τρεῖς ἐληές, κι' αὐτὸ προϊὸν ἐλεημοσύνης γιατὶ συσσίτιο ἡ ὑπηρεσία δὲν δίνει ἀπὸ μέρες τώρα, στρώσαμε νὰ κοιμηθοῦμε ὕστερα ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία τοῦ ταξιδιοῦ Μεσολόγγι-Ἀγρίνιο. Ἀργὰ τὴ νύχτα μᾶς ξυπνᾶνε δυὸ ἀπεσταλμένοι τῆς ΕΠ — ποτὲ δὲν μπόρεσα νὰ καταλάβω γιατὶ ἡ ἐξαιρετικὴ αὐτὴ ἀστυνομία προτιμάει

---

* «Τρεμουλιάρα» μικρὸ βενζινόπλοιο ποὺ κάνει τὴν συγκοινωνία Ληξοῦρι—Ἀργοστόλιον. Λόγῳ κακῆς κατασκευῆς τρέμει ὁλόκληρο καὶ μαζὺ μ' αὐτὸ οἱ ἐπιβάτες του.

νὰ ἐργάζεται τὶς μεταμεσονύχτιες ὧρες — καὶ μᾶς παίρνουν τὰ φυλάματα. Ρωτάω τὸν ἐπίτη ποὺ γράφει ἂν μπορεῖ καὶ θέλει νὰ μὲ πληροφορήση γιατὶ αὐτὸς ὁ κατάλογος. Μοῦ ἀπαντᾶ ὅτι πρόκειται νὰ μᾶς ἀπολύσουν ἀπὸ δῶ, γιατὶ δὲν ὑπάρχουν δικογραφίες γιὰ μᾶς. Τὸ πρωῖ στὶς 5 μᾶς ξυπνᾶνε νὰ ἑτοιμαστοῦμε βιαστικὰ γιατὶ φεύγουμε πάλιν στὸ Μεσολόγγι. Καὶ τώρα, περιμένουμε, μπουλοῦκι προσφύγων πεινασμένων, ρακένδυτοι, σωστὰ ναυάγια, πότε θὰ ξεκινήση τὸ καΐκι.

Περιμένουμε... Ἆρά γε θὰ ξεκινήσουμε; Θὰ φθάσουμε καμμιὰ φορά;

24 Φεβρουαρίου. Ἀστακὸς

Ἡ κακοτυχία ἐξακολουθεῖ νὰ μᾶς δέρνη. Ὕστερα ἀπὸ δυὸ ὧρες παραμονὴ στὴ παραλία τοῦ Μεσολογγίου, μπαίνουμε ἐπὶ τέλους στὸ μικρὸ καΐκι ποὺ θὰ μᾶς μεταφέρη στὴ Κεφαλλονιά, τὸ τέρμα τῆς Ὀδυσσείας μας, καθὼς φανταζόμαστε τοὐλάχιστο. Εἴμαστε ὅλοι χαρούμενοι; Γιατὶ νὰ μὴν εἴμαστε; Σηκώνει ἄγκυρα κι' ἀνοιγόμαστε σιγά, σιγά. Μπροστά μας σὰν ὄνειρο, βλέπουμε τοὺς δικούς μας νὰ μᾶς περιμένουν...

Τὸ καΐκι εἶναι βρώμικο, ἡ τροφή μας εἶναι ἕνα κομμάτι ξερὸ ψωμὶ ποὺ μὲ χίλια βάσανα ἐξοικονομήσαμε χάρις σὲ κάποιο ἔρανο ποὺ ἔκανε ὁ δικηγόρος Μεσολογγίου Ἀντώνιος Κοττίνης, ἀλλὰ δὲν πολυσκοτιζόμαστε γιὰ φαΐ. Ἀρκεῖ ὅτι θὰ τελειώσουμε.

Καὶ ὅμως δὲν ἐπρόκειτο νὰ τελειώσουμε!..

Ἕνα μίλι ἔξω ἀπὸ τὸ λιμάνι διασταυρωνόμαστε μ' ἕνα ἄλλο μεγάλο ἱστιοφόρο ποὺ ἔμπαινε μέσα. Φωνές, σινιάλα νὰ σταματήσουμε. Σταματᾶμε καὶ γυρίζουμε πίσω νὰ συνεννοηθοῦμε. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνοδείας «συναγωνιστής» συνεννοεῖται μὲ τὸν συναγωνιστὴ Ὄλμο, Διοικητὴ τῆς ΕΠ Ἀργοστολίου ποὺ ἐπιβαίνει στὸ μεγάλο ἱστιοφόρο. Τί νούμερο εἶναι πάλιν αὐτὸς ὁ Ὄλμος; Δὲν ξέρω.

— «Ποῦ πᾶτε,; στὴ Κεφαλλονιά; Ὄχι! νὰ πᾶτε στὸν Ἀστακό, νὰ βρῆτε τὸν Μπουρμπούλη· ἐκεῖνος θ' ἀποφασίση γιὰ τοὺς κρατουμένους, γιατὶ ἡ ΕΠ Ἀργοστολίου, διαλύθηκε.»

Στὸ καΐκι ἐπιβαίνουν ἐπίσης πολλὲς ὁμάδες ὁπλοφόρων ποὺ ἐρωτοῦν μὲ ἀγωνία τοὺς συνοδούς μας ἂν ὑπάρχουν Ἐγγλέζοι ἢ Ἐθνοφύλακες στὸ Μεσολόγγι. Τοὺς καθησυχάζουν. Γιατὶ ὅμως αὐτὴ ἡ ἀγωνία τους; Δὲν πρόκειται νὰ παραδώσουν σ' αὐτοὺς ποὺ ἡ παρουσία τους εἶναι τόσο ἀνεπιθύμητη; Ἔτσι δὲν λέει τὸ σύμφωνο τῆς Βάρκιζας;

Ἀλλὰ ποιὸ σύμφωνο καὶ παραμύθια. Τί νὰ παραδώσουν καὶ ποιοί; Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ληστοφυγόδικοι ἢ δραπέτες φυλακῶν. Τώρα ποὺ τὸ παραδεισένιο Κράτος ποὺ ἑτοίμαζαν φουντάρισε, θὰ ξαναπιάσουν τὴν παληά τους δουλειὰ στὰ βουνά. Παληά μου τέχνη, κόσκινο!

Τραβᾶνε τὸν δρόμο τους μὲ τὸν καπετάνιο τους τὸν Ὄλμο γιὰ τὸ Μεσολόγγι ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν οὔτε Ἐθνοφύλακες, οὔτε Ἐγγλέζοι ἐκεῖ, κι' ἐμεῖς βάνουμε πλώρη γιὰ τὸν Ἀστακὸ παρὰ τὶς διαμαρτυρίες μας στὸν ἐπὶ κεφαλῆς μπαστουνόβλαχο ὁ ὁποῖος δὲν θέλει νὰ πειστῆ ὅτι ἔχει ὑποχρέωση νὰ μᾶς παραδώση στὴ Κεφαλλονιά, μ' ὅλον ποὺ τέτοιες διαταγὲς ἔχει ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο καὶ τέτοιο φύλλο πορείας τοῦ ἔχουν δώσει. Ἔτσι φτάνουμε στὸν Ἀστακὸ κατὰ τὶς 9 ½ τὸ βράδυ. Εἴμαστε παγωμένοι, πεινασμένοι, τσακισμένοι, ναυάγια ψυχικὰ καὶ σωματικά. Δὲν θὰ ξεμπερδέψουμε λοιπὸν ποτὲ μαζύ τους;

Ἀποβιβαζόμαστε, τραγικὸ καραβάνι στὴν ἄγνωστη πολίχνη. Φωτεινὲς ἐπιγραφές, τουφεκιές, μουσικὲς σὲ δύο-τρία καφενεῖα, τραγούδια, γλέντια. Οἱ Ἕλληνες «πατριῶτες» τοῦ Καπετὰν Κλάρα γιορτάζουν ὅσο μποροῦν μεγαλόπρεπα κάποια ἐπέτειο τοῦ Κόκκινου στρατοῦ. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνοδείας προσπαθεῖ νὰ βρῆ μιὰ ἀρχὴ μὲ τὴν ὁποίαν νὰ συνεννοηθῆ τί θ' ἀπογίνη μὲ μᾶς. Ἀρχὴ δὲν ὑπάρχει

καμμιά· Ἐκτὸς κάποιας λαϊκιᾶς ἀστυνομίας ποὺ γυρίζει ἀργὰ τὴν νύχτα μὲ ζουρνάδες καὶ νταούλια τοὺς δρόμους τῆς κοιμισμένης καὶ τρομοκρατημένης κωμοπόλεως γιὰ νὰ φοβίση τοὺς κλέφτες, ὅλες οἱ ἄλλες «ἀρχές» βάρεσαν διάλυση, ὕστερα ἀπὸ μιὰ συστηματικὴ λεηλασία ποὺ ἔκαναν στὶς ἀποθῆκες, μαγαζιὰ καὶ σπίτια. Ἐπὶ τέλους μᾶς ὁδηγοῦν σ' ἕνα οἴκημα ὅπου θὰ περάσουμε τὴν νύχτα, ἐν ἀναμονῇ τῆς συναντήσεώς μας μὲ τὸν οἱονδήποτε ἐκεῖνον Μπουρμούλην ποὺ θ' ἀποφασίση — Κύριος καὶ Αὐθέντης της μας — γιὰ τὴν τύχη μας.

25 Φεβρουαρίου

Εἴμαστε ἀκόμα ἐν ἀναμονῇ· Ἕνας ἐπίτης ἀπὸ τὸ Ληξοῦρι, ἔρχεται στὸ θάλαμο καὶ ζητεῖ τὸν ἀντισυνταγματάρχη Κουμάνταρον· Τὸν ἀπομονώνει σὲ κάποιο θάλαμο μακρυνὰ ὅπου ἐκεῖ μαζὺ μὲ ἄλλους τοῦ ἰδίου φυράματος ἐγκληματίας, τὸν ξυλοκοποῦν ἀγρίως· Καὶ αὐτὸ τὴν παραμονὴ τῆς τελευταίας ἡμέρας ποὺ ἔχει ὁριστῆ γιὰ τὴν παράδοση τῶν ὅπλων·

Ἕνας ἄλλος ἡρωϊκὸς λεηλασίτης θέλει ν' ἀφαιρέση διὰ τῆς βίας τὰ παπούτσια τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ Κωνστάντη· Βάνουμε τὶς φωνὲς ὅλοι, δημιουργεῖται κάποιο ἐπεισόδιο, ἀλλὰ οἱ ληστὲς δὲν ἔχουν πιὰ τὸ κουράγιο νὰ συνεχίσουν τὶς βιαιοπραγίες τους· Τοὺς ἔχουν κοπῆ ὁριστικὰ τὰ φτερὰ καὶ ὁ Ἀνθυπασπιστὴς μένει μὲ τὰ παπούτσια του·

Μᾶς μεταφέρουν σὲ μιὰ μεγάλη σάλα κάποιου καφενείου ὅπου βρίσκουμε κι' ἄλλους 68 ἀπὸ τὴν Κεφαλλονιά, ποὺ μόλις πρὸ 2 ἡμερῶν ἔχουν ἐκτοπίσει ἀπ' ἐκεῖ· Πρόκειται τώρα νὰ ἐπιστρέψουμε ὅλοι μαζύ· Καὶ διερωτᾶται κανείς: Γιατὶ ὑπέβαλαν αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους στὴν ἄσκοπη αὐτὴ ταλαιπωρία ἑνὸς ταξιδιοῦ μέσα στὸν χειμῶνα, ἀφοῦ· . ἀφοῦ. . . Μὰ εἶναι νὰ ρωτάη κανεὶς γι' αὐτὰ τὰ πράγματα; .Μέχρι τὴν τελευταία στιγμή, μέχρι τὸ στερνὸ ξεψύχισμά τουρ, αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι θέλουν νὰ κάνουν κακό, θέλουν νὰ βασανίζουν"

Βρίσκουμε φίλους καὶ γνωστούς, πολλοὶ τοὺς συγγενεῖς τους, ἀνάμεσα στοὺς 68 καὶ μαθαίνουμε ὕστερα ἀπὸ τόσους μῆνες θετικὲς πληροφορίες γιὰ τὶς οἰκογένειές μας. Ἐπακολουθοῦν συγκινητικὲς σκηνές, ὅταν πληροφορούμεθα τὴν ἀθλιότητα καὶ τὰ ἐγκλήματα ποὺ ἔγιναν στὸ νησί, τοὺς μῆνες ποὺ ἐμεῖς λείπαμε στὴν ἐξορία: Πῶς εἶχαν ἐκτοπιστῆ ἄλλοι 80 στὴν Ταττάρνα τῆς Ἀκαρνανίας, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν ὅλοι οἱ Δικασταί· πῶς εἶχε φυλακιστῆ ὁ διορισθεὶς ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸν Λ. Μακκᾶν, πολιτικὸς Διοικητὴς τῆς νήσου Σπυρ. Μενάγιας, ὁ Γ. Πιμιατῶρος, ὁ καθηγητὴς Φ. Μαρούλης καὶ ἄλλοι πολλοί.

26 Φεβρουαρίου. Ταξιδεύοντας

Στοιβαγμένοι μέσα στ' ἀμπάρι τοῦ καϊκιοῦ 89 ἄνθρωποι, σὰν τσουβάλια, ταξιδεύουμε πιὰ γιὰ τὴν Καφελλονιά. Ἀκόμα δὲ τὸ πιστεύουμε. Φοβόμαστε μήπως στὸ δρόμο μας σταματήση κανένας ἄλλος καπτὰν Ὄλμος, καπτὰν Κανόνης, καπτὰν Κουμπούρας καὶ μας γυρίσουν πίσω...

IV. Ἐπὶ τέλους Ἀργοστόλι

28 Φεβρουαρίου

Γράφω σκυμμένος στὸ κρεββάτι μου στὸ κοινὸ θάλαμο τῆς 1ης ἀκτῖνος τῶν Ἐγκληματικῶν Φυλακῶν Κεφαλληνίας.

Φτάσαμε στὴν Σάμη προχτὲς στὶς 12 ½ τὸ μεσημέρι ὕστερα ἀπὸ 6 ὧρες ταξίδι ποὺ κατὰ τὴν διάρκειά του δὲν εἶδα καθόλου τὴν θάλασσα. Καὶ ποιὸ φορτίο μέσα στ' ἀμπάρι βλέπει τὴν θάλασσα. Μετὰ μικρὰν παραμονὴν στὸ καΐκι γιὰ ν' ἀπομακρύνουν τὸν κόσμο ποὺ ἔχει πλησιάσει τὴν παραλία, ἀποπιβαζόμαστε πρῶτα οἱ 21 γιὰ ν' ἀκολουθήσουν οἱ ἄλλοι 68. Ὁδηγούμεθα στ' ἀνοικτόκαρδο Σχολεῖο τῆς Σάμης, ποὺ σὲ λίγο γίνεται τόπος συγκεντρώσεως, λατρείας ἀπὸ τὸν πληθυσμὸ τῆς κωμο-

πόλεως. Φαγιά, ψωμί, κρασί, φροῦτα, λιχουδιές. Φίλοι, γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι φέρνουν διαρκῶς, φέρνουν παρὰ τὶς φωνὲς τῶν συνοδῶν ποὺ κανένας δὲν προσέχει πιά. Ὕστερα ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ὁ ἄμεσος κίνδυνος τῆς ζωῆς εἶχε νεκρώσει κάθε ἄλλο συναίσθημα, νιώθω τὰ μάτια μου νὰ ὑγραίνωνται...

Πότε θὰ πᾶμε στ' Ἀργοστόλι; Πότε θὰ δοῦμε τοὺς δικούς μας;

Ἡ πεζοπορία ἀποκλείεται πάντως, καθὼς μᾶς πληροφοροῦν. Ἄρα πρέπει νὰ περιμένουμε τ' αὐτοκίνητο. Ἴσως ἀπόψε, ἴσως αὔριο τὸ πρωΐ. Ἑτοιμαζόμαστε γιὰ ὕπνο στὰ κρύα πλακάκια τοῦ σχολείου, ἀλλὰ φωνὲς μᾶς εἰδοποιοῦν ὅτι ἦλθαν τ' αὐτοκίνητα. Εἶναι φανερὸ ὅτι οἱ τρανοὶ σκηνοθέτες τῆς διαπομπεύσεως μὲ τὸ βρώμικο χωνί τους καὶ τοὺς τριάντα ἐγκαθέτους, προτιμοῦν νὰ πᾶμε νύχτα στ' Ἀργοστόλι γιὰ εὐνόητους λόγους. Θὰ τοὺς ἦταν τόσον ἀντιπαθητικὲς οἱ ἐκδηλώσεις συμπαθείας τῶν Ἀγροστολιωτῶν τῶν ὁποίων τόσο ξετσίπωτα πλαστογραφοῦσαν τὴν γνώμην καὶ τὰ φρονήματα. Τοποθετούμεθα κακῆν κακῶς μέσα στὸ μικρὸ φορτηγὸ αὐτοκίνητο τριάντα ἄνθρωποι ἡ πρώτη ἀποστολὴ κρεμιέμαι ἀπ' ἔξω συνηθισμένος πιὰ σὲ τέτοιου εἴδους ἀκροβασίες...

Κι' ἔτσι φτάνουμε στὶς Ἐγκληματικὲς Φυλακὲς Κεφαλληνίας κατὰ τὶς 11 τὴ νύχτα. Εἶναι ἡ τρίτη φορὰ ποὺ κάνουμε τὴν εἴσοδό μας στὸ «φιλόξενο» αὐτὸ κτίριο, τώρα ὅμως πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τὶς ἄλλες δυό.

3 Μαρτίου

Μπήκαμε αἰσίως στὸν Μάρτιο. Ἀπὸ τὶς 23 Σεπτεμβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἡ αἰσχρὴ αὐτὴ κωμωδία τῶν «δοσιλόγων» ἐξακολουθεῖ νὰ παίζεται εἰς βάρος μας. Ἡ παράταση τῆς φυλακίσεώς μας, μᾶς στενοχωρεῖ ὑπερβολικὰ μ' ὅλο ποὺ οἱ οἰκογένειές μας, οἱ φίλοι καὶ ἡ κοινωνία γενικὰ μᾶς ἔχουν περιβάλει μὲ τὴ στοργή τους καὶ μὲ τὶς περιποιήσεις τους. Στὸ ἐπισκεπτήριο ποὺ ἐπι-

τρέπεται τρεῖς φορὲς τὴν ἑβδομάδα, μ' ὅλο ποὺ οἱ συναγωνιστὲς καταβάλουν ἀκόμα κάθε προσπάθεια νὰ τὸ περιορίσουν στὸ ἐλάχιστο χρονικὸ ὅριο καὶ νὰ εἶναι παρόντες στὶς συνομιλίες γιὰ νὰ μὴ μᾶς ποῦν ἢ νὰ ποῦμε τίποτε «μυστικά», γινόμαστε ἀντικείμενα ἐκδηλώσεως ζωηρῶν συμπαθειῶν· Ἀκόμα ὅμως ὁ κόσμος νιώθει τὸν φοβερὸ βραχνὰ νὰ πιέζῃ τὰ στήθη του κι' ὁ φύλακάς μας, ὁ περίφημος Καπτὰν Ἀλέξης ἢ Καπτὰν Μπαρούφας, ἕνας ἀνισόρροπος κατσικοκλέφτης, ποὺ καυχιέται ὅτι σκότωσε κάποιον ποὺ τοῦ εὐχήθηκε καλὸς πολίτης, κυκλοφορεῖ, φορτωμένος φυσίγγια, μέσα στὴ φυλακὴ καὶ μᾶς ἀπειλεῖ ὅτι θὰ σκοτώσῃ ἐπὶ τόπου ἐκεῖνον ποὺ θὰ τολμήσῃ νὰ μιλήσῃ «πολιτικά» στὸ ἐπισκεπτήριο. Ἡ Κεφαλλονιὰ περιμένει ἀκόμα τοὺς ἐλευθερωτές της·

Πότε θὰ ἔλθουν; Πότε;

Προχτὲς δεχτήκαμε τὴν ἐπίσκεψη τοῦ διοικητοῦ ἢ ὑποδιοικητοῦ, δὲν ξέρω καλά, τῆς ΕΠ. κάποιου Χαριλάου Ματτιάτου. Μοῦ εἶναι τελείως ἄγνωστο τὸ πρόσωπον αὐτό, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ στριμμένο μουστάκι, κάποιο ταλάντευμα τοῦ κορμιοῦ, δίνει τὴν ἐντύπωση μισθοφόρου μπράβου. Ἀργότερα ἔμαθα ἀπὸ ἄλλους συγκρατούμενους ποὺ τὸν γνωρίζουν καλά, ὅτι ἔχει πολλὲς δοσοληψίες μὲ τὴν Δικαιοσύνη· Προσπαθεῖ νὰ φανῇ καλὸς μαζύ μας, ὑπόσχεται ἀποφυλακίσεις, κάνει «πολιτική». Τὸν ἀφήνουμε νὰ λέῃ..

*

7 Μαρτίου

Τὴν Κυριακὴ τὸ ἀπόγευμα δεχόμαστε τὴν ἐπίσκεψη τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κεφαλληνίας πρώτην καὶ τελευταίαν ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς ἐγκαθείρξεώς μας· Αἱ πληροφορίαι φέρουν τὸν Σεβασμιώτατον ἐνδιαφερθέντα περισσότερον γιὰ τοὺς δολοφόνους καὶ στραγγαλεῖς τοῦ Ἐάμ παρὰ γιὰ μας. Παρὰ τὰς ἀντιθέτους γνώμας, βρίσκω ὅτι αὐτὸ εἶναι πολὺ φυσικόν· Ὁ γιατρὸς ἐπισκέπτεται τοὺς ἄρρωστους κι' ὄχι τοὺς ὑγιεῖς Ἔτσι εἶναι· Ὁπωσδήποτε

παρὰ τὶς ἀλληλοσυγκρουόμενες πληροφορίες γιὰ τὴν τακτικὴ τοῦ Ἱεράρχου κατὰ τὶς πονηρὲς μέρες τῆς ἐαμοκομμουνιστικῆς ἀναρχίας ποὺ δὲν εἶναι τῆς ἁρμοδιότητος τῶν γραμμῶν αὐτῶν νὰ ἐξετάσουν, ἡ ἐπίσκεψίς του εἶναι κι' αὐτὸ μιὰ παρηγοριά. Ἀποφασίζεται νὰ γίνη λειτουργία στὸ ἐκκλησάκι τῆς φυλακῆς στὴν ὁποία νὰ παρασταθῆ καὶ ὁ ἴδιος. Καὶ πραγματικὰ ἔτσι ἔγινε χτὲς Τρίτη.

10 Μαρτίου

Σήμερα μάθαμε ὅτι χτὲς Παρασκευή, ἀποβιβάστηκαν στὴ Σάμη αἱ πρῶται δυνάμεις τῆς Ἐθνοφυλακῆς. Οἱ πληροφορίες ποὺ ἔχουμε εἶναι συγκεχυμένες. Λένε ὅτι ἦλθαν μόνον 50 ἄλλοι τοὺς ἀνεβάζουνε σὲ 600, τρίτοι καθορίζουν ὅτι ἦλθαν μόνον ἀξιωματικοί. Ὅπως καὶ νἄχη ὅμως τὸ πρᾶγμα, τὸ βέβαιο εἶναι ὅτι ἦλθαν. Τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ φύλακάς μας Καπτὰν Μπαρούφας, ὁ ὁποῖος ἀνακαλύπτει τώρα ὅτι εἴμαστε ὅλοι ἀδέλφια. Τόσο καιρὸ τί εἴμαστε;

Τὸ ἀπόγευμα ἕνας ἄλλος ἀντάρτης μᾶς πληροφορεῖ ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἦλθαν δὲν εἶναι Ἐθνοφυλακή, ἀλλὰ Διασυμμαχικὴ ἀποστολὴ γιὰ τὸ.. δημοψήφισμα. Κάποιος ἀπὸ ἐμᾶς ποὺ τοῦ ἀρέσουν οἱ φάρσες, συμφωνεῖ μὲ τὸν ἀντάρτη καὶ τοῦ συμπληρώνει ἐμπιστευτικὰ στ' αὐτί, ὅτι στὴ διασυμμαχικὴ ἀποστολὴ εἶναι καὶ πολλοὶ Ὁλλανδοί.

— «Ὁλλανδοί!», ξαφνιάζεται ὁ ἀντάρτης. «Καὶ τί ἦλθαν νὰ κάνουν οἱ Ὁλλανδοί;»

— «Εἶναι εἰδικοὶ γιὰ τὴν ὀργάνωση τῆς.. Λαοκρατίας», ἐπεξηγεῖ ὁ φαρσὲρ πρὸς μεγάλην ἱκανοποίησιν τοῦ ἀφελοῦς ἀντάρτη.

Ἀναπνέουμε ἐπὶ τέλους! Ἡ Ἐθνοφυλαὴ ἦλθε! Τί ἄλλο ἔχω νὰ γράψω στὶς γραμμὲς αὐτές; Τὸ δρᾶμα μας ποὺ ἦταν καὶ δρᾶμα ὁλόκληρου τοῦ Κεφαλληνιακοῦ Λαοῦ, παίρνει πιὰ τὴν μοναδικὴ λύση του.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

Η ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ ΤΗΣ ΤΑΤΑΡΝΑΣ

Ἡ πορεία τῆς καλῆς χαράδρας!!

Ὁ ἐκτοπισμός μας γιὰ τὴν Μόσχα τῆς Ἑλλάδος, τὸ Ἀγρίνιο, στὶς 29 Ὀκτωβρίου καὶ τὸ «ταξίδι ἀναψυχῆς» τῶν 68 στὶς 23 Φεβρουαρίου γιὰ τὸν Ἀστακό, μὲ τοὺς ὁποίους γυρίσαμε μαζὺ στὴν Κεφαλλονιὰ καθὼς ἀναφέρεται σὲ προηγούμενες σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, δὲν ἦταν τὰ μόνα μέτρα «ἀσφαλείας» ποὺ ἔλαβαν οἱ Ἐαμοκομμουνιστὲς τοῦ νησιοῦ, γιὰ νὰ νεκρώσουν κάθε ἀντίδραση τοῦ κεφαλληνιακοῦ λαοῦ·

Στὶς 10 Δεκεμβρίου, ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὴν ἀντεθνικὴν καὶ ἐγκληματικὴν ἐπανάστασιν ποὺ ξεδηλώθηκε στὴν Ἀθήνα μὲ τὰ γνωστὰ ἐκεῖνα πρωτάκουστα εἰς βαρβαρότητα καὶ ἀγριότητα αἱματηρὰ γεγονότα, οἱ κομπάρσοι τῆς Κεφαλλονιᾶς, τὸ θαυμάσιο αὐτὸ μπουκέτο τοῦ Καπτὰν Μπαρούφα καὶ μερικῶν ψευτοδιανοουμένων δασκάλων, ἄρχισε τὶς συλλήψεις σὲ εὐρεῖα κλίμακα.

Ἔτσι συνελήφθησαν καὶ κλείσθηκαν στὶς Ἐγκληματικὲς Φυλακὲς Ἀργοστολίου ὁ πρόεδρος τῶν Πρωτοδικῶν Γεώργ. Κασίμης, ὁ εἰσαγγελεύων πρωτοδίκης Κωνσ. Ιημενίδης, ὁ πρωτοδίκης Πραξ. Ματσούκας, οἱ ἔμποροι Γεράσιμος Κουρῆς, Γεώργ. Νιφορᾶτος, Σπυρ. Πετρᾶτος, ὁ ταμίας τοῦ Δήμου Ἀργοστολίου Γερασ. Μαρκᾶτος, ὁ φωτογράφος Ἡλίας Μολφέτας, ὁ πολιτικὸς Διοικητὴς τῆς Νήσου Σπῦρος Μενάγιας, ὁ κτηματίας καὶ γεωπόνος Γεώργ. Πινιατῶρος καὶ ἄλλοι πολλοὶ τόσο ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ Ἀργοστολίου ὅσο καὶ ἀπὸ τὰ χωριὰ τοῦ νησιοῦ, ποὺ τὰ ὀνόματά τους θ' ἀποτελοῦσαν ἕνα μακρὺ κατάλογο.

Τὰ βιβλία τῶν φυλακῶν ἔχουν σπάσει κάθε προηγούμενο ρεκὸρ ἀπὸ τῆς ἱδρύσεώς των ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους τὴν ἐποχὴ ποὺ τὰ Ἰόνια νησιὰ ἦσαν ἀγγλοκρατούμενα. Ἔχουν σημειώσει τὴν εἴσοδο 1000 κρατουμένων καὶ ἄνω κατὰ τὴν

διάρκειαν τοῦ ἐαμοκομμουνιστικοῦ παραδείσου τῆς Λαοκρατίας, ἀνθρώπων πάσης κοινωνικῆς τάξεως, ἀπὸ τοῦ πιὸ ἁπλοῦ ἐργάτη ἢ γεωργοῦ μέχρι τοῦ μεγαλειτέρου προκρίτου, ἐμπόρου, διανοουμένου, ἐπιστήμονος·

Κάθε στοιχεῖο ποὺ κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀρχηγῶν τοῦ τοπικοῦ Ἑάμ, μποροῦσε νὰ ἔχη κάποιο κῦρος, κάποια θέση, κάποια ἠθικὴ δύναμη συνελαμβάνετο καὶ ἐφυλακίζετο χωρὶς μεγαλείτερη διαδικασία.

— «Συναγωνιστή, σὲ ζητᾶν γιὰ μιὰ μικροῦλα ἀνάκριση στὴν ΕΠ.».

Μιὰ δυὸ μέρες στὸ κρατητήριο κι' ὕστερα κατ' εὐθεῖαν στὴ φυλακή· Ἡ αἰωνία ἱστορία δηλαδή. Ἀπὸ τοὺς συλλαμβανομένους ἄλλους κρατοῦσαν περισσότερες μέρες, ἄλλους λιγώτερες Πολλοὺς ἀπέλυον καὶ συνελάμβανον ἐκ νέου. Ἀναλόγως τῶν προσωπικῶν διαφορῶν καὶ παθῶν ποὺ ὑπαγόρευαν καὰ γενικὸν κανόνα τὰς συλλήψεις αὐτάς. Καὶ κατὰ τὶς 3 τὸ πρωῒ τῆς 12ης πρὸς τὴν 13ην Δεκεμβρίου, ἀπεφασίσθη ὁ ἐκτοπισμὸς 89 ἐκ τῶν κρατουμένων, μέσα στοὺς ὁποίους ἦσαν ὅσοι ἀνέφερα πάρα πάνω δικαστικοὶ καὶ ἄλλοι, οἱ γιατροὶ Μαρῖνος Μεταξᾶς καὶ Κώστας Ζαφειρόπουλος, ὁ ἀνθυπομοίραρχος Α. Τσερνωτᾶς, ὁ Γερ. Τσιλιμιδός, ὁ Γερασ. Ματτιᾶτος, ὁ Σπυρ. Μπαζίγος, ὁ Πέτρος Ἀνδρεᾶτος, Μιχαὴλ Κοσμᾶτος, Π. Βαλεντῆς, Γ. Διβάρης, Παν. Φωκᾶς, Μαρῖνος Κοσμετᾶτος κ. ἄ.

Δένονται δυό-δυὸ μὲ καλώδιο καὶ ἐπιβιβάζονται μὲ δυνατὴ θαλασσοταραχή, βροχὴ καὶ κρύο στὸ καΐκι ποὺ τοὺς περίμενε στὸ λιμάνι τοῦ Ἀργοστολίου. Ὁ καπετάνιος τοῦ καϊκιοῦ, θρυλικὸς ΕΛΑΝ, τοὺς ὑπόσχεται μὲ ἐνθουσιασμό :

— «Τώρα ποὺ σᾶς παράλαβα ἐγώ, δὲν ἔχει νὰ γλυτώση κανένας ἀπὸ σᾶς!»

Κατὰ τὰ χαράματα τὸ ἀπαίσιο καΐκι μὲ τὸ ἀνθρώπινο φορτίο του στοιβαγμένο κάτω στ' ἀμπάρι ξεκινᾶ γιὰ τὸν ἄγνωστο τόπο τῆς ἐξορίας. Οἱ ἐξόριστοι γιὰ μόνες ἀπο-

σκευὲς ἔχουν μιὰ κουβέρτα· ἦταν τὸ μόνο πρᾶγμα ποὺ τοὺς ἐπέτρεψαν νὰ πάρουν μαζύ τους..

Ὅταν εἶχαν περάσει πειὰ τὴν Πεσάδα, μακρυὰ στὸν ὁρίζοντα φάνηκαν τρία ἀγγλικὰ πολεμικά. Τὸ ἕνα ἀπ' αὐτὰ ξέκοψε κι' ἐπλησίασε τὸ καΐκι 20—30 μέτρα, ἔκαμε σινιάλο νὰ σταματήση κι' ἐγύρισε τὸ κανόνι τῆς πλώρης του σ' αὐτό. Ἐκείνη τὴν στιγμὴ ἐπεκράτησε μιὰ πλήρης σύγχισις. Στὴ κουβέρτα βρισκόνταν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς κρατουμένους στοὺς ὁποίους ἡ θαλασσοταραχὴ εἶχε φέρει ναυτία κάτω στ' ἀμπάρι ἀνάμεσα στοὺς ἐμετοὺς καὶ στὴ βρώμα. Μόλις εἶδαν τ' Ἀγγλικὸ πολεμικὸ ἄρχισαν νὰ φωνάζουν βοήθεια, νὰ κουνοῦν ἀπεγνωσμένα τὰ χέρια τους. Ὁ Πέτρος Ἀνδρεᾶτος ἁρπάζει τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συνοδείας συναγωνιστὴ Ἀλέξη Μποζᾶ καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸν πετάξη στὴ θάλασσα· τὰ σχοινιὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἁρπάχτηκε τὸν σώζουν ἀπὸ ἕνα κρύο μπάνιο. Οἱ ἄλλοι συνοδοὶ κρύβουν τὰ ὅπλα τους καὶ δῆθεν χαιρετοῦν. Οἱ Ἄγγλοι δὲν μποροῦν, φαίνεται, νὰ καταλάβουν περὶ τίνος πρόκειται, ὑποθέτουν ὅτι τοὺς χαιρετοῦν, χαιρετοῦν καὶ κεῖνοι καὶ σὲ λίγο, τὸ πολεμικὸ πρὸς μεγίστην ἀπογοήτευσιν τῶν κρατουμένων, ἀπομακρύνεται. Αἱ σκηναὶ ἀγριότητος ποὺ ἐπηκολούθησαν εἶναι ἀνώτεραι κάθε περιγραφῆς. Ὁ Μποζας πυροβολεῖ τὸν Ἀνδρεᾶτον ἀλλὰ τὸ πιστόλι του παθαίνει ἀφλογιστία. Οἱ ἄλλοι συνοδοὶ ἀναλαμβάνουν τὰ τουφέκια ποὺ εἶχαν κρύψει μπροστὰ στοὺς Ἐγγλέζους καὶ ἀρχίζουν νὰ χτυπᾶνε ἀδιακρίτως τοὺς κρατουμένους ποὺ ἦταν ἐπάνω στὴ κουβέρτα, τοὺς ὁποίους πετᾶνε μέσα στ' ἀμπάρι, σὰν τσουβάλια ἐπάνω στοὺς ἄλλους. Σωστὴ εἰκόνα κολάσεως. Τὸ καΐκι ἢ λόγῳ τῆς θαλασσοταραχῆς ἢ γιὰ νὰ μὴν ἔχῃ ἀνεπιθυμήτους συναντήσεις σὰν τὴν προηγουμένην, ἐπιστρέφει στὸ λιμάνι τοῦ Ἀργοστολίου κατὰ τὸ μεσημέρι ὅπου καὶ παραμένει μακρυὰ ἀπὸ τὴν παραλία ἀραγμένο ἕως τὸ βράδυ. Ἂν καὶ διέδωσαν ἐπιτηδείως ὅτι μέσα σ' αὐτὸ ἦταν φορτωμένα σίδερα καὶ τσιμέντα, πολλοὶ συγγενεῖς τῶν ἐξορίστων μαθαίνουν τὴν ἀλήθεια καὶ φέρνουν στοὺς δικούς

των τρόφιμα καὶ ροῦχα. Ἐλάχιστοι πρόφτασαν καὶ τὰ πῆραν· τὰ περισσότερα πέταξαν οἱ ἀντάρτες στὴ θάλασσα. Ἡ φρουρὰ ἐνισχύεται μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν περίφημο Κώστα Σκλαβουνάκη ἢ Καπτὰν Βούρδουλα.

Ὅταν ἐβράδυασε τὸ καΐκι ἀποβιβάζει τὸ φορτίο του σὲ κάποια ἐρημικὴ ἀκτὴ τῆς Θηνειᾶς, στὸν Σωτῆρα, ὅπου οἱ ἐξόριστοι δεμένοι πάντοτε μὲ καλώδιο καὶ ὑπὸ ραγδαίαν βροχὴν ὁδηγοῦνται ἀνάμεσα ἀπὸ κατσάβραχα στὸ χάνι τοῦ Λαμπρινοῦ. Ἐκεῖ μένουν στὸν σταῦλο τοῦ χανιοῦ ἕνα τέταρτο γιὰ νὰ φᾶνε καὶ νὰ ξεκουραστοῦν... οἱ ἀντάρτες κι' ἀρχίζει ἡ μεγάλη πορεία πρὸς τὴν Ἁγία Εὐφημία.

Στὴ σκηνὴ μπαίνει τώρα ὁ πολὺς Κουλουμπῆς ποὺ ἀναφέρεται καὶ σ' ἄλλες σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Ἀναλαμβάνει τὴν γενικὴ ἀρχηγία τοῦ καραβιοῦ καὶ διατάζει :

— «Γρήγορα ἀπὸ τὴν μέση τοῦ δρόμου, τροχάδην γ... τὶς ἀδερφάδες σας.»

— «Βαρᾶτε, ἐλασῖτες ἀλύπητα!

Καὶ οἱ συνοδοὶ παίρνοντας παράδειγμα ἀπ' τοὺς καπετανέους Κουλουμπῆν καὶ Βούρδουλα, χτυπᾶνε μέσα στὰ σκοτάδια τῆς φοβερῆς νύχτας μὲ τὸν ὑποκόπανο, μὲ τὴ κάννη, μὲ βούρδουλα, μὲ ξύλα, μὲ τὰ χέρια ἐπάνω στὸν ὄγκο τῶν ἐξορίστων χωρὶς καμμιὰ διάκριση. Ὁ Εἰσαγγε-Κ. Τημενίδης ὑποχρεώνεται νὰ βαδίζῃ σχεδὸν ξυπόλητος μὲ τὸ πέλμα τῶν ποδιῶν του καναμένο μιὰ πληγή, ὑβρίζεται καὶ ξυλοκοπιέται μὲ λύσσα. Ὁ Πρόεδρος Πρωτοδικῶν Γ. Κασίμης, ἀναγκάζεται νὰ δώσῃ τὸ δαλτυλίδι του σὲ κάποιον ἐλασίτη γιὰ νὰ γλυτώσῃ τὰ φοβερὰ μαρτύρια τῆς ἀνήκουστης αὐτῆς βαρβαρότητας. Ὁ Μιχαὴλ Κοσμᾶτος, ἀνάπηρος ἀπὸ τὸ ἕνα πόδι, εἶναι ἀδύνατον ν' ἀκολουθήσῃ τὴ φάλαγγα ποὺ σχεδὸν τρέχει· πέφτει ἀναίσθητος κάτω. Οἱ ἐπίτες ἐξακολουθοῦν νὰ τὸν δέρνουν.

— «Βαρᾶτε τοὺς παληοκερατάδες!» λυσσομανοῦν οἱ Καπετανέοι.

Ὅσοι τὴν ἔζησαν τὴν φοβερὴ αὐτὴ νύχτα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ξεχάσουν ποτέ.. Οὔτε νὰ συγχωρέσουν...

Ἡ μαρτυρικὴ πορεία ἐκείνων ποὺ συνελήφθησαν καθὼς τοὺς εἶπαν γιὰ προληπτικοὺς λόγους, στὴ πραγματικότητα, γιὰ ν' ἀπογεμίσουν κανένα ἄλλο βάραθρο ὅπως στὸ Κακοβοῦνι τῆς Κορινθίας, βάστηξε 7 ὁλόκληρες ὧρες·

Κατὰ τὰ ξημερώματα τῆς 14ης ἔφθασαν στὴν Ἁγίαν Εὐφημίαν καὶ ὅπως ἦσαν μούσκεμμα ἀπὸ τὴν ὁλονύκτιο βροχή, νηστικοὶ σὲ τελεία ἐξαθλίωση ὁδηγοῦνται στὸ σπίτι τοῦ Ἰωάννου Μακρῆ καὶ τοποθετοῦνται σὲ δύο μικρὰ δωμάτια ποὺ δὲν ἀργοῦν νὰ πλημμυρίσουν ἀπὸ τὰ νερὰ ποὺ στάζουν τὰ ροῦχα τους· Μέσα ἐκεῖ ὑποχρεώνονται νὰ μείνουν ὁ ἕνας ἐπάνω στὸν ἄλλον ὁλόκληρη τὴν ἡμέρα τῆς 14ης καὶ τὴν νύχτα ποὺ ἐπηκολούθησε. Ὁ ἀρχιμανδρίτης Βοῆς παρὰ τὸν κίνδυνο στὸν ὁποῖον ἐξετίθετο, φροντίζει νὰ τοὺς δοθῆ λίγο φαΐ ζεστὸ ἀπὸ ἔρανο μεταξὺ τῶν κατοίκων. Ἦταν ἡ μόνη τροφὴ ποὺ ἐλάμβαναν ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ ξεκίνησαν ἀπὸ τὴν φυλακή·

Τὴν 15ην ἐπιβιβάζονται σὲ δύο πλοιάρια καὶ μέσῳ Σάμης κατευθύνονται εἰς Ἀστακὸν ὅπου φθάνουν τὸ ἑσπέρας τῆς ἰδίας ἡμέρας, Ἐκεῖ κατὰ τὰ συνηθισμένα τοὺς ἔχει ἑτοιμαστῆ ἡ καθιερωμένη ὑποδοχή· συγκεντρώνονται καμμιὰ τριανταριὰ «ἀλητόπουλα» ποὺ τοὺς ὑποδέχονται μὲ φωνές :

— «Καλὴ χαράδρα!»

Οἱ συνοδοί, σοβαροὶ στὰ ὑψηλά τους καθήκοντα, προσπαθοῦν νὰ σώσουν τοὺς ἐξορίστους καὶ ἀπομακρύνουν τόν... λαό! Ταυτοχρόνως ὅμως στὴ γνωστὴ σάλα τοῦ καφενείου, ἐκεῖ ποὺ ἐμείναμε καὶ μεῖς καὶ οἱ 68 τῆς τελευταίας ἀποστολῆς, ἔχουν στηθῆ διάφορα πολυβόλα. Γιὰ κεῖ προορίζονται·

Τί ὡραία σκηνοθεσία γιὰ κινηματογραφικὴ ταινία!

Στὸν Ἀστακὸ ἡ ὁμάδα τῶν 80, ὑφίσταται κάποιο χωρισμό· Οἱ Πραξ. Ματσούκας, Κωνστ. Τημενίδης, Γερ. Μαρκάτος, Π. Βαλεντῆς καὶ Μιχ. Κοσμᾶτος εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποστοῦν κι' ἄλλη πορεία. Κι' ἐνῷ οἱ ὑπόλοιποι 74, τὴν ἑπομένη, ἀφοῦ τοὺς διενεμήθη λίγη μπομπότα, ξεκινᾶνε πρὸς

τὸ ἄγνωστο, οἱ 6 παραμένουν γιὰ νὰ εἰσαχθοῦν στὸ Νοσοκομεῖο. Θὰ παρακολουθήσωμεν πρῶτα τὴν περιπέτειαν τῶν ἕξη γιὰ νὰ ἐπανέλθωμεν ἐν καιρῷ στοὺς 74.

Στὸ Νοσοκομεῖο στὸ ὁποῖον ὡδηγήθησαν οἱ ἕξη ἦταν ἕνα μικρὸ μαγειρεῖο. Τὸ πρῶτο βράδυ τῆς παραμονῆς τους ἐκεῖ, ἦλθαν στὸ ἐξωτερικὸ λιμάνι τοῦ Ἀστακοῦ δύο Ἀγγλικὰ πολεμικὰ ἄγνωστο γιὰ ποιοὺς λόγους. Οἱ ἀντάρτες τὰ πυροβολοῦσαν... στὸν ἀέρα, ὅλη τὴν νύχτα. Ὁ πανικός τους ἦταν ἀπερίγραπτος καὶ ὅπως ἦταν ἑπόμενο ξέσπασε στοὺς ἕξη κρατουμένους. Δίνουν διαταγὴ στὸ μάγειρο Αὐγουστινᾶτο ποὺ ἐκτελεῖ χρέη δεσμοφύλακος μέσα στὸ Μαγειρεῖο - Φυλακή, νὰ πυροβολήση στὸ ψαχνὸ κατ' εὐθεῖαν, μὲ τὴν πρώτη λέξη ἢ μὲ τὸ πρῶτο κίνημα ποὺ θὰ κάνουν οἱ ἄρρωστοι. Εὐτυχῶς τὰ πολεμικὰ ἀφοῦ τέλειωσαν τὴν δουλειὰ γιὰ τὴν ὁποίαν εἶχαν ἔλθει, ἔφυγαν τὴν ἑπομένη ἀνενόχλητα κι' ἔτσι ἡσύχασαν οἱ μαγειροαντάρτες.

Ἡ ζωὴ αὐτὴ κράτησε 25 μέρες κι' ὅταν πιὰ οἱ ἄρρωστοι μπόρεσαν νὰ σταθοῦν στὰ πόδια τους, ὑποβλήθησαν σὲ πορεία δύο ἡμερῶν γιὰ νὰ φτάσουν στὴ Κατούνα ὅπου θὰ παρέμεναν μέχρι τῆς ἡμέρας ποὺ θ' ἀπεφασίζετο ἡ τύχη τους. Στὸ δρόμο ἀπογυμνώθηκαν. Ἄλλος ἀπὸ τὸ παλτό του, ἄλλος ἀπὸ τὰ παπούτσια του, τρίτος ἀπὸ τὴν κουβέρτα του καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Στὴ Κατούνα «φιλοξενοῦνται» στὸ ὑπόγειο τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Ξεν. Μαυρομάτη, ὑγρὸ καὶ ἀνήλιο διαμέρισμα χωρὶς ἀπολύτως κανένα παράθυρο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μικρὸ ἄνοιγμα τῆς πόρτας καὶ μένουν στὸν τάφο αὐτὸ ἕνα ὁλόκληρο μῆνα. Ἔχουν ὅμως καὶ τὴν ἀναψυχή τους· στὸ ἀνώγειο ποὺ κατέχει ἡ τοπικὴ ΕΠ, κάθε βράδυ, ὅλη τὴν νύχτα οἱ «ἐλευθερωτές» ἐπιδίδονται σὲ γλέντια καννιβάλων, ἀπὸ τὸ χορὸ σείεται ὁλόκληρο τὸ σαθρωμένο σπίτι κι' ὁ ὕπνος εἶναι ἀδύνατος. Καὶ τοὺς περιπάτους τους· ὁδηγοῦνται τακτικὰ στὰ Κοινοτικὰ ἀποχωρητήρια τὰ ὁποῖα καθαρίζουν μὲ φτυάρια. Πρῶτοι ποὺ ἐγκανιάζουν τὴν ἀγγαρεία αὐτὴ εἶναι ὁ Εἰσαγγελεὺς Κ. Τημενίδης καὶ ὁ πολιτευόμενος ἀ-

πὸ τὴν Ἰθάκη Γ. Γρίβας. Ἡ ψεῖρα κάνει θραῦσι· κάθε καθαριότης ἔστω καὶ στοιχειώδης εἶναι... ὄνειρο. Τὸ συσσίτιο εἶναι ἕνα ξερὸ κομμάτι μπομπότας καὶ σπανιώτατα λίγο νερόβραστο πληγοῦρι. Μερικοὶ ντόπιοι, γιατὶ ὑπάρχουν κι' ἄλλοι κρατούμενοι στὸ ὑπόγειο, παίρνουν τρόφιμα ἀπὸ τὶς οἰκογένειές τους καὶ στὸ μέτρο τοῦ δυνατοῦ βοηθοῦν καὶ τοὺς ξένους. Εἶναι ὅμως τόσο λίγη ἡ βοήθεια αὐτή...

Ὅταν ὑπογράφτηκε ἡ ἀνακωχὴ μὲ τὸ Ἐάμ τοὺς ἐπέτρεψαν νὰ βγοῦν στὴ λιακάδα δυὸ μέρες.

Τοὺς ἀπομένει τώρα ἀκόμα μιὰ ἄλλη πορεία. Τὶς πρῶτες μέρες τοῦ Φεβρουαρίου μεταφέρονται διὰ Κραβασαρᾶ — Κομπότι στὴν Ἄρτα, τρεῖς μέρες πορεία, 120 χιλιόμετρα, κάτω ἀπ' τὶς χειρότερες συνθῆκες ποὺ μπορεῖ νὰ φανταστῆ κανείς Στὴν Ἄρτα κλείνονται στὶς φυλακὲς τοῦ Φορυρίου ἐπὶ 18 ἡμέρες καὶ τέλος ἐλευθερώνονται περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου.

Καὶ οἱ 74:

Θὰ ἔπρεπε νὰ γραφτῆ γι' αὐτοὺς ἕνα καινούργιο βιβλίο. Κάθε λεπτομέρεια τῆς μαρτυρικῆς τους ζωῆς, ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ξεκίνησαν ἀπ' τὸν Ἀστακὸ ἕως τὴν ἡμέρα ποὺ ἐλευθερώθηκαν, θ' ἄξιζε τὸν κόπο νὰ γραφτῆ, νὰ δημοσιευτῆ καὶ νὰ διαβαστῆ ἀπ' ὅλους καὶ περισσότερο ἀκόμα ἀπὸ μερικοὺς ποὺ ἐλπίζουν ὅτι θὰ σωθοῦν ἂν ποτὲ ὁ «τρίτος γῦρος» ποὺ ἀπειλοῦν οἱ συναγωνιστές, γίνει κάποτε πραγματικότης.

Ἐλπίζω κι' εὔχομαι κάποιος ἀπὸ τοὺς 74, κι' ἀνάμεσά τους ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἱκανοὶ νὰ τὸ κάμουν, ν' ἀναλάβη στὸ προσεχὲς μέλλον νὰ ἐκτελέση τὸ καθῆκον αὐτό. Διότι περὶ καθήκοντος πρόκειται.

Ὡς τόσο ὁ γράφων ἐθεώρησε ὑποχρέωσή του ν' ἀναφέρη ἔστω καὶ χρονογραφικὰ τὴν περιπέτεια τῆς Τατάρνας, ἐπεισόδιο σημαντικώτατο τῆς ἐαμοκομμουνιστικῆς ἀναρχίας στὸ νησί, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ ἔχη ὁ ἀναγνώστης μιὰ πλήρη εἰκόνα ἐκείνων ποὺ ἐπετελέσθησαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἀπὸ τοὺς ἐλευθερωτὰς κι' ἀπάνω σ' αὐτὴ νὰ βασίση τὶς σκέ-

ψεις του γιὰ κεῖνα ποὺ μποροῦν νὰ ἐπιτελεσθοῦν στὸ μέλλον... Ἂν...

Οἱ 74, σύμφωνα μὲ τὸ καθιερωμένο σύστημα τῶν ἀνταρτῶν σὲ τέτοιου εἴδους περιστάσεις, ξεκίνησαν δεμένοι μὲ καλώδιο, νηστικοὶ καὶ πλαισιωμένοι μὲ ἰσχυρὴ συνοδεία ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας ἦταν ἄλλος διάσημος καπετάνιος, ὁ Καπτὰν Τσακμάκης (ὀνόματα ἔ;), χωρὶς νὰ ξέρουν ποῦ ὡδηγοῦντο, γιὰ ποῦ προωρίζοντο. Ὕστερα ἀπὸ 4 μέρες συνεχῆ πορεία κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὁποίας πέρασαν τὰ χωριά Μπαμπίνι, Μαχαλᾶ, Σφήνα, Λεπενοῦ, Μπαμπαλιό, Χωριό, Μαγούλα, βουνὰ καὶ ποτάμια, κατώρθωσαν νὰ φτάσουν, ὁ καθένας μπορεῖ νὰ φανταστῆ πῶς, στὸ στρατόπεδο τῆς Τατάρνας ὅπου ἐπρόκειτο νὰ παραμείνουν. Στὸ δρόμο ἀπεγυμνώθησαν, ὡς συνήθως, ἀπὸ τοὺς συνοδούς, κεῖνοι ποὺ καθυστεροῦσαν στὴ πορεία ἢ δὲν μποροῦσαν νὰ περπατήσουν δοκίμαζαν τὴνκτηνωδία τῶν φρουρῶν, τὴν ἴδια ποὺ ἀναφέρεται καὶ σ' ἄλλες σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, καὶ στὸ χωριὸ Μαχαλᾶ τοὺς εἶχε ἑτοιμαστῆ ὑποδοχὴ ὅμοια ἐκείνης ποὺ ἔγινε σὲ μᾶς στὸ Κεφαλόβρυσο.

Στὸ στρατόπεδο τῆς Τατάρνας, τὸ γνωστὸ μοναστήρι τῆς περιφέρειας ἐκείνης ποὺ βρίσκεται σὲ ὑψόμετρο ἄνω τῶν 1000 μέτρων, ἀρχηγὸς ἦταν ὁ Καπτὰν Χάρος. Αὐτὴ τὴν φορὰ τὸ ὄνομα τοῦ καπετάνιου ἦταν πιτυχημένο. Ἕνας ἀπαίσιος ληστής, δραπέτης φυλακῶν μὲ ὁλόκληρο κομβολόγιο ἐκτελέσεων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ «ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος» καὶ σωρείαν δολοφονιῶν πολὺ πρὶν ἐνσωματωθῆ εἰς τὰς φάλαγγας τοῦ ΕΑΜ, εἶχε στὴν ἀπόλυτο διάθεσή του τοὺς 450 κρατουμένους τοῦ στρατοπέδου, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἐκτὸς τῶν 74 τῆς Κεφαλλονιᾶς, ἦταν ἄνθρωποι ὅπως ὁ γνωστὸς φυματιολόγος Γεροχρῖστος (*), οἱ γιατροὶ Κακούρης καὶ Παπαδημητρίου καὶ ἄλλοι πολλοί, ὅ,τι ἐκλεκτὸ στοιχεῖο ὑπῆρχε στὶς ἐπαρχίες Βάλτου καὶ Ξηρομέρου.

Οἱ κρατούμενοι ἦσαν κλεισμένοι στὰ μικροσκοπικὰ

---

* Ἐξετελέσθη ἀγρίως ἀπὸ τοὺς ἐλασίτες ἕνα μῆνα μετὰ τὴν ὑπογραφὴ τῆς συμφωνίας τῆς Βάρκιζας

κελλιὰ τοῦ μοναστηριοῦ ἀνὰ 30· Ὅροι διαβιώσεως «ἐξαιρετικοί». Πεῖνα, ψεῖρα, ξύλο, ταπεινώσεις κι' ἐξευτελισμοί, ἀπειλὲς καθημερινὲς γιὰ ἐπικείμενες ἐκτελέσεις, κρύο, ἀγγαρεία καὶ «διαφώτιση!» Κάποιος ἀπὸ τοὺς «διαφωτιστές» αὐτούς, πληγὴ ἀγιάτρευτη γιὰ τοὺς κρατουμένους ποὺ δὲν μποροῦσαν οὔτε νὰ μιλήσουν, οὔτε νὰ τοὺς ἀπαντήσουν, κοπάναγε διαρκῶς τὸ τροπάριο τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ κασσίτερου ποὺ ἔχουν τὰ Ἑλληνικὰ Βουνά· Μὲ τὸν κασσίτερο αὐτὸ θὰ ἐλύνοντο ὅλα τὰ οἰκονομικὰ καὶ δημοσιονομικὰ προβλήματα τῆς Ἑλλάδος. Ἀσφαλῶς ὁ μοναδικὸς αὐτὸς ἰνστρούχτορας θὰ ἦταν... κασσιτερωτὴς τὸ ἐπάγγελμα·

Καὶ ἡ ζωὴ αὐτή, μέσα στὴν καρδιὰ τοῦ χειμῶνα, βάστηξε ὁλόκληρους δυόμιση μῆνες.

Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ἔζησαν στὸ στρατόπεδο τῆς Τατάρνας, βρίσκονται ὡς ἐκ θαύματος, ἀκόμα στὴ ζωή. Στὶς 24 Φεβρουαρίου, διελύθη τὸ στρατόπεδο καὶ ὡδηγήθησαν σὲ τρεῖς φάλαγγες ἀπὸ 150 ἡ κάθε μία, στὴν Ἀμφιλοχία, ἀπ' ὅπου ἄλλοι ἀπελύθησαν ἐπὶ τόπου καὶ τράβηξαν ὁ καθ' ἕνας μὲ δικό του μέσο γιὰ τὸν τόπο του καὶ ἄλλοι, ὅπως συνέβη μὲ πολλοὺς ὁμήρους ἀπὸ τὴ Κεφαλλονιά, ὡδηγήθησαν μὲ συνοδεία στὰ διάφορα κέντρα ὅπου ἀπελύθησαν ἀπὸ τὰς τακτικὰς Ἀρχάς· Πῶς ἔγινε τὸ θαῦμα αὐτό; Μόνο ὁ Θεὸς ξέρει· Ποιὸ πάνω σ' ἄλλα στρατόπεδα, κοντὰ στὴν Ἄρτα, ἑκατοντάδες πτωμάτων γεμίζουν τὰ φαράγγια καὶ περιμένουν τὴν τιμωρία τῶν ἐνόχων.

Κι' αὐτοὶ ὅμως ποὺ εἶχαν τὴν τύχη νὰ γλυτώσουν, φέρνουν ἀκόμα τὰ ἴχνη τῆς κακουχίας, τῆς ταλαιπωρίας, τῶν βασανιστηρίων καὶ κοντὰ στὰ σωματικὰ ἄλγη, ἔχουν ἀνεξαιρέτως ὅλοι ὑποστῆ σοβαρώτατο ψυχικὸ κλονισμό. Θὰ συνέλθουν ἆρά γε ποτέ;..

όΟΟ ,ιῆνλήαα,ιζωΩ αΚὐὑμετϑῆΑ βεὶς βὲς ε βεςβςβὸςβββὶ

ΤΕΛΟΣ

ΑΓΝΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Σκέψη τοῦ συγγραφέα ἦταν νὰ δώση μιὰ εὐρύτερη ἀνάπτυξη στὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου αὐτοῦ καὶ νὰ προσθέση ἕνα πλήρη ὀνομαστικὸ κατάλογο ὅλων τῶν θυμάτων τῆς Εαμοκομμουνιστικῆς ἀναρχίας τόσο στὴ Κεφαλλονιὰ ὅσο καὶ στὴν Αἰτωλοακαρνανία. Δηλαδὴ χιλιάδες ὀνόματα ἐκτελεσθέντων, βασανισθέντων, ἐξορίστων, ὁμήρων, φυλακισθέντων, λεηλατηθέντων. Ὄχι μόνον ὅμως αὐτὸ δὲν μπόρεσε νὰ κάνη, ἀλλ' ἀναγκάστηκε ν' ἀφαιρέση ἀρκετὰ κεφάλαια γιὰ νὰ περιορίση τὸν ἀριθμὸ τῶν σελίδων. Τοὺς λόγους ὁ καθένας μπορεῖ νὰ ἐννοήση.

Ἡ ἔκδοση ἑνὸς βιβλίου σήμερα εἶναι ἕνας σωστὸς Ἡράκλειος ἄθλος. Χαρτὶ σὲ ἀστρονομικὲς τιμές, 500 δραρμὲς περίπου τὸ κιλό, ἐργατικὰ ἰλιγγιώδη, 2000 δραχμὲς γιὰ πεντάωρο ἐργασία ὅλες οἱ εἰδικότητες καὶ δὲν εἶνε λίγες ποὺ χρειάζονται γιὰ νὰ ἐκδοθῆ ἕνα βιβλίο, κι' ἔξοδα ποὺ ἀπαιτοῦν διαρκῶς τὸ χ ρι στὴ τσέπη ποὺ πρέπει νὰ εἶναι παραγεμισμένη μὲ χιλιάρικα. Ποῦ ὑπάρχουν ὅμως τὰ εὐλογημένα αὐτὰ χιλιάρικα; Αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ ξέρουν μονάχα οἱ κουκουέδες ποὺ τώρα μᾶς βομβαρδίζουν μὲ δεκάδες ἐφημερίδων καὶ ἐντύπων, λογῆς, λογῆς κι' ὄχι ὁ γράφων.

Οἱ ἀναγνῶστες λοιπὸν πρέπει νὰ συγχωρήσουν τόσο τὴν φτωχικὴ ἐμφάνιση ὅσον καὶ τὴν ἀκρίβεια τῆς τιμῆς τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ποὺ ὁ συγγραφέας εἶχε ὀνειρευτῆ πολὺ διαφορετικό· Ἀλλ' οὐκ ἄλλως γενέσθαι.

Ἀθῆναι Αὔγουστος 1945

ΡΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ